Alfred Edersheim

Utgangen av Egypt og vandringen i ørkenen

Bibelhistorie, andre bind

Oversatt til norsk
Gamle stier · gamlestier.no

Alfred Edersheim: *Utgangen av Egypt og vandringen i ørkenen* (Bibelhistorie, andre bind).
Tekstene er frie fordi forfatterne døde for mer enn 70 år siden. Oversettelsene er eget arbeid.
Bibelsitatene er fra Norsk Bibel 88/07.
Boka kan leses, skrives ut og deles fritt. Den nyeste utgaven finnes alltid på gamlestier.no.
Utgave 25. november 2026.

Innhold

Forord 1
Forord 1
Utgangen 4
Kapittel 1. Egypt og dets historie 4
Kapittel 2. Israels barn i Egypt 15
Kapittel 3. Moses' fødsel og oppdragelse 24
Kapittel 4. Moses' kall 31
Kapittel 5. Moses vender tilbake til Egypt 41
Kapittel 6. Moses og Aron for farao 47
Kapittel 7. Påsken og utgangen 60
Vandringen i ørkenen 69
Kapittel 8. Vaktlene og mannaen 69
Kapittel 9. Refidim og Jetro 76
Kapittel 10. Ved Sinai. De ti ord 83
Kapittel 11. Lover for Guds folk 90
Kapittel 12. Gullkalven 96
Kapittel 13. Tabernaklet reises 105
Kapittel 14. Tredje Mosebok 109
Kapittel 15. Mønstringen og leirens orden 114
Kapittel 16. Høvdingenes gaver og påsken 121
Kapittel 17. Oppbruddet fra Sinai 123
Kapittel 18. Speiderne og opprøret i Kadesj 130
Kapittel 19. De trettiåtte årene i ørkenen 136
Kapittel 20. Igjen i Kadesj 146
Kapittel 21. Fram til Moabs sletter 154
Om Alfred Edersheim 161
Ordforklaringer 162

Forord

Forord

Den perioden av Israels historie som skildres i de midterste av Mosebøkene, er på mange måter den viktigste i hele Det gamle testamente. Den angår nemlig ikke bare Israels historie, men kirken til alle tider.

Perioden begynner med de tause og ensomme hundreårene da Guds folk ligger under det egyptiske åket og synes å være glemt av Herren. Så blir faraos stolthet og makt plutselig knekket av en rekke guddommelige undergjerninger, som til slutt munner ut i at Israel blir frelst og den egyptiske hæren går under.

Den påskenatten, under blodstenkningen, former Herren Israel til et folk, til en nasjon født av Gud. Deretter blir folket ført frelst og fornyet fram til Sinai-fjellet for å bli innviet der. Til slutt får vi se hvordan Jehova handler med sitt folk, både når han tukter, og når han deler ut sine velsignelser – helt til han fører det frelst inn i den lovede arven.

Men i disse hendelsene ser vi ikke bare historien om det gamle paktsfolket; vi ser også et tydelig forbilde på hvordan Kristi kirke blir befridd og helliggjort. Disse viktige hendelsene i Israels historie kan dessuten ses fra en annen side. I den pakten Gud slutter med sitt folk, ser vi selve grunnleggelsen av kirken, og vi får en tydelig åpenbaring av de prinsippene Herren til alle tider handler etter med menneskene.

For hvor ulikt Guds nådepakt enn kan komme til uttrykk etter hvert som den folder seg ut gjennom tidene, er dens vesen og indre karakter alltid den samme. Det gamle og Det nye testamente er i virkeligheten ikke to pakter, men én, som gradvis føres fram til sin fullkommenhet. For *Jesus Kristus*, og han alene, er hjørnesteinen i

den ene og samme grunnvollen, som både apostlene og profetene bygger på (Ef 2,20).

Jeg har villet følge og vise fram denne betydningsfulle indre gangen i hendelsene, men jeg har også måttet ta hensyn til mer ytre forhold. I den senere tid er denne delen av Guds rikes historie blitt så grovt mistolket, så ofte misforstått eller så lite påaktet at jeg fant det helt nødvendig å undersøke den grundig på nytt. Det har jeg forsøkt i dette bindet.

Etter beste evne har jeg undersøkt grunnteksten nøye og brukt de beste kritiske hjelpemidlene. Så langt jeg har vært oppmerksom på det, har jeg ikke gått forbi noen virkelig vanskelighet eller latt være å svare på noe spørsmål som med rimelighet kunne kreve svar i et verk som dette. Har jeg dermed måttet gå inn på enkelte mindre viktige spørsmål, håper jeg at det ikke gjør boken mindre nyttig.

Jeg har også ønsket å kaste lys over beretningene ved hjelp av beslektede studier, for å gjøre dem så levende og anskuelige som mulig. Slik håper jeg at leseren enda klarere kan se for seg de forholdene hendelsene fant sted under. I de to første kapitlene har jeg derfor forsøkt å skildre Israels historie i Egypt ved hjelp av det de gamle minnesmerkene kan fortelle, og å skissere folkets politiske, sosiale og åndelige liv slik det ble levd før utgangen av Egypt.

På samme måte har jeg brukt de beste og nyeste geografiske undersøkelsene når jeg skildrer Israels vandring fram til den østlige bredden av Jordan, slik at leseren kan danne seg et levende bilde av vandringen gjennom ørkenen og av omgivelsene og forholdene folket levde under.

Jeg behøver vel knapt si uttrykkelig at denne delen av Israels historie ikke kan studeres med den rette velsignelsen uten at Den hellige skrift selv alltid ligger åpen foran leseren. Men jeg må minne både meg selv og leserne om at vi bare kan forstå Skriften virkelig når Den Hellige Ånd opplyser hjertene våre.

Gjennom hele arbeidet har det derfor vært mitt mål ikke å gjøre bruken av Skriften overflødig, men tvert imot å lede til en stadig og andaktsfull bruk av den. Den alene «kan gjøre deg vis til frelse ved troen på Kristus Jesus» (2 Tim 3,15).

* * *

Når jeg med dette legger fram dr. Edersheims bibelhistorie, annet bind, i norsk oversettelse, håper jeg at den vil nå vidt omkring blant dem i vårt land som har interesse for kristendommen, og bidra til å spre kunnskap om og kjærlighet til den hellige historien.

Leseren vil merke at forfatteren følger den reformerte kirkes inndeling av De ti bud. Jeg har ikke funnet det nødvendig å legge til noen merknad på det aktuelle stedet om hvorfor vår lutherske kirke følger en annen inndeling enn den reformerte, nemlig den såkalte augustinske. Jeg vil bare vise dem som ønsker å sette seg nærmere inn i dette spørsmålet, til en lett tilgjengelig behandling av det i Den norske Lutherstiftelses *Bibelen med Forklaringer*, ved 2. Mosebok kapittel 20.

Kvinnherad i oktober 1888.

Ragnvald Gjerløw.

Utgangen

Kapittel 1. Egypt og dets historie

Egypt og dets historie mens Israels barn bodde i landet, belyst av Bibelen og de gamle minnesmerkene.

(2 Mos 1,1–7)

Den gudfryktige historiker kan ikke annet enn se det som en underfull ordning av Guds forsyn at den guddommelige åpenbaringen til menneskene, både i begynnelsen og ved avslutningen, var knyttet til verdens høyeste åndelige kultur. Da apostlene dro ut i Romerriket, kunne de gjøre bruk av det greske språket, som da ble talt overalt, og av den greske kulturen og tenkemåten. Men det grekerne var for verden på Kristi tid, det og mye mer var det gamle Egypt den gangen Israels barn ble en nasjon utvalgt av Gud.

Ikke slik å forstå at Guds sannhet på noe punkt trengte hjelp fra verdens visdom – tvert imot sto denne visdommen i en viss forstand i motsetning til Guds sannhet. Likevel: Mens historien fulgte sitt tilsynelatende uavhengige løp, og filosofi, vitenskap og kunst gikk framover uten noen synlig forbindelse med åpenbaringen, måtte alt dette til slutt tjene til å fremme Guds rike. Slik er det alltid. Gud bruker på underfullt vis naturlige midler til overnaturlige formål; i hans hånd må alle ting samarbeide til hans egen ære og til det beste for hans folk.

Slik vi nå ser det, var det i sannhet svært betydningsfullt at Israels barn ble ført ned til Egypt og bodde der i hundrevis av år før de ble et selvstendig folk. Den tidligere historien til Jakobs sønner viste hvor nødvendig det var at de ble tatt bort fra all forbindelse med kanaaneerne og renset i trengselens ild før de kunne bli beredt til å

arve det landet som var lovet fedrene deres. Men det kunne for så vidt ha skjedd i et hvilket som helst annet land.

Annerledes var det med oppdragelsen deres til et folk. Til det ga Egypt den beste – ja, på den tiden den eneste – egnede anledningen.

Oppholdet der førte riktignok også med seg særlige farer, noe den senere historien deres viser tydelig nok. Men slike farer ville de ha møtt under alle omstendigheter, mens de godene de fikk del i ved samkvemmet med egypterne, var særegne for dette landet og bare kunne gis dem der.

Saken kan også ses fra en annen side. Da Paulus sto foran kong Agrippa, kunne han trygt vise til at Kristi historie var allment kjent; den hadde ikke funnet sted i en krok av et barbarisk land, men like for øynene på den romerske verden: «Det er jo ikke skjedd i en avkrok» (Apg 26,26). På samme måte skjedde Israels trelldom og Guds underfulle befrielse fra den på et så iøynefallende sted som i det gamle verdensriket Egypt.

Forbindelsen mellom Israel og Egypt var så nær at det er umulig å forstå det ene folkets historie riktig uten å kjenne noe til det andre. Vi vil derfor bruke dette innledende kapitlet til en kort beskrivelse av Egypt.

Historikerne er nok noe uenige om tidspunktene for de enkelte hendelsene, men landet selv er fullt av minner om Israels historie. Disse minnene er dratt fram i lyset av den nyere forskningen, som nesten år for år øker kunnskapen vår om dette. Her er det særlig verdt å merke seg at hver ny historisk oppdagelse synes å ha til hensikt å kaste lys over og bekrefte Bibelens beretninger.

Likevel ble noen av hovedargumentene mot Bibelen en gang hentet nettopp fra det man trodde var Egypts historie. Man reiser stadig nye innvendinger mot Den hellige skrift, men de innvendingene man tidligere støttet seg så trygt til, er blitt ryddet av veien ved videre forskning – og det ved forskning som er gjort uavhengig av Bibelen selv. På samme måte vil videre undersøkelser i framtiden feie bort de innvendingene man legger så stor vekt på i våre dager.

De assyriske minnesmerkene, steinen som gir oss opplysninger om Moab, templene, gravene og de gamle egyptiske papyrushåndskriftene har allerede gitt hvert sitt bidrag, og hver av dem vitner på underfullt vis om at de bibelske beretningene er sanne. La oss nå se

hva vi kan lære av slike kilder om de gamle egypterne, så langt det kan kaste lys over Israels historie.[1]

Forbindelsen mellom Israel og Egypt kan sies å ha begynt med Abrams besøk i landet (1 Mos 12,10–20). Da han kom dit, må han allerede ha funnet folket på et høyt sivilisasjonstrinn. Bibelens beretning om patriarken får her nytt lys fra minnesmerkene og gamle papyrusruller. En papyrusrull i British Museum – trolig det eldste diktverket som finnes, allment kjent som *De to brødrene* – viser at Abram kunne ha grunn til å være urolig for Sarai.

Den forteller nemlig om en farao som sendte ut to hærer for å røve en vakker kvinne fra mannen hennes og drepe ham. En annen papyrusrull, som nå er i Berlin, forteller hvordan farao tok hustru og barn fra en fremmed. Merkelig nok stammer den omtrent fra den tiden patriarken var i Egypt.

Fra samme tid har vi også et maleri av en nomadehøvding som kommer med familien sin for å søke beskyttelse hos fyrsten. Høvdingen antas ikke å være Abram, men sammenfallet blir enda mer slående: Han er tydelig av semittisk ætt, bærer en «brokete kjortel», blir kalt *Hyk*, det vil si fyrste – det samme som vår tids *sjeik* eller stammehøvding – og bærer til og med navnet *Ab-shah*, «sandens far», et uttrykk som ligner *Ab-raham*, «far til en mengde».[2]

En annen egyptisk fortelling, om *Sancha* – «morbærfikentreets sønn» – minner oss om Josef i den forstand at helten er en fremmed nomade som stiger til den høyeste stillingen ved faraos hoff og blir hans fremste rådgiver. Dette er eksempler på hvordan Egypts historie belyser og bekrefter Bibelens beretning.

I en egyptisk innskrift som nylig er oppdaget, har vi bekreftelse nok på at Israels barn ble tvunget til å bygge og befeste noen av de gamle egyptiske byene. Det finnes også et maleri som viser semittiske fanger – sannsynligvis israelitter – som lager teglstein slik Bibelen beskriver.

Et annet maleri, fra en senere regjeringstid, viser israelitter – enten krigsfanger eller, som man nylig har antatt, leiearbeidere som ble igjen etter utgangen av Egypt. De er i faraos tjeneste og drar

[1] Om Moab: se 2 Kong 3.

[2] Vi viser her til den utmerkede avhandlingen «The Bearings of Egyptian History upon the Pentateuch», som er føyd til første bind av *The Speaker's Commentary*. Se også et kobberstikk av dette merkverdige freskomaleriet i *The Land of the Pharaohs: Egypt and Sinai, illustrated by Pen and Pencil*, s. 102 (Religious Tract Society).

stein og hugger den til i steinbruddene, og de fullfører og utvider festningsbyen Ramses, som fedrene deres tidligere hadde bygd. Bygningsarbeiderne på det siste av disse maleriene blir uttrykkelig kalt *Aperu*, som nesten svarer til betegnelsen *hebreere*.

Disse to framstillingene stammer etter all sannsynlighet fra tiden etter utgangen av Egypt, men de kaster likevel et underfullt lys over det vi leser om Israels barns arbeid og kår mens egypterne undertrykte dem. Og dette er ikke alt de gamle egyptiske minnesmerkene har å fortelle om Israels tidligere historie. Vi kan faktisk følge de to folkenes historie side om side og se hvordan den ene på forunderlig vis belyser den andre.

Vanligvis henter vi kunnskapen vår om Egypts historie fra tre kilder: de *minnesmerkene* vi allerede har nevnt, enkelte opplysninger – riktignok ikke særlig mye verd – hos *greske historieskrivere*, og fremfor alt det historiske verket til *Manetho*, en egyptisk prest som skrev omkring år 250 f.Kr. På hans tid var de egyptiske minnesmerkene nesten urørt. Manetho hadde tilgang til dem alle, han var særlig godt kjent i landets gamle litteratur, og han skrev dessuten under ledelse og beskyttelse av den fyrsten som da styrte landet.

Uheldigvis har verket hans gått tapt. De bruddstykkene som er bevart, finnes bare i den fordreide skikkelsen Josefus har gitt dem for sine egne formål, og i en krønike av en lærd kristen proselytt fra det tredje århundre, *Julius Africanus*. Men også den er gått tapt, og vi kjenner den bare fra et lignende verk som ble skrevet et århundre senere av *Eusebius*, biskop i Caesarea, der Africanus' undersøkelser er sammenfattet.

Så store er vanskelighetene for forskerne! Men på den andre siden hadde både Africanus og Eusebius samlet opplysningene sine i Egypt selv, og begge var vel skikket for arbeidet. Africanus hadde i det minste Manethos verk foran seg, og endelig bekrefter de egyptiske minnesmerkene – det er alle enige om – de opplysningene som utvilsomt stammer fra Manetho.[3]

Som de fleste hedenske tidsregninger begynner Manethos kongerekke med guder, og så regner han opp tretti dynastier og fører historien ned til 343 f.Kr. Noen av disse dynastiene fulgte riktignok

[3] Også dette verket finnes bare i en armensk oversettelse, ikke i originalen.

ikke etter hverandre, men var samtidige; de representerer altså ulike kongelinjer som herskte over forskjellige deler av Egypt på samme tid. Dette gjelder særlig det såkalte 7., 8., 9., 10. og 11. dynasti. Det er helt umulig å finne ut når disse regjerte.

Deretter kommer vi på sikrere grunn. Vi vet at Egypt ble samlet under én hersker i det 12. dynasti. Ut fra det vi kan se av minnesmerkene, sto landet da på et svært høyt trinn av makt og sivilisasjon.

Vi antar at Abraham kom til Egypt ved begynnelsen av dette dynastiet. Det 12. dynastiet regjerte i mer enn to hundre år, og Josefs opphøyelse og styre setter vi enten ved slutten av det 12. eller ved begynnelsen av det 13. dynastiet.[4]

Fra den fjerde kongen i det 13. dynastiet og til det 18. dynastiet kom på tronen, er det et hull i historien. Denne perioden fylles av styret til de såkalte *hyksos*, eller «*hyrdekongene*». De var en fremmed, barbarisk stamme av innvandrede krigere. Folket hatet og bekjempet dem, og selv var de fiendtlig innstilt mot folkets gamle sivilisasjon og religion.

Etter Josefus' gjengivelse gir Manetho hyrdekongene en svært lang regjeringstid, men han nevner bare seks navn. Disse, og bare disse, er bekreftet av de egyptiske minnesmerkene, og vi har rett til å slutte at bare disse virkelig regjerte over Egypt. Deres regjeringstid kan dermed ha vart mellom to og tre hundre år, og det stemmer med Skriftens tidsregning.

«Hyrdefolket» var tydeligvis en østerlandsk stamme, sannsynligvis av fønikisk opprinnelse. De to første navnene i kongelisten deres er utvilsomt semittiske: *Salatis*, «mektig, hersker», og *Beon* eller *Benon*, «øyets sønn» eller «den elskede». Det kan også påvises at dette folket førte med seg baalsdyrkelsen og menneskeofringene, som begge stammer fra fønikerne.

Dette er viktig å merke seg. De innfødte egyptiske kongene hadde nemlig nesten alltid ligget i fiendskap med fønikerne på kysten av Kanaan og med hetittene, og så lenge de egyptiske kongene satt med makten, holdt de disse folkene nede. Dette stadige fiendskapet gir også en god forklaring på at «alle gjetere er motbydelige for egypterne» (1 Mos 46,34). Det forklarer også hvorfor *hyrde*kongene lot de israelittiske *gjeterne* være i fred i Gosen da de møtte dem der.

[4] Vi viser igjen dem som ønsker fyldigere opplysninger om dette punktet, til det verket som er nevnt ovenfor; vi har i det vesentlige fulgt synet der i denne oversikten.

Sammenligner vi slik Skriftens tidsregning med Egypts historie, ser vi at landet ifølge Bibelen var i en fredelig og lykkelig tilstand under én konges styre da Josef kom dit. Da må vi slutte at Josef var der omkring slutten av det 12. eller senest ved begynnelsen av det 13. dynastiet. Han kunne nemlig ikke ha kommet mens hyksos regjerte, for Egypt var da i en sørgelig, splittet og kaotisk tilstand.

Han kunne heller ikke ha kommet senere. For etter at hyrdekongene var drevet ut og innfødte konger igjen var kommet til makten, kom det ingen «ny konge» og intet nytt dynasti «over Egypt». Derimot passer ordene «Da kom det en ny konge over Egypt» (2 Mos 1,8) nettopp på en konge som drev ut hyksos da han tok tronen tilbake.

Også her gir de egyptiske minnesmerkene en merkelig bekreftelse på Josefs historie. For det første ligner navnene på tre av faraoene i det 13. dynastiet påfallende på det navnet farao i Bibelen ga Josef, nemlig Sofnat-Paneah (1 Mos 41,45). Dernest vet vi at faraoene i det 12. dynastiet sto i et svært nært forhold til prestebyen On, og at ypperstepresten der sannsynligvis alltid var en nær slektning av farao. Slik setter minnesmerkene fra denne tiden oss i stand til å forstå beretningen om Josefs giftemål.

Men minnesmerkene kaster også lys over et langt viktigere spørsmål: Hvordan kunne en så gudfryktig og from Herrens tjener som Josef komme i et så nært forhold til det egyptiske presteskapet? Her gjør kunnskapen vår om Egypts eldste religion det mulig å gi et fullgodt svar. Uten tvil hadde hele menneskeslekten fra først av en viss kjennskap til den ene sanne Gud og en ren religion, arvet fra Paradiset. Denne opprinnelige religionen synes å ha holdt seg lengst i Egypt. Men hver ny tidsalder førte med seg nye villfarelser, inntil Egypt til slutt sank ned i den laveste overtro.

Et helt annet bilde møter oss i de eldste religiøse opptegnelsene som er bevart fra det gamle Egypt, nemlig i det merkelige verket *De dødes rituale* (Dødeboken). Av dem går det helt utvilsomt fram at de gamle egypterne kjente troen på «den ukjente guddoms enhet, evighet og personlige selvstendighet», på sjelens udødelighet og den kommende lønn og straff, og at de innprentet de høyeste moralske plikter. Jo grundigere vi studerer de gamle beretningene om Egypt, desto dypere inntrykk får vi av hvor opphøyd og ren den opprinnelige religionen og lovgivningen deres var.

Da Israels barn vandret ut i ørkenen, tok de derfor også i denne forstand med seg mange lærdommer de ikke behøvde å lære som noe nytt. Likevel måtte de få del i denne hovedsannheten: at den guddommen som var ukjent for egypterne, var *Jehova*, den levende og sanne Gud. Slik kan vi forstå at Josef kunne stå i så nær forbindelse med det egyptiske presteskapet, og at det var tillatelig for ham.

Men dette er ikke alt. Bare under en mektig innfødt hersker kunne Josefs forslag om ny inndeling og beskatning av landet gjennomføres (jf. 1 Mos 47,20–26). Videre vet vi at det under den store siste kongen i det 13. dynastiet ble innført et helt nytt vanningssystem, som vi vel må anta ble funnet opp for å hindre en ny hungersnød. Og merkeligst av alt: Et sted ved den kunstige innsjøen som ble anlagt den gangen, bærer navnet *Pianeh*, «livets hus», som påfallende nok ligner det navnet farao ga Josef.

Går vi forbi det kortvarige 14. dynastiet og hyksos-perioden – da vi vel kan anta at Israel levde uforstyrret i Gosen – kommer vi til det såkalte 18. dynastiet, et nytt innfødt kongehus. Etter at «hyrdefolket» var drevet ut, måtte israelittene som ble igjen i grenselandet Gosen, ganske naturlig virke farlig tallrike for «den nye kongen», særlig fordi de var i slekt med «hyrdene» både i opprinnelse og levemåte og var blitt vennlig behandlet av dem. (2 Mos 1,9–10.)

Under slike omstendigheter måtte en dyktig hersker søke å svekke et slikt folk med hardt arbeid. Han satte dem derfor til å bygge festningsbyene Pitom og Ramses (2 Mos 1,11). *Ramses* har samme navn som distriktet byen lå i, mens *Pitom* betyr «de fremmedes festning», noe som viser hvordan den ble til. Fra minnesmerkene får vi videre vite at denne «nye kongen», Aahmes I, under byggingen av disse festningene brukte de såkalte *Fenchu*. Ordet betyr «de som bærer gjeterstav», og det beskriver israelittene nøyaktig.

Vi antar at Thothmes II, den neste etter Aahmes I, var konge da utgangen av Egypt fant sted, og tiden fra Aahmes I til Thothmes II stemmer nøyaktig med Skriftens tidsregning. Aahmes I er Bibelens «nye konge»: «Da kom det en ny konge over Egypt, og han kjente ikke til Josef» (2 Mos 1,8). Denne Thothmes begynte sitt styre med stor glans. Men etter å ha fortalt om den glimrende begynnelsen tier opptegnelsene helt om ham. Derimot får vi vite at det etter hans død brøt ut et allment opprør blant de folkene hans far hadde lagt under seg.

Naturligvis kan vi ikke vente å finne noen beretning på de egyptiske minnesmerkene om den ulykken som rammet nasjonen da Israel dro ut, eller om at farao og hæren hans gikk ynkelig til grunne i Rødehavet.

Men under hans regjering finner vi faktisk nettopp de forholdene vi kunne vente under slike omstendigheter: et kort og lykkelig styre, så et plutselig fall; kongen død, ingen sønn til å etterfølge ham, tronen besatt av faraos enke, og i tjue år ikke noe forsøk fra egypternes side på å vinne tilbake herredømmet over de opprørske folkene i Kanaan og på den andre siden av Jordan.

Etter det vi kan lese ut av innskriftene, var denne dronningen dessuten en hovmodig og svært overtroisk kvinne – nettopp slik vi kunne vente at hun måtte være for å egge farao til å «forherde sitt hjerte» mot Jehova.

Heller ikke her slutter de to folkenes historie å belyse hverandre. Av egyptiske dokumenter får vi vite at egypterne sluttet å drive de gruvene de tidligere hadde arbeidet i på Sinai-halvøya, og det under den foregående regjeringen – altså like før Israels barn vandret ut i Sinaiørkenen. Videre fortelles det at den egyptiske kongen Thothmes III fortsatte og fullførte krigene sine i Kanaan mot slutten av Israels tid i ørkenen, og at det store forbundet av kanaaneiske konger var blitt oppløst like før Israel gikk inn i Det hellige land.

Dette kaster lys over den tilstanden Josva fant landet i på sin tid. Da var det ikke lenger spor igjen av den veldige makten som førti år tidligere hadde skremt speiderne slik (jf. 4 Mos 13,28–33). Det hjelper oss også til å forstå hvorfor de kanaaneiske småkongene på Josvas tid satt hver i sin by og sitt distrikt, og hvorfor landets innbyggere så uvilkårlig ble grepet av frykt for det folket som til og med hadde slått den fryktede farao med hele hæren hans (se Bileams ord i 4 Mos 23,22 og 24,8).

Vi kan ikke dvele lenger ved de historiske forbindelsene mellom disse to landene. Men gjennom hele tiden under de første dommerne, ned til Barak og Debora, gir Egypts historie – slik den kan hentes fram fra minnesmerkene og tydes – stadig nye bekreftelser på og nytt lys over tilstanden i Kanaan og Israels historie slik Bibelen forteller den. Slik har alt måttet tjene Guds hensikter, og på denne underfulle

måten reiser han i våre dager opp vitnesbyrd for sitt ord der man minst skulle vente det.

Vi husker at det var en hungersnød som først førte Abram til Egypt. Av samme grunn ble også Jakobs sønner senere drevet dit ned for å kjøpe korn (1 Mos 42,1–3). Helt fra de eldste tider har nemlig Egypt vært kornkammeret i den gamle verden. Som kjent kommer landets usedvanlige fruktbarhet av at Nilen hvert år oversvømmer landet etter de kraftige regnfallene i høylandet i Abessinia og Sentral-Afrika. Der Nilen flommer over, blir jorden fruktbar som en hage; utenfor ligger ørkenen øde.

Egypt er blitt kalt «undrenes land», men Nilen er et av de største underne der. En annen av landets merkverdigheter har vi allerede nevnt: minnesmerkene. Omkring disse to kan vi passende samle det vi ellers har å si om landet og folket.

Landets navn Egypt (gresk *Aigyptos*) svarer nøyaktig til den egyptiske betegnelsen *Kah-Ptah*, «Ptahs land» – Ptah var en av gudene deres – og også navnet *kopter* synes å komme herfra.

På hebraisk heter landet *Misraim*, det vil si «de to *Mazor*», og det svarer igjen til et annet egyptisk navn på landet, *Chem* (det samme som «Kams land», Sal 105,23.27). Begge disse navnene viser på hvert sitt språk til *det røde slammet* eller *jordsmonnet* som den dyrkede delen av landet besto av. Det ble trolig kalt «de to Mazor» på grunn av den gamle inndelingen i Øvre og Nedre Egypt.

Kongen i *Øvre* Egypt hadde en tittel som begynte med tegnet for et bøyd rør, og det kaster lys over steder som 2 Kong 18,21; Jes 36,6 og Esek 29,6. Herskeren i Nedre Egypt bar derimot tegnet for en «*bie*», og det er trolig en hentydning til dette i Jes 7,18. Landet er på nesten 26 000 kvadratkilometer; av dette er nå omkring 14 500 dyrkbart, og i oldtiden var det omkring 20 700. Skriften har mest å gjøre med Nedre Egypt, den nordlige delen av landet, mens de største minnesmerkene finnes i Øvre eller Sør-Egypt.

Som nevnt kom landets fruktbarhet av Nilens oversvømmelse. Den begynner omkring midten av juni og når sitt høyeste ved slutten av september; da begynner vannet å synke igjen. Stiger ikke Nilen 7,3 meter ved målestedet i Kairo, blir det dårlig høst, og stiger den mindre enn 5,5 meter, blir det hungersnød.

Omkring midten av august blir det grumsete, røde elvevannet ledet ut over landet gjennom kanaler, og det bringer fruktbarhet med seg. Når elven så synker, legger den igjen et tykt, rødt slam som den har ført med seg fra Sentral-Afrika, og i dette røde laget blir det sådd. Regn er det ikke, og det trengs heller ikke for å gjøre landet fruktbart.

Nilen gir også det behageligste og mest nærende drikkevannet, og enkelte leger har til og med tilskrevet det helbredende krefter. Det er unødvendig å legge til at elven myldrer av fisk. Midt mellom de øde ørkenene omkring ligger Nilens bredder med sine mange kanaler, kledd i det herligste grønt, som en godt vannet hage under den tropiske himmelen. Når klimaet og jordsmonnet er de best tenkelige, må fruktbarheten også bli uten sidestykke.

De gamle egypterne synes også å ha lagt stor vekt på blomster og frukthager, som de i likhet med oss anla rundt villaene. På minnesmerkene ser vi gartnere som rekker fram vakre buketter, og hager som krysses av alleer og prydes med lysthus og søylerekker.

Vi ser frukthager med palmer, fikentrær, granatepletrær, sitron- og appelsintrær, plommetrær, morbær- og aprikostrær og mer til. I vingårdene ble vinrankene dyrket som i Italia: De slynget seg om hverandre over stokker av tre og hang ned i rike girlandere. Slik var det landet Israel ble fristet til å se tilbake på med syndig lengsel under vandringen i den golde og øde ørkenen, med alle dens savn og plager!

Da Abram kom til Egypt, må oppmerksomheten hans, i likhet med dagens reisende, ha blitt dratt mot de store pyramidene. Man har talt 60 av dem, men de største ligger i nærheten av det gamle Memfis. Denne byen, som i Skriften kalles Nof, var hovedstaden i Nedre Egypt, slik Theben var det i Øvre Egypt. Øvre Egypt kalles i Skriften Patros.[5]

Det er knapt mulig å gi en nøyaktig forestilling om pyramidene. Tenk deg en bygning med en grunnflate på omkring 54 000 kvadratmeter og sider som skråner oppover omtrent 180 meter. Den loddrette høyden er 146 meter.

Eller, for å bruke en sammenligning: Tenk deg en bygning som på hver side er mer enn halvparten så lang som Westminster Abbey, 24 meter høyere enn toppen av St. Paul's Cathedral, som dekker omkring 52 mål og er beregnet til å romme nesten 7 millioner tonn hugget

[5] Nof: Jes 19,13; Jer 2,16; 46,14.19; Esek 30,13.16. Patros: Jes 11,11; Jer 44,1.15.

stein. Vi kan ikke her gå inn på de ulike formålene disse byggverkene ble reist for. Noen av dem tjente utvilsomt vitenskapelige formål.

Ikke langt fra den store pyramiden lå On, som har så nær forbindelse med Josefs historie, og der Moses sannsynligvis fikk sin første opplæring. Alt her omkring er av den største interesse: gravstedene, minnesmerkene, de historiske innskriftene og beliggenheten til de gamle stedene. Vi er i drømmenes land, og alt omkring oss har et eventyrlig preg – kjempemessig i størrelse og enda mer kjempemessig i måten det er anlagt på.

De mest storslåtte minnesmerkene i Øvre Egypt – Skriftens Patros – finnes i hovedstaden Theben, som i Skriften heter No eller No-Amon. (*Jer 46,25; Esek 30,14–16; Nah 3,8.*) Det ville være umulig å beskrive tempelet der med få ord. Selve helligdommen var liten, men foran den åpnet det seg en hall der den store katedralen i Paris kunne få plass uten å berøre veggen på noen kant!

Hallen bæres av 140 søyler. De midterste av dem er 20 meter høye og så tykke at seks mann knapt kunne favne om én av dem. Tanken blir nesten svimmel av en slik størrelse! Rundt omkring på veggene finnes det bilder av forskjellig slag, innskrifter og historiske beretninger, blant annet noen som handler om Sjisjak, som inntok Jerusalem under Rehabeams regjering (1 Kong 14,25–26).

Men selve tempelet er nesten ubetydelig sammenlignet med det som møter oss ved inngangen. Veien inn gikk nemlig gjennom en dobbel rad på 60–70 sfinkser med værhoder, plassert med 11 fots avstand fra hverandre. En annen rekke førte til et tempel som omsluttet en innsjø knyttet til gravskikkene. Enda en rekke sfinkser strakte seg 1800 meter bort til en åpen plass. Vi har tatt med disse korte beskrivelsene for å gi en svak forestilling om Egypts prakt.

Det er knapt mulig å tenke for stort om den gamle verdens kultur og sivilisasjon slik den her legges fram for oss. Egypternes lover synes å ha vært moderate og vise, levemåten enkel og huslig, og folket tilfreds, lykkelig og kultivert. Kvinnen hadde en svært høy stilling, og flerkoneri var et rent unntak. Vitenskap, litteratur og kunst ble dyrket, handel og sjøfart ble drevet livlig, mens en tapper hær og en virksom flåte holdt oppe faraoenes makt. Kort sagt: Landet var allerede gammelt i sin sivilisasjon da det ble læremester både for de eldste greske vismennene og for Israels lovgivere.

Men hvor annerledes skulle Israel bruke denne egyptiske visdommen enn filosofene, som brukte den etter sine egne tanker! Det som var sant, godt og tjenlig, ble tatt opp og innført i Israels liv. Men dette livet ble formet og preget helt annerledes enn Egypts. Israel var en nasjon født av Gud, frelst av Gud og ført over til den andre siden av vannet ved Guds mektige hånd, undervist av Gud, oppdratt av Gud og satt til side til Guds tjeneste.

Og denne Gud skulle de lære å kjenne som Jehova, den levende og sanne Gud. De forestillingene de hadde tilegnet seg i Egypt, den kunnskapen de hadde ervervet, det livet de hadde lært å kjenne, ja, også de sannhetene de hadde hørt, skulle de ta med seg – men først renset gjennom dåpen i Rødehavet og helliget ved Sinai-fjellet.

Langt bak dem lå Egypt, landet de hadde forlatt, med sine drømmeaktige, kjempemessige omriss. Slik sanden fra ørkenen la seg over landet, dekket og begravde overtroens tåke mer og mer de gamle sannhetene. Vi innrømmer gjerne at Israel hadde stor nytte av det de hadde sett og lært. Men desto mer slående er den uendelige motsetningen mellom den egyptiske overtroen, som til slutt sank så dypt at den gjorde nesten alt i naturen til guder, og Israels herlige og åndelige tilbedelse av Gud.

Denne motsetningen møter oss side om side med likhetene med Egypt, og den blir desto mer iøynefallende jo skarpere vi stiller dem sammen. Aldri er Israels religion mer slående forskjellig fra den egyptiske enn der vi oppdager likheter mellom dem, og aldri er lovene og ordningene deres i virkeligheten mer ulike enn der vi sporer en viss likhet. Israel hadde tatt opp og tilegnet seg mye fra Egypt; men Gud alene var læremesteren, han som i ordets fulle betydning *førte sitt folk ut med sterk hånd og utrakt arm!*

Kapittel 2. Israels barn i Egypt

Israels barn i Egypt: bostedene deres, arbeidet deres, samfunnsordningen, styreformen og religionen. «En ny konge, som ikke kjente til Josef».

(2 Mos 1)

Det gikk 350 år fra de hendelsene som blir fortalt i slutten av 1. Mosebok, til dem 2. Mosebok begynner med. Men gjennom hele denne lange perioden får vi nesten ikke vite noe om Israels barns

historie. Navnene på familiene deres er bevart for oss, men uten noen beretning om livet deres.

Vi får vite hvordan det sto til med dem på den tiden da utgangen av Egypt fant sted, men ingenting om hvordan de utviklet seg som samfunn og som folk. Hadde det ikke vært for noen spredte hentydninger her og der i Det gamle testamente, ville vi ikke ha visst noen verdens ting om tilstanden, livet og religionen deres i denne lange mellomtiden. Det er noe som nesten vekker ærefrykt i denne hundreårige tausheten, noe som ligner den hellige tausheten ved Sinai, Guds fjell.

To ting var blitt forutsagt om denne tiden, og bare disse to trer fram i den bibelske beretningen som betydningsfulle kjensgjerninger. På grensen til Det hellige land hadde Herren oppmuntret Israel og sagt: «Frykt ikke for å dra ned til Egypt, for der vil jeg gjøre deg til et stort folk» (1 Mos 46,3). Og 2. Mosebok begynner med å fortelle at dette løftet var gått i oppfyllelse: «Israels barn var fruktbare og tiltok sterkt, de økte og ble meget tallrike. Det ble fullt av dem i landet» (2 Mos 1,7).

Men også et annet løfte, som var gitt Abram hundrevis av år tidligere, skulle oppfylles: «Din ætt skal bo som fremmede i et land som ikke er deres. De skal trelle for folket der, og de vil bli undertrykt og plaget i fire hundre år» (1 Mos 15,13).

Da de nevnte hundreårene nærmet seg slutten, kom det «en ny konge over Egypt», som «mishandlet våre fedre» (Apg 7,19). Under den tunge trengselstiden måtte Israel derfor ha forstått at de to forutsigelsene var gått bokstavelig i oppfyllelse, og at det løftet som var gitt to ganger, ville vise seg like sant: «Jeg skal også visselig føre deg opp igjen» (1 Mos 46,4), og det «med mye gods» (1 Mos 15,14).

Her ser vi en nær parallell til jødenes stilling i dag. I begge tilfeller står den lovede framtiden i skarp motsetning til slik tingene er nå. Men mer enn Israel i gamle dager har vi nå «det profetiske ord» – «som en lampe som lyser på et mørkt sted, inntil dagen lyser fram» (2 Pet 1,19).

Helt fram mot slutten av de 350 årene etter innvandringen til Egypt hadde Israel levd i fred og lykke. Trolig hadde de på mange måter smeltet sammen med egypterne som bodde rundt dem. Fedrene var sovnet inn, men barna deres hadde fortsatt landet som opprinnelig var gitt dem. Gosen, der de bodde, regnes den dag i dag som den

rikeste provinsen i Egypt; selv nå kunne den brødfø en million flere innbyggere enn dem som bor der. Den strekker seg fra den østligste av Nilens sju gamle armer mot Palestina.

Grenselandet ble trolig tatt i bruk av de israelittiske familiene som helst levde som nomader, for de rike beitene her var de beste traktene for buskapen deres. De fruktbare områdene langs Nilen og kanalene var derimot et passende bosted for dem som drev jordbruk. Sannsynligvis gikk jordbrukere snart også over til Nilens vestlige bredd, der vi ennå finner spor av dem på flere steder i landet (2 Mos 12). Der kunne de skaffe seg kjennskap til egypternes kunst og håndverk.

Det synes helt naturlig at de fleste israelittene følte seg kalt til å oppgi sitt opprinnelige arbeid som gjetere og bli jordbrukere i et land som innbød så sterkt til jordbruk. Den dag i dag har man sett en lignende endring i levevei hos nomader som slår seg ned i Egypt.

Dette nye livet var heller ikke helt ukjent i den tidligere historien deres. Stamfaren Isak hadde sådd og høstet mens han bodde blant filistrene (1 Mos 26,12). Da de slo seg ned i Egypt, hadde de dessuten fått distriktet sitt – det beste i hele landet – som «eiendom» (1 Mos 47,11.27), og det uttrykket betyr fast eiendom som kunne gå i arv.

Det stemmer også med det de selv sa i ørkenen. Under vandringen der så de nemlig tilbake med syndig lengsel på den tiden da de kastet garnene sine i Nilen og dro dem opp fulle av fisk, og da hagene og åkrene ved Nilens bredder hadde gitt dem rik høst: «gresskarene og melonene og purren og rødløken og hvitløken» (4 Mos 11,5).

Og senere, da Moses beskrev for dem det landet de skulle arve, stilte han dyrkingen av det opp mot det de hadde opplevd i Egypt, der «du sådde en utsæd, og så måtte du bruke foten når du vannet jorden – som i en kjøkkenhage» (5 Mos 11,10).

Enda et bevis på at de gikk over fra å være gjetere til å bli jordbrukere, er at patriarkene hadde kameler, mens vi ikke finner noen hentydning til at etterkommerne deres hadde det. Det er ingen tvil om at denne endringen i levevei tjente et høyere formål. Fast bosetting og jordbruk førte nemlig sivilisasjon med seg, og den var nødvendig for å forberede Israel på deres framtidige stilling som et selvstendig folk.

Det er klart at de hadde tilegnet seg svært mye av det gamle Egypts kunst og håndverk; det viser både tilberedningen av de forskjellige materialene til tabernaklet og selve innredningen av det. Vi har også

direkte vitnesbyrd, for eksempel at det blant Judas familier var tømmermenn (1 Krøn 4,14), vevere av fint lin (1 Krøn 4,21) og pottemakere (1 Krøn 4,23). Dette må naturligvis bare regnes som eksempler på noen av de håndverkene de hadde lært av egypterne.

Skillet mellom egypterne og israelittene var ikke så stort at det grenset til fullstendig avsondring. Gosen var naturligvis hovedsakelig, men ikke bare, bebodd av israelitter. De blandet seg med de egyptiske naboene sine både i distriktene der folk helst drev med jordbruk, og selvsagt enda mer i byene. Derfor var det også nødvendig med budet om påskelammets blod, som vi leser om i 2 Mos 12,13, for å skille mellom egypternes og israelittenes hus.

Ja, 2 Mos 3,22 synes til og med å vise at de ikke bare var naboer, men kanskje delvis bodde i de samme husene. Dette forklarer også at en «blandet folkemengde» fulgte Israel ved utgangen (2 Mos 12,38), og at det til og med i ørkenen var etterkommere av ekteskap mellom israelittiske kvinner og egyptiske menn i forsamlingen (3 Mos 24,10).

Mens det meste av Israel slik hadde tatt opp skikkene til en fastboende nasjon, fortsatte innbyggerne i grenselandet mellom Gosen og Kanaan å leve som nomader. Slik kan det forklares at Rubens, Gads og Manasses stammer hadde så mye mer buskap enn brødrene sine at de senere ba om å få de vide beitene øst for Jordan (4 Mos 32,1–4).

Vi har også en opplysning fra «overleveringer fra gammel tid» (1 Krøn 4,22) om at noen av Judas etterkommere rådde over Moab. Og i 1 Krøn 7,21 leser vi at noen etterkommere av Efraim gjorde et røvertokt ned til Gat, som endte med ulykke for dem.[6]

Det riktigste er nok å anta at disse tilfellene er nevnt fordi det ene gikk så godt og det andre endte så fullstendig galt. Likevel viser begge at de som bodde i grenselandet mot Kanaan, var nomader som fra tid til annen gjorde streiftog inn i landet.

Men enten Israel var nomader eller fastboende, beholdt de sin gamle samfunnsordning og religion. Likevel kan vi også på dette punktet se at de under det lange oppholdet rettet seg etter og tilpasset seg egypterne.

Israel var opprinnelig delt i *tolv stammer* etter Jakobs tolv sønner. Denne ordningen ble opprettholdt ved at Josefs sønner Efraim og

[6] De beste fortolkerne forstår 1 Krøn 7,21 slik.

Manasse ble til to stammer, mens prestestammen Levi ikke hadde noen selvstendig politisk stilling. De tolv stammene ble igjen delt inn i *familier* (eller snarere ætter). Ættene ble for det meste dannet av Jakobs sønnesønner, som vi har en beretning om i 4 Mos 26, og det var i alt seksti av dem.

Av Jos 7,14 får vi vite at disse ættene på den tiden, om ikke før, igjen var delt inn i «*hus*», og husene igjen i det som blir uttrykt med det hebraiske ordet *gevarim*, «mann for mann». Det siste uttrykket svarer til vårt «familie», noe man kan se ved å sammenligne Jos 7,14 med 7,17 og 18. Slik har vi i de eldste tider *stammer* og *ætter*, og i Josvas tid, om ikke før, er ættene igjen *delt inn i hus* (*slekter*) og *familier*.

«Overhodene» for disse ættene og familiene var lederne deres, og stammenes overhoder var «*høvdinger*» (4 Mos 1,4.16.44; 2,3; 7,10). Disse tolv var «menighetens høvdinger» (2 Mos 34,31; 4 Mos 7,2; 31,13; 32,2; 34,18). Ved siden av disse herskerne, som utgjorde en slags *arvelig adel*, fantes det også to *valgte embetsklasser* (5 Mos 1,9–14); de var forsamlingens «representanter». I 5 Mos 29,10 blir de kalt «*eldste*» og «tilsynsmenn». Styret over folket lå altså i fellesskap hos «høvdingene», «de eldste» og «tilsynsmennene».

Ordningen med eldste og tilsynsmenn fantes i Israel i Egypt allerede før Moses' tid. Moses samlet nemlig Israels eldste for å kunngjøre for dem det oppdraget han hadde fått av Herren (2 Mos 3,16; 4,29), og gjennom dem ga han folket befalingen om påsken (2 Mos 12,21). Tilsynsmennene blir til og med nevnt tidligere enn de eldste. De var de skrivekyndige, og det synes å ha vært dem de egyptiske slavefogdene ga tilsynet med det arbeidet folket var pålagt (2 Mos 5,6.14.15.19).

Fra de egyptiske minnesmerkene vet vi hvor viktig en rolle skriverne spilte i landet, og hvor ofte de blir nevnt. Kanskje ble denne ordningen med tilsynsmenn eller skrivere innført i Israel derfra. Fordi de kunne skrive, måtte skriverne helt naturlig bli mellommenn mellom brødrene sine og egypterne. Vi kan derfor også se dem som bærere av lærdom, både israelittisk og egyptisk.[7]

[7]Se også 5 Mos 31,28. Når de tre gruppene av ledere skulle kalles sammen til møte under ørkenvandringen, synes det å ha skjedd ved at man blåste i *begge* sølvtrompetene, mens et støt i den *ene* var tegnet for at stammehøvdingene skulle samles (4 Mos 10,3–4). Det fortjener å merkes at denne styreordningen med arvelige og valgte embetsmenn fortsatte å være den styrende makten i folket, ikke bare under dommerne, men også under kongene. Selv i synagogen finner vi en parallell til denne embetsordningen.

At skrivekunsten var kjent blant israelittene på Moses' tid, er nå allment anerkjent. Ja, egyptisk lærdom hadde til og med trengt helt inn i selve Kanaan. Josva fant innbyggerne der for det meste på et ganske høyt sivilisasjonstrinn; én av byene deres het til og med *Kirjat-Sefer*, det vil si «bokbyen», eller *Kirjat-Sanna*, som nesten kunne oversettes «universitetsbyen» (Jos 15,15.49).

Når det gjelder Israels religion, er det viktig å huske at det – så langt vi vet – ikke hadde kommet noen direkte åpenbaring fra himmelen i de 350 årene etter Jakobs død. Ikke engang Moses' fødsel ble varslet på noen særlig måte fra Gud.

Slik var Israels barn henvist til å bygge på den kunnskapen de hadde fått fra «fedrene», og som uten tvil var bevart blant dem. Det er knapt nødvendig å påpeke – selv om det viser oss visdommen i Guds omsorgsfulle styrelse – at den enkle patriarkalske måten å tilbe Gud på passet mye bedre til forholdene i Egypt enn den Israel senere fikk.

I gudsdyrkelsen trer *tre store hovedordninger* særlig fram. Omkring dem samlet tro og tilbedelse seg, både hos de gamle patriarkene og hos etterkommerne deres. Det er *omskjærelsen*, *ofringene* og *sabbaten*. Vi har direkte opplysninger om at Israel holdt omskjærelsen i Egypt (2 Mos 4,24–26; Jos 5,5).

Når det gjelder ofringene, tyder selve forslaget om å holde en stor offerfest i ørkenen (2 Mos 8,25–28) på at tilbedelse med offer hadde holdt seg blant folket. Og endelig gir to ting et bestemt inntrykk av at Israel kjente sabbaten fra før: befalingen om å sanke manna for to dager på fredagen (2 Mos 16,22) og ordet sabbatsbudet begynner med, *Kom i hu* (2 Mos 20,8). Også måten loven omtaler mange ting på, for eksempel bruken av løfter, synes å peke tilbake på eldre åndelige skikker hos folket.

Dette var de ytre skikkene i gudsdyrkelsen deres. De viser oss hvordan Israel, selv i disse tause og ensomme hundreårene i Egypt, holdt hengivent fast ved hovedsannhetene i sin gamle religion. Men det finnes enda en kjensgjerning, som ikke har så mye med trosartiklene eller skikkene deres å gjøre, men som kaster lys over det åndelige livet i familiene og hos den enkelte i Israel. Vi tenker her på de *navnene* foreldrene ga barna sine under det lange og tunge åket i Egypt.

Det er velkjent hvilken betydning som ligger i navnene i Det gamle testamente. Hver åndelig viktig hendelse ga sitt særegne innhold

videre i form av et navn på en person eller et sted. Noen ganger var det Gud selv som ga et slikt nytt navn, slik det var med Abram, Sarai og Jakob (1 Mos 17,5.15; 32,28).

I andre tilfeller ga navnet uttrykk for følelsene i hjerter som klart hadde erfart at Herren var særlig og umiskjennelig nær, eller for hjerter som liksom åndet ut sitt håp og sine erfaringer i navnet – slik det var med navnene til Moses og sønnene hans.

Men slike navn går ofte igjen i Israel – *Eljasaf*, «min Gud som samler», *Elisur*, «min Gud er en klippe», og andre med lignende betydning – og den som legger merke til det, vil forstå hvor dypt Israels håp hadde slått rot i folkets hjerter og overbevisning. Dette punktet skal vi komme nærmere tilbake til senere.

Her vil vi bare peke på navnene til tre av overhodene for levittenes familier: *Eljasaf*, «min Gud som samler», *Elisafan*, «min Gud som holder vakt», og *Suriel*, «min klippe er Gud» (4 Mos 3,24.30.35). Under navnet El, som finnes i alle tre, hadde Gud åpenbart seg for patriarkene.

Ved siden av sine egne nedarvede skikker i gudsdyrkelsen har Israels barn nok også tatt opp mange av egypternes og på flere måter blitt preget av dem. Sammenligner vi dem, vil vi ved siden av likhetene også merke en tydelig ulikhet. Vi har allerede sett at egypternes opprinnelige religion hadde bevart mye sant, som likevel etter hvert ble forvrengt til overtro. Egypterne og israelittene hadde til dels de samme sannhetene, men med den forskjellen i forståelse og bruk som det er mellom en tåkete overlevering og den klare guddommelige åpenbaringen.

Både Israel og egypterne trodde altså på den store hovedlæren om sjelens udødelighet og om en kommende lønn og straff. Men sammen med dette fikk Israel en annen lære, langt vanskeligere for troen, som de gamle egypterne ikke hadde lært: at Gud like mye er Gud for det nåværende livet som for det kommende, og at han hersker også her på jorden og deler ut ondt og godt.

Kanskje var det derfor syndens timelige følger ble framhevet så skarpt i Moseloven. Det var ikke noe særlig behov for å vise til følgene i det kommende livet; dem anerkjente både egypterne og israelittene, men om de timelige følgene visste egypterne ingenting. Denne sann-

heten skulle lære Israel alltid å lyde Jehova som den levende og sanne Gud.

På den andre siden viser en sammenligning mellom visse ordninger hos Israel og hos egypterne tydelig nok at loven ikke ble gitt til noen senere slekt enn den som dro ut av Egypt, og det like etter utgangen.

Samtidig høstet Israel også mye ondt av samkvemmet med egypterne. I enkelte bestemmelser i de fem Mosebøkene møter vi ikke bare hentydninger til moralske villfarelser som de hadde vært vitne til i Egypt, eller kanskje til og med lært der, men også hentydninger til den slags avgudsdyrkelse som var vanlig der. Det som gjorde så dypt inntrykk på dem, var trolig ikke så mye egypternes storslåtte religiøse seremonier som den gudsdyrkelsen de stadig hadde for øynene; den gjorde dem etter hvert vant til naturdyrkelse.

Som eksempler på en slik tilbøyelighet hos Israel minner vi om tilbedelsen av gullkalven (2 Mos 32), advarselen mot å ofre til «bukkene», som Norsk Bibel kaller «de onde ånder» (3 Mos 17,7) og Josvas uttrykkelige formaning om å skille seg av med «de gudene som deres fedre dyrket på den andre siden av elven» (Jos 24,14).

Ordene i Esek 20,5–8, Am 5,26 og Stefanus' tale til jødene i Apg 7,43 peker i samme retning. Alle disse formene for avgudsdyrkelse ble praktisert i Egypt. Likevel er det merkelig nok god grunn til å anta at de ikke egentlig stammer fra Egypt, men heller er skikker som var innført utenfra, trolig fra fønikerne.

Slik var Israels politiske, borgerlige og åndelige stilling da den lange, uforstyrrede freden deres plutselig ble brutt av meldingen om at Aahmes I hadde begynt en vellykket krig mot det fremmede hyksosdynastiet. Han rykket stadig seirende fram, inntok til slutt Avaris, hyrdekongenes sterkeste festning og hovedstad, og drev dem og tilhengerne deres ut av landet. Han trengte videre helt fram til Kanaans grenser og stormet mange byer. Alt som minnet om hyrdekongenes ulykkelige styre, ble raskt fjernet. Den gudsdyrkelsen de hadde innført, ble avskaffet, og de gamle egyptiske forholdene ble gjenopprettet. Et mektig og blomstrende styre var kommet til makten.

Riktignok er meningene delte om «den nye kongen som kom, og som ikke kjente til Josef», hørte til dette dynastiet. Men som vist i forrige kapittel taler all sannsynlighet for det. For som nevnt ovenfor

må et av hans første og viktigste tiltak i landet nødvendigvis ha vært å knekke makten til de fremmede innbyggerne siden de var så veldig tallrike i grenselandet Gosen.

Han fryktet at de i tilfelle krig kunne slå seg sammen med fienden og «dra ut fra landet» (2 Mos 1,10).[8]

Denne engstelsen viser også at kongen må ha kjent til omstendighetene da Israel først slo seg ned i Egypt. Av de egyptiske minnesmerkene kan man dessuten se at det til alle tider var faraoenes politikk å føre veldige skarer av fanger ned til Egypt og holde dem som slaver i tvangsarbeid.

En lignende politikk ble nå brukt mot Israel. De fikk riktignok lov til å beholde buskapen og åkrene sine, men ble satt til hardt slavearbeid for kongen. Egyptiske «slavefogder» fikk tilsyn med dem; de våket med uhørt strenghet over arbeidet til Israels barn og plaget dem hardt under det tunge åket (2 Mos 1,11–14).

Et av de egyptiske minnesmerkene gir oss en merkelig opplysning om dette. Vi ser arbeidere som tydelig er fremmede – vanligvis antatt å være israelitter – i arbeid med murstein av forskjellig slag under oppsyn av fire egyptere. To av dem synes å være høyere offiserer, mens de to andre er oppsynsmenn, væpnet med svære pisker, som roper: «Arbeid uten å segne!»

Arbeidet israelittene ble brukt til, besto i å lage murstein og i kunstig vanning av landet. Det omfattet trolig også graving av kanaler og bygging, utbedring og utvidelse av de to forrådsbyene Pitom og Ramses. Man har kunnet påvise at de lå i Gosen, og de ble brukt som lagre både for handelen og for hæren.

Greske historieskrivere forteller at egypterne nettopp var stolte av at de i sine store byggearbeider bare brukte krigsfanger og slaver og aldri sitt eget folk. Men særlig trengte Aahmes I israelittenes arbeid. En innskrift fra hans 22. regjeringsår forteller nemlig at han i stor utstrekning var opptatt med å reparere og gjenoppbygge de templene og bygningene «hyrdene» hadde ødelagt.

[8]Det hebraiske ordet som oversettes med «kom» – egentlig «sto fram» – brukes nesten alltid om en ny begynnelse (5 Mos 34,10). Ordet *ny* står i forbindelse med en fullstendig forandring (Dom 5,8), mens uttrykket «kjente ikke» (5 Mos 28,36) ikke så mye viser til fullstendig mangel på kunnskap som til at det ikke fantes noe *vennlig* forhold. Hvis denne kongen grunnla et nytt dynasti, må han enten ha vært den første av hyksos-kongene eller den første av dem som drev hyksos ut. Det første er nærmest umulig, og derfor holder vi fast ved det siste.

Men faraos tiltak mot Israel fikk motsatt virkning av det man hadde ventet. Folket hadde allerede økt sterkt, og langt fra å avta tiltok økningen nå, så egypterne «begynte å grue seg for Israels barn» (2 Mos 1,12).

Derfor grep farao til et nytt tiltak: Alle guttebarn skulle drepes så snart de ble født – og trolig uten at foreldrene visste om det (2 Mos 1,15–16). Men de to hebraiske kvinnene, som vi må anta sto i spissen for jordmødrenes «laug», synes ikke å ha kunngjort kongens befaling for dem som sto under dem. I alle fall ble ikke befalingen utført.

Skriften har bevart navnene på disse to kvinnene og legger til at de handlet slik fordi de «fryktet Gud» (2 Mos 1,17). (På hebraisk står Gud her med artikkel, «Guden», og det betegner den sanne og levende Gud.) Og fordi de ble redskaper til å bygge Israels Guds hus, «bygde han hus for dem», det vil si ga dem etterkommere (2 Mos 1,21). Riktignok sa de ikke hele sannheten da kongen krevde svar av dem. Men som Augustin sier: «Gud tilgav deres synd for det godes skyld de søkte, og han lønnet deres gudsfrykt, om enn ikke deres bedrag.»

Det tredje tiltaket farao nå satte inn mot dem, viser tydelig at menneskelig råd alene aldri kunne ha avverget at Israel ble ødelagt. Kongen så bort fra alle hensyn, ja, også fra sine egne interesser, og ga en allmenn befaling om at hvert jødisk guttebarn skulle kastes i Nilen så snart det ble født (2 Mos 1,22).

Kanskje ble denne befalingen, som muligens ble gitt i vrede, ikke håndhevet lenge; kanskje var egypterne uvillige til stadig å utføre en slik grusomhet; eller kanskje fant israelittene midler til å redde barna sine fra faren. Sikkert er det at også dette siste hjerteløse forsøket på å utrydde Israel viste seg forgjeves, selv om mange led under det og alle måtte være ytterst forsiktige.

Kapittel 3. Moses' fødsel og oppdragelse

Moses' fødsel og oppdragelsen hans i Egypt og i Midian som forberedelse til kallet hans.

(2 Mos 2)

Den oppmerksomme bibelleseren vil ikke undre seg over at nettopp de tiltakene farao hadde satt i verk for å ødelegge Israel, til sist førte til befrielsen deres. Hadde det ikke gått ut befaling om å kaste de hebraiske guttebarna i Nilen, ville ikke Moses ha blitt reddet av faraos

datter, og han ville heller ikke ha blitt oppdratt i Egypts visdom, som skulle gjøre ham skikket for kallet hans. Hele veien går denne underfulle beretningen sin *naturlige* gang: Den er naturlig i det som skjer, men overnaturlig i målet og i det den fører fram til.

Amram, en mann av Levis stamme og en etterkommer av Kahat, hadde giftet seg med *Jokebed*, som var av samme stamme (2 Mos 6,20; 4 Mos 26,59). Ekteskapet deres var allerede velsignet med to barn, *Mirjam* og *Aron* (2 Mos 7,7), da det grusomme påbudet gikk ut. Da det neste barnet ble født, brakte det dem sorg, særlig fordi barnets «uvanlige skjønnhet» ikke bare vant hjertene deres, men til og med syntes å peke ham ut for en særlig oppgave fra Gud. (I Apg 7,20 står det: «Han var fager for Gud.»)

I denne kampen mellom frykt og håp seiret de slik seieren alltid vinnes – «ved tro». De fikk ingen særskilt åpenbaring, og de trengte heller ingen; det var et enkelt trosspørsmål der de veide faraos befaling opp mot Guds og mot sitt eget håp. De bestemte seg for å stole på den levende Gud, fedrenes Gud, og trosse enhver fare. Slik skjedde det vi leser i Hebr 11,23: «Ved tro holdt Moses' foreldre barnet skjult i tre måneder etter hans fødsel. For de så at han var så fagert et barn, og de fryktet ikke for kongens bud.»

Da det ikke lenger var mulig å skjule barnet hjemme, førte den samme troende tilliten moren til å legge gutten i en «ark» (2 Mos 2,3). Den var laget som tidens lette nilbåter, av siv eller papyrus – et kraftig, trekantet siv som kunne bli 3 til 4,5 meter høyt. Skriften bruker ellers ordet «ark» bare om arken Noah ble frelst i. Arken ble tettet innvendig med «jordbek» – enten nilslam eller asfalt – og smurt over med «tjære», så den ble helt vanntett.

Slik utstyrt ble arken med sin dyrebare last satt ut i «sivet» ved elvebredden, nettopp der faraos datter pleide å bade. Den hellige tekst sier ikke noe om hvorvidt de valgte akkurat dette stedet med vilje.[9]

Ordene i Sal 78,12 om undrene «i landet Egypt, på Soans mark» kan kanskje lede oss til stedet der denne redningen fant sted. Soan var som kjent det gamle *Avaris*, hovedstaden til hyrdekongene, som det nye dynastiet hadde tatt fra dem. Det er svært sannsynlig at byen

[9]Alt her er ekte egyptisk. Til og med enkelte av ordene i den hebraiske teksten er avledet av egyptisk. Papyrus vokser ikke lenger nedenfor Nubia, men de egyptiske minnesmerkene viser mange slike «arker» eller nilbåter laget av denne planten og utstyrt som den det er tale om her.

fortsatt var faraoenes residensstad, særlig fordi den lå ved Gosens østgrense. Dette styrkes av at Avaris eller Soan var den eneste av de gamle egyptiske residensbyene som ikke lå ved en nilarm der krokodiller gjorde badingen utrygg. Her kunne prinsessen altså bade i elven.

På et av de gamle minnesmerkene finnes et merkelig bilde av det samme som skjedde ved Moses' redning: En fornem dame bader i elven, fulgt av fire tjenestepiker, slik som faraos datter i beretningen om Moses. Men for å vende tilbake: At arken ble funnet, og at barnet gråt da den fremmede løftet det opp, var helt naturlig (2 Mos 2,5–6). Prinsessen ble rørt fordi barnet appellerte til morsfølelsen hennes. Hun kjente ikke mindre medynk med det, selv om det hørte til det dødsdømte folket.

Det ville ha vært umenneskelig å kaste det gråtende barnet ut i elven igjen.[10]

Å redde ett eneste hebraisk barn kunne heller ikke være noen stor forbrytelse for kongsdatteren. Av minnesmerkene vet vi dessuten at kongsdøtrene nettopp på den tiden hadde særlig stor innflytelse, og at to av dem til og med var medregenter.

Mirjam hadde hele tiden holdt vakt et stykke unna. Da hun nå i rett øyeblikk kom til og foreslo å hente en hebraisk amme som kunne gi det gråtende barnet die, sa prinsessen straks ja (2 Mos 2,7–9). Det måtte virke for henne som om denne underlige gaven var gitt henne av selve nilguden. Ammen som ble hentet, var naturligvis barnets egen mor. Nå fikk hun barnet sitt tilbake som en dyrebar gave, betrodd henne av datteren til mannen som hadde lagt planer om å ta livet av det. Så underfulle er Guds veier!

En av oldkirkens forfattere har sagt at «faraos datter er hedningenes menighet». Han ville dermed belyse den store sannheten som kan følges gjennom hele historien: På en eller annen måte har hedningene alltid måttet tjene Israels frelse. Slik var det i Josefs historie, ja, også før den tid, og slik vil det fortsette til Israel til sist skal finne nåde ved hedningenes barmhjertighet.

Imens fikk de troende hebraiske foreldrene en dyrebar anledning til å påvirke den egyptiske prinsessens adoptivsønn. De tre første

[10] Lys over dette gir den såkalte «De dødes bok», den eldste bevarte religiøse skriften fra Egypt. Der ser vi blant annet at den avdøde ånden måtte avgi denne forsikringen for sannhetens herre: «Jeg har ikke gjort noen redd, jeg har ikke fått noen til å gråte, jeg har ikke holdt melken borte fra munnen til barnet ved brystet.»

leveårene – den vanlige ammetiden i Østen – er en viktig tid for livet videre, også her i våre nordlige land, der utviklingen går så mye langsommere. Det trengs ikke stor fantasi for å forstå hva gutten Moses lærte på morens fang, og hva han hørte om sitt forfulgte folk.

Gutten var blitt så underlig bevart og oppfostret, og nå måtte han forlate hjemmet for å dra til faraos hoff – med hjertet fullt av løftene til fedrene og tynget av brødrenes sorg. Da er det helt naturlig at det litt etter litt våknet tanker i sjelen hans om at folket skulle bli befridd ved ham. Mange av våre dypeste forsetter har røttene sine i den tidligste barndommen, og leksene vi lærer og tankene vi får da, følger oss til livets slutt.

Men som med alle dypere livsoppgaver ble heller ikke denne utført i forhastet iver. Da Jokebed brakte gutten tilbake til prinsessen, ga hun adoptivsønnen sin det egyptiske navnet «Moses». Merkelig nok finnes det navnet i flere egyptiske papyrusruller, også som navn på kongssønner. Ordet betyr «brakt fram» eller «tatt opp», for da hun ga ham navnet, sa hun: «Jeg har dratt ham opp av vannet» (2 Mos 2,10).[11]

Foreløpig kom Moses likevel trolig ikke til å bo i kongepalasset i Avaris. Stefanus sier i Apg 7,22 at han «fikk opplæring i all egypternes visdom». Ikke noe land la så stor vekt på oppdragelsen og begynte så tidlig med den som Egypt. Barnet var knapt avvent før det ble sendt på skole og undervist av lærere som var ansatt til det.

Man skrev ikke med bokstaver, men med hieroglyfer. De kunne være bilder eller symboler – et septer betydde for eksempel en konge – eller en slags lydtegn, og de synes å ha stått både for enkeltbokstaver, stavelser og hele ord. Skrivekunsten var derfor så vanskelig at det må ha tatt nesten et helt liv å lære den fullt ut.

Men oppdragelsen omfattet mye mer enn dette. Særlig de som skulle inn i de høyere samfunnsstillingene, måtte sette seg inn i ulike vitenskaper som matematikk, astronomi, kjemi og medisin, men også teologi, filosofi og lovkyndighet. Det kan ikke være tvil om at Moses som prinsessens adoptivsønn fikk den høyeste utdannelsen. Skriften forteller at han var «mektig i ord og gjerninger», og vi bør ta disse ordene helt enkelt, uten å gå inn på de mange jødiske og egyptis-

[11] Andre har avledet navnet av to gammelegyptiske ord som bokstavelig betyr «vann» og «frelst».

ke legendene som framhever visdommen hans, krigsbragdene hans og mye annet.

Slik gikk de første førti årene av Moses' liv. Uten tvil kunne han ha fått en enda mer strålende løpebane enn Josef, om han hadde hatt hug til det. Men før han slo inn på den, måtte han avgjøre det store hovedspørsmålet: Ville han stille seg på egypternes eller på Israels side – på verdens side eller på løftenes? Som så ofte førte Guds styrelse og nåde ham her til en klar og riktig avgjørelse.

Med de kårene hebreerne nå hadde, var det umulig å kalles sønn av faraos datter og samtidig ha del med Guds folk og være en av dem. Det ene betydde «nytelse av synden» og «skattene i Egypt» – nytelse og ære. Det andre betydde å «lide ondt sammen med Guds folk» og «Kristi vanære» – den lidelsen og skammen som alltid følger Kristus og hans folk, og som den gang særlig rammet dem som holdt fast ved pakten, der Kristus var den innerste kjernen.

Men troen, som er «full visshet om det en håper, overbevisning om ting en ikke ser» (Hebr 11,1), gjorde Moses i stand til ikke bare å si nei til det Egypt tilbød ham; han «valgte heller å lide ondt sammen med Guds folk», ja, han «aktet Kristi vanære for en større rikdom enn skattene i Egypt, for han så fram til lønnen» (Hebr 11,24–26). I denne ånden «gikk han ut til sine brødre, og han så deres slit og slep» (2 Mos 2,11). Men selv om troen hans var dyp og ekte, var den langt fra ren og helt åndelig.

De gamle egypterne var kjent for sin strenge disiplin, og minnesmerkene deres viser oppsynsmenn væpnet med svære svøper av seigt og bøyelig tre, som de brukte uten barmhjertighet. Synet av slike lidelser, påført brødrene hans av hardhjertede tjenere, måtte naturligvis vekke den heftigste vrede hos den kongelige prinsessens sønn.

Til dette kom den lenge nærte beslutningen om å ta seg av brødrenes sak og barndomsdrømmen om å bli deres befrier. Alt dette førte til at han slo i hjel en egypter som han så mishandle «en hebraisk mann, en av hans brødre». Likevel skjedde det ikke i et anfall av raseri, for «Moses vendte seg hit og dit og så at det ikke var noen der» (2 Mos 2,12).

Det var snarere et forsøk på å utføre en åndelig dåd med kjødelige midler – noe som så ofte hadde ført til synd og lidelse i fedrenes historie. Han ville være frelser før Gud hadde kalt ham til det, og han ville utføre det med andre midler enn dem Gud pekte ut.

En av kirkefedrene har med rette sammenlignet denne gjerningen med Peters, da han hogg øret av yppersteprestens tjener (Joh 18,10). Han sier samtidig at både Moses' og Peters hjerte lignet en åker full av ugress, som likevel ved den rike veksten lovet mye god frukt så snart åkeren ble pløyd opp og sådd med godt såkorn.

Etter Guds nådige styrelse var den tiden nå kommet. Men før Moses så å si kunne bli plantet om, måtte han først rykkes opp; han måtte slå rot nedover før han kunne vokse oppover.

Da skjedde det Stefanus sier: «Han tenkte da at hans brødre skulle forstå at Gud ville gi dem frelse ved hans hånd, men de forsto det ikke» (Apg 7,25) – enda hans framferd blant dem virkelig skulle ha vist dem det. Neste gang han prøvde å megle i en strid mellom to hebreere, ville ikke den som hadde urett, ha ham som megler, men avviste ham skarpt og bebreidet ham for forbrytelsen (2 Mos 2,13–14).

Nå var det klart at saken var allment kjent, og den ville snart komme farao for øre. Etter det vi vet om egyptisk rettspleie, kunne en slik forbrytelse ikke bli stående ustraffet, ikke engang for prinsessens sønn – om vi da kan gå ut fra at hun ennå levde etter disse førti årene, og at den farao som da regjerte, var faren hennes.

Dessuten hadde Moses ikke bare drept en embetsmann i tjeneste; han hadde i virkeligheten tatt parti for hebreerne og oppmuntret dem til opprør. Moses hadde en så innflytelsesrik stilling at farao ikke uten videre kunne gi befaling om å straffe ham, men «prøvde å få drept Moses» (2 Mos 2,15). Det gjorde saken verre og utsatte ham for enda større fare, og enhver tanke på åpen motstand mot farao var naturligvis utelukket. Det eneste håpet om redning for ham var nå enten å bryte all forbindelse med folket sitt eller å flykte.

Men en flukt ville vekke kongens vrede enda mer, og det var mer enn tvilsomt om noen av nabolandene under slike omstendigheter kunne gi ham et trygt skjulested. Det var derfor i sannhet en ny troshandling av Moses da han «forlot Egypt uten å frykte for kongens vrede. For han holdt ut som om han så den usynlige» (Hebr 11,27). Det vil si: I stedet for å se på den egyptiske kongen så han i tro på den usynlige kongen (1 Tim 1,17).

På samme måte som Jakob i sin tid og Josef under lignende omstendigheter måtte Moses nå dra til et fremmed land. Alt Egypt kunne

lære ham, hadde han tilegnet seg. Det han ennå manglet, kunne bare læres i ensomhet, under ydmykelse og lidelse.

To ting skulle tre klart fram for ham på livsveien. Det han mente skulle befri folket fra nøden, hadde bare ført ham selv i ulykke. Men det som syntes å fjerne ham fra kallet hans, skulle berede veien for at kallet virkelig ble fullført. Slik går det ofte med oss også i de viktigste hendelsene i livet: Vi må øve oss i tro og selvfornektelse, så Gud alene kan få æren.

Folket hans hadde vendt seg fra ham, og kongen forfulgte ham, men Gud sørget i sin nåde for et skjulested for flyktningen. Langs østbredden av Rødehavet bodde midianittene, som stammet fra Abraham gjennom Ketura (jf. 1 Mos 25,1–2). Som nomader streifet de sørover til sørspissen av Sinai-halvøya og nordover helt opp til moabittenes grense.

Hit kom Moses, og her fant han skjul på flukten, slik Jakob en gang hadde gjort. Ved brønnen beskyttet han døtrene til Reuel, presten i Midian, mot de voldsomme gjeterne som drev småfeet deres bort (2 Mos 2,16–17; 3,1). Derfor ble han bedt inn som gjest i Reuels hus. Han ble der og giftet seg senere med Sippora, prestens datter (2 Mos 2,21).

Dette, og at han fikk to sønner – mer om det nedenfor – er det eneste Moses selv forteller om de førti årene han bodde i Midian. Men vi kan gi noen andre og viktige opplysninger. Moses' svigerfar synes å ha tilbedt Abrahams Gud, slik også navnet hans tyder på: Reuel betyr «Guds venn». *El* er det navnet patriarkene brukte om Gud, med tillegget *Sjaddai*, det vil si «Gud Den Allmektige» (2 Mos 6,3). Det samme ser vi av hvordan han opptrer senere (2 Mos 18).

Reuel kalles også *Jetro* og *Jeter* (2 Mos 3,1; 4,18), som betyr «storhet, herlighet». Det var trolig tittelen hans som overhode for prestestammen, det samme som de nåværende arabernes *imam*, som har en lignende betydning.[12]

Men i Reuels hus må Moses ha levd et ensomt og ydmykt liv. Ut fra hvordan Sippora oppførte seg senere (2 Mos 4,25), må hun ha vært en stridbar og herskesyk kvinne uten forståelse for mannens tro.

Da hun første gang så ham som egypter, var det nok motet hans som vant hjertet hennes. Men da hun ble bedre kjent med hans dypes-

[12] Vi må skjelne mellom Reuel Jetro og Hobab, som synes å ha vært Reuels sønn og Moses' svoger, og som fulgte Israel på vandringen; Dom 4,11.

te tanker, kom hun nok til å se på ham som en glødende sværmer med hodet fullt av syner og store planer. Så lite forsto hun ham i denne prøvende og avgjørende tiden at han til og med måtte sende henne bort da han fikk oppdraget om å gå til farao (2 Mos 18,2–3).

Heller ikke mellom Moses og svigerfaren kunne det være noe særlig fortrolig forhold. Den underordnede stillingen hans i familien (2 Mos 3,1), at han tidde om synet Gud hadde vist ham (2 Mos 4,18), og den ydmyke måten han ble sendt tilbake til Egypt på (4,20) – alt dette gir et nedslående inntrykk av forholdet mellom dem.

Men i navnene han ga sønnene sine, ga han uttrykk for de dype følelsene og erfaringene som rørte seg i ham i denne tiden. Den eldste kalte han *Gersjom*, «fordrivelse, landflyktighet», for – sa han – «jeg er blitt en gjest i et fremmed land» (2 Mos 2,22). Den andre kalte han *Elieser*, «min Gud er hjelp» (2 Mos 18,4).[13]

Forvist til et fremmed land, langt borte fra brødrene og fra løftets land, lengtet Moses etter sitt rette hjem. Likevel ga han seg ikke over til fortvilelse, og enda mindre til vantro eller mistillit. Tvert imot: «Rettferdighets salige frukt», som spirer fram under Herrens tukt, trer tydelig fram i navnet på den andre sønnen.

«For min fars Gud», sa han, «var min hjelp og fridde meg fra faraos sverd.» Selvtilliten og den kjødelige iveren hans kom til syne i det første forsøket på å befri brødrene i Egypt. Men de ble renset bort under landflyktigheten, i sorgens skole. Og frukten av alt han led og lærte, var en full tillit til fedrenes Gud – at han visselig ville oppfylle sitt ord.

Kapittel 4. Moses' kall

Moses' kall. Synet i den brennende tornebusken. Oppdraget til farao og til Israel. De tre «tegnene» og hva de betyr.

(2 Mos 2,23–4,17)

Når Gud vil tre fram med en av sine store gjerninger, forbereder han først alt i stillhet. Ikke bare såingen av den gode sæden er hans verk, men også ryddingen av jordsmonnet den skal legges i. Han setter i gang krefter som i øyeblikket unndrar seg all iakttakelse. Og sammen med den gode gaven han gir sine, lar han dem også kjenne et

[13] Bibelteksten knytter selv navnet til *ger* (גר, «gjest») og *sjam* (שם, «der»), altså «gjest der».

inderlig savn etter den og søke den oppriktig. Slik møter han bønnene med bønnhørelse.

Slik var det også da Gud ville sette i gang befrielsen av sitt folk i Egypt. Det så ut som om skyene over dem nettopp da var på sitt mørkeste og mest truende. En konge var død, og en annen hadde besteget tronen. Men tronskiftet ga ikke Israel den lettelsen de trolig hadde ventet; undertrykkelsen syntes snarere å være fast politikk hos faraoene.

Ikke en eneste håpets stråle lyste opp i lidelsene deres, unntatt det lyset som kom fra troen. Og det var gått hundrevis av år uten at de hadde fått noe budskap eller noen åpenbaring fra fedrenes Gud![14]

Under slike omstendigheter må det regnes som en fornyelse av det åndelige livet deres at folket – i stedet for å fortvile eller gjøre opprør mot farao – vendte seg i oppriktig bønn til Herren. Grunnteksten setter her med vilje bestemt artikkel foran ordet Gud: Deres rop «steg opp til Gud» (2 Mos 2,23) – det vil si ikke til én av de mange, men til *den eneste* sanne og levende Gud.

Denne bønnens ånd, som nå for første gang viste seg hos dem, var det første pantet på befrielsen deres, ja, selve begynnelsen på den (2 Mos 3,7; 5 Mos 26,7). For selv om det bare var et rop – åndelig sett uten ord – gikk det ingen tid mellom bønnen og svaret.

Det heter nemlig: «Gud hørte deres sukk, og Gud kom i hu sin pakt med Abraham, Isak og Jakob. Og Gud så til Israels barn, og Gud kjentes ved dem» (2 Mos 2,24–25). Det vil si: Han kjente dem som Abrahams utvalgte ætt, og idet han kjente dem slik, åpenbarte han sin kjærlighet til dem.

Den sørlige delen av Sinaihalvøya, dit beretningen nå fører oss, består av en mengde ulike fjelltinder, og den høyeste når over 2700 meter. Noen av dem er av mørkegrønn porfyr, men de fleste er av rød granitt i ulike fargesjatteringer. Her og der brytes fjellet av grus- og sandbanker, gjennomskåret av daler og kløfter der stride vinterbekker har leiet sitt. Av og til ser man små grønne flekker der det finnes kilder hele året.

Den store hovedgruppen i dette fjellområdet er Horeb, og en av Horebs topper er Sinai, «Guds berg». Underlig nok er det nettopp

[14] Vi må be leseren følge med i Bibelen sin mens han går gjennom dette kapitlet.

her, midt i det mest forferdelige øde, at de mest fruktbare stedene i ørkenen finnes. Ennå i dag er en del av dette fjellplatået ganske grønt.

Hit driver beduinene buskapen sin når sommertørken har svidd av de lavere traktene. Frukttrær vokser i rikt monn i dalene, og «området omkring er det best vannede på hele halvøya, for her finnes sprudlende bekker i ikke mindre enn fire av de tilstøtende dalene».[15]

Det var hit Moses førte Reuels småfe på beite, trolig på forsommeren (2 Mos 3,1).[16] Bak ham mot øst lå ørkenen, og foran ham reiste Guds berg seg i ærefryktinngytende høyhet. Over stedet hviler en uforstyrret stillhet. Den øde naturen får bare avveksling av det skiftende fargespillet over de mørkegrønne og røde fjelltindene, der noen «skinte i sollyset som polert kobber». Luften er så ren at selv de fjerneste omrissene trer skarpt fram, og den svakeste lyd bæres tydelig til øret.

Med ett viste det seg her et i sannhet «underfullt syn». På en avsides fjellskrent eller i en bortgjemt dal sto en av disse akasiebuskene i lys lue, men uten å brenne opp – en busk med skarpe tagger og torner, så påfallende i ørkendalene, der den er det eneste større treet til tømmer. Forskrekket gikk Moses bort for å «se dette underfulle syn».

Men et enda større under ventet ham. Et syn som ikke var sett på hundrevis av år, viste seg nå; en røst som hadde tidd gjennom så mange slektsledd, talte på ny. «Herrens engel» (3,2), som like etter kalles Herren selv – «Jehova» – og «Gud» (3,4–5), talte til ham midt ut av tornebusken.

Med sine første ord bød han Moses ta skoene av føttene, for han sto på hellig grunn. Deretter gjorde han seg kjent som den samme paktens engel som hadde åpenbart seg for fedrene som «Abrahams Gud, Isaks Gud og Jakobs Gud». Det første ordet skulle ikke bare inngi Moses ærefrykt; det sa også noe om hvem det var som talte.

I Østen bruker man nemlig skoene først og fremst som vern mot skitt og støv. Derfor tok man dem av når man gikk inn på et hellig sted, så man ikke skulle bære noe urent med seg inn. Men der Herren åpenbarer seg, *er* det «hellig grunn», hvor det enn måtte være, og den som vil komme i samfunn med ham, må legge av seg skitten som henger ved ham.

[15] Palmer, The Desert of the Exodus, bd. I, s. 117.
[16] Jf. nedenfor under beskrivelsen av de ti plagene.

Idet Jehova nå åpenbarte seg som fedrenes Gud, lovet han samtidig at han fortsatt ville være den nådige Gud han hadde vært, at han kom Israel i hu, og at han snart ville oppfylle løftene han før hadde gitt dem gjennom fedrene. Gjennom de tause hundreårene hadde han alltid vært den samme og alltid kommet sin pakt i hu.

Nå, da det så ut som om løftene hans var helt glemt, var tidens fylde kommet, da han for alles øyne ville åpenbare seg som Abrahams, Isaks og Jakobs Gud.[17]

Denne sannheten fikk også sitt symbolske uttrykk i den brennende tornebusken. I sin nedverdigede og foraktede stilling var Israel lik denne tornebusken i ørkenen (jf. Dom 9,15). Også de brant – i Egypts ovn (5 Mos 4,20) – uten likevel «å være overgitt til døden», for Jehova, paktens engel, var «midt i busken» – en Gud som tukter, men ikke fortærer.

Her ligger meningen med synet, ikke bare for Moses, men for alle tider. Det er et bilde på Guds forhold til Israel gjennom hele historien og likeså på forholdet mellom ham og hans kirke, for de vilkårene kirken lever under, og Guds planer med den, forblir alltid de samme.

Men denne Gud, som åpenbarer seg midt i den brennende busken, er også en fortærende ild – både mot sitt eget folk når det glemmer hans pakt (5 Mos 4,24), og mot fiendene sine, som han fortærer helt som en ild (Sal 97,3).

Denne åpenbaringen av Gud i ildens skikkelse går igjen gang på gang gjennom hele Den hellige skrift. Den skal få sin fulleste oppfyllelse når Herren Jesus kommer til dom: «Hans øyne er som ildslue. På hans hode er det mange kroner» (Åp 19,12). Men Moses «skjulte sitt ansikt, for han fryktet for å se Gud» (2 Mos 3,6).

Synet og ordene som fulgte med det, forberedte Moses til å forstå det budskapet Herren nå ville gi sin tjener. Herren hadde hørt folkets skrik, han kjente sorgen deres, og han var steget ned for å befri dem og føre dem inn i det lovede landet – «et godt og vidstrakt land», heter det videre, «et land som flyter med melk og honning». Landet var stort og fruktbart nok til å gi plass for ikke færre enn seks kanaaneiske

[17] Selve uttrykket «Jeg er din fars Gud», i entall, viser at forholdet hans til fedrene hadde vært det samme fra først til sist. For i Guds språk regnes de alle – også de som da levde – som barn av denne ene far.

folkeslag på den tiden (3,8). Til sist bød Herren Moses å gå til farao for å føre folket ut av Egypt.

Større motsetning kan knapt tenkes enn mellom Moses for førti år siden og Moses nå, der han kommer med den ene grunnen etter den andre for å slippe denne oppgaven.

Før var selvtilliten hans så stor at han ville ta verket i sin egen hånd. Nå gikk mistilliten til ham selv så langt at han ikke ville påta seg det, selv om det bare var som Herrens sendebud og tjener. Hans første og dypeste følelser kommer til uttrykk i dette spørsmålet: «Hvem er jeg, at jeg skulle gå til farao, og at jeg skulle føre Israels barn ut av Egypt?» (3,11).

Men minnet om at han tidligere hadde kommet til kort, både innvortes og utvortes, gjaldt ikke lenger, for nå ville Gud selv være med ham. Som tegn på det fikk han høre: «Når du har ført folket ut av Egypt, da skal dere holde gudstjeneste på dette fjellet» (2 Mos 3,12). Dette tegnet var rettet mot *troen* hans, slik ethvert tegn er, og derfor kan det også mistydes av dem «som ikke er av troen» (jf. Matt 12,38–39; Luk 16,31).

På lignende vis fikk Akas' hus lang tid senere en bestemt framtidig hendelse som tegn på at Davids kongeætt skulle bli bevart: at jomfruens sønn skulle bli født (Jes 7,10–14). Gud så rett inn i Moses' hjerte og så at han ennå ikke hadde den troen som handler, og det var den han nå ville kalle fram.

Den første vanskeligheten var nå ryddet av veien for Moses, men en ny kom til: Hva skulle han svare Israels barn når de spurte om Gud: «Hva er hans navn?» (3,13). Meningen var: Hva skulle han svare dem når de ga uttrykk for tvil og frykt for hva Gud ville med dem? For i Skriften blir navnet sett på som uttrykk for karakteren eller hensikten. Derfor fikk en person eller et sted som regel et nytt navn etter en betydningsfull hendelse som for alltid hadde satt sitt preg på dem.

Som svar forklarte Herren Moses hva navnet Jehova betyr – navnet han først hadde åpenbart seg med da han sluttet pakt med Abraham (1 Mos 15,7) – og bød ham kunngjøre det for Israel. Betydningen av navnet, «*Jeg er den jeg er*», framhevet Herrens uforanderlighet og trofasthet. Det var «*Jeg er*» som hadde sendt ham, og for å ta bort all tvil skulle han legge til: «deres fedres Gud, Abrahams Gud, Isaks Gud og Jakobs Gud» (2 Mos 3,14–15).

«Dette», sa Herren, «er mitt navn til evig tid. Det skal de kalle meg fra slekt til slekt.» Med andre ord: Slik ville han alltid vise seg, og slik ville han bli kjent og husket – ikke bare av Israel, men blant alle slekter. Nettopp her, helt i begynnelsen, da pakten med Abraham ble overført til hans ætt, ble også løftet om velsignelse for alle folk gjentatt.

Som en videre forberedelse til sendelsen bød Gud Moses å samle Israels eldste når han kom til Egypt (2 Mos 3,16–18). Han skulle ta opp igjen det profetiske ordet Josef hadde sagt da han døde (jf. 1 Mos 50,24–25), og kunngjøre at den lovede tiden nå var kommet, og at Gud «visselig hadde sett til» sitt folk. Israel skulle høre på ordene hans, men farao ikke – enda kravet til ham først bare skulle gå ut på at han lot folket gjøre en tre dagers reise ut i ørkenen.

Farao ville ikke gå med på dette, ikke engang «ved en sterk hånd» (3,19) – det vil si: ikke engang om Guds sterke hånd ble lagt tungt på ham. Men til sist skulle Guds undergjerninger bryte ned faraos gjenstridige vilje. Og når Israel forlot Egypt, skulle det ikke skje som flyktninger, men som seierherrer, lastet med bytte fra fiendene sine.

Guds forutsigelse viser altså tydelig nok at farao ikke ville gi sitt samtykke før etter en lang og hard kamp. Men ville Israels tro holde ut under en slik prøve? Det er trolig meningen med Moses' neste spørsmål, som han underlig nok legger fram slik: «Se, de vil ikke tro meg og ikke høre på meg! De vil si: Herren har ikke åpenbart seg for deg» (4,1).

Mot en slik tvil – enten den kom fra Israel, fra farao eller fra egypterne – fikk Moses et tredobbelt, symbolsk svar, som ikke bare skulle få motstanderne til å tie, men også styrke Moses selv: Han ble utrustet med makt til å gjøre under. Legg merke til at vi her for første gang i Det gamle testamente leser at et menneske fikk makt til å gjøre under, og at det skjedde i forbindelse med den første store kampen mellom verden og kirken.

Disse undrene skulle være som en *røst* fra himmelen, et direkte vitnesbyrd om at Moses hadde sitt oppdrag fra Gud. Slik leser vi i 2 Mos 4,8 at Israel skulle høre på tegnets «røst». Dette var det felles målet med de tre tegnene, som nå først ble vist for Moses selv. Men

hvert av dem hadde også sin særlige betydning – det første for farao, det andre for Israel og det tredje for egypterne.

Først ble Moses bedt om å se på staven i hånden sin. Det var bare en vanlig hyrdestav. På Guds befaling kastet han den på jorden, og straks ble den til en slange, så Moses ble redd og flyktet for den (2 Mos 4,2–4). Gud bød ham så gripe slangen i halen, «og den ble til en stav i hånden hans». Meningen med dette var helt tydelig.

Til nå hadde Moses båret hyrdestaven; nå skulle han på Guds befaling kaste den fra seg, for kallet hans var et annet. Han skulle ta opp kampen med slangen – ikke bare den gamle slangen, men faraos makt, som slangen var det velkjente sinnbildet på.[18]

«Slangen på faraoenes diadem var symbolet på den kongelige og guddommelige makt. Den var sinnbildet på landet så vel som på religionen og styret.»[19] Så grep Moses slangen i halen, og den ble igjen i hånden hans til den staven han hadde gjett buskapen med – men nå slik at flokken var Israel og hyrdestaven «Guds stav» (4,20). Kort sagt: Den ydmyke hyrden, som fryktet farao, skulle ved den guddommelige underkraft overvinne hele faraos makt.

Det andre tegnet Herren viste Moses, var rettet direkte mot Israel. Moses fikk befaling om å stikke hånden inn på brystet, og den ble spedalsk. Så skulle han gjøre det samme igjen, og hånden ble frisk (2 Mos 4,6–7). Spedalskhet ble alminnelig regnet som en sykdom som kom direkte fra Gud. Når Moses hadde makt til å legge den på og ta den bort, viste det at han kunne føre de største straffedommene fra Gud over mennesker og ta dem bort igjen.

Men tegnet hadde også et annet «ord» å si Israel. Israel – folket Moses skulle «bære i sin favn» (4 Mos 11,12) – *det* var den spedalske hånden. Men like visst som hånden ble frisk fra plagen da den tillitsfullt ble stukket inn på Moses' bryst igjen, ville Gud frelse folket ut av nøden og trelldommen i Egypt og føre det trygt inn i sitt eget land.

Det tredje tegnet Moses fikk, var at vann fra Nilen skulle bli til blod når det ble helt ut på marken (2 Mos 4,9). Det skulle ikke bare styrke Israels tro, men var særlig rettet mot egypterne. Hele Egypts fruktbarhet hang av Nilen, og derfor tilba egypterne elven som en gud

[18] Skriften framstiller ofte slangen som bilde på makten som står Guds rike imot, og den bruker dette bildet ikke bare om Egypt – Sal 74,13; Jes 51,9 – men også om Babel – Jes 27,1.

[19] Speaker's Commentary, bd. I, s. 265.

– men nå skulle den bli til blod. Egypt og gudene dets skulle bli dypt ydmyket under den opphøyde makten Gud nå ville åpenbare seg i.

Disse «tegnene» kunne ikke motsies og var pålitelige nok. Likevel tvilte Moses. Var han virkelig mannen for en slik gjerning? Han hadde ikke den veltalenheten som kan tenne et folks begeistring med sin ild, og som har makt til å rydde alle hindringer av veien. Men også denne innvendingen avviste Gud ved å vise ham til den hjelpen han kunne få direkte fra Herren, som kunne løse tungen og åpne øyne og ører (2 Mos 4,10–12).

Likevel kom Moses' skjulte motvilje fram igjen: Han ba rett ut om at Herren måtte sende en annen. Da ble «Herrens vrede opptent mot Moses» (2 Mos 4,13–14). Men i sin inderlige barmhjertighet hadde han likevel medlidenhet med sin trossvake tjener og kom ham til hjelp.

Gud kunngjorde ham derfor at Aron allerede var på vei for å møte ham, og at han skulle ta over den delen av gjerningen som Moses følte seg uskikket til. Aron skulle følge ham og så å si være «din profet» (2 Mos 7,1). På samme måte som profeten forkynner de ordene han får fra Gud, skulle Aron kunngjøre det budskapet Moses ga ham. «Så gikk Moses» (2 Mos 4,18).

To punkter i beretningen trenger ennå en kort forklaring. For det første kunne det se ut som om budskapet Moses skulle bringe farao, bare gikk ut på å be om lov for Israel til å «gå tre dagsreiser ut i ørkenen», mens meningen var at Israel skulle forlate Egypt for alltid. For det andre hadde Gud lovet ham at Israel ikke skulle «gå tomhendt», men at Gud ville la folket vinne godvilje hos egypterne, og at hver kvinne skulle «låne av sin granne», så de på den måten skulle «ta bytte fra egypterne» (2 Mos 3,21–22).

Når det gjelder det *første*, legger vi merke til at Israel etter Guds befaling skulle vise farao mer enn pliktig lydighet og ærbødighet. Farao hadde ingen som helst rett til å holde Israel tilbake i Egypt. Etter deres egen uttrykkelige erklæring var fedrene deres kommet, ikke for å bosette seg i landet, men for å «bo som fremmede i landet» (1 Mos 47,4), og på det vilkåret var de også blitt tatt imot.

Nå ble de ikke bare undertrykt, men også urettmessig holdt tilbake. Likevel skulle de ikke snike seg bort i hemmelighet, og de fikk heller ikke lov til å reise opprørsfanen. Makten Moses ble utrustet med,

skulle heller ikke i første omgang brukes til å hevne overgrepene de hadde lidt, eller til å sikre dem friheten.

Tvert imot skulle de gå til farao og be om lov til en så harmløs utflukt som en tre dagers vandring ut i ørkenen for å ofre til Gud. Bønnen var dessuten desto rimeligere fordi Israels offer, sett fra et religiøst synspunkt, var en vederstyggelighet i egypternes øyne og derfor lett kunne ha skapt oppløp og uro.

Det var den samme nesten overdrevne hensynsfullheten mot farao som gjorde at det til å begynne med bare ble stilt et så beskjedent krav til ham. Det var en stor nedlatenhet fra Guds side overfor faraos svakhet at han ikke straks krevde at Israel øyeblikkelig og fullstendig skulle settes fri og dra ut.

Noe mindre krav *kunne ikke* stilles til farao, og lydighetsprøven kunne heller ikke gjøres lettere for ham. Bare den mest tyranniske vilje til å trampe på folkets rettigheter og samvittighet, og den mest dristige trass mot Jehova, kunne få ham til å avslå en slik bønn – og det enda den ble fulgt av slike tegn og under som Moses beviste retten til sitt oppdrag med. Slik skulle han få anledning til å bøye seg der det var lettest for ham. Men om han var ulydig, skulle han også være det der ulydigheten ville være «uten unnskyldning».

Farao kunne kanskje synes å ha en viss grunn til å avslå et krav om at Israel straks og uten videre skulle dra ut; de hadde jo lenge vært trellene hans. Men han hadde ingen grunn til å sette seg mot ønsket deres når det kom i en så beskjeden form og dessuten var støttet av en slik myndighet. Gjorde han det, ville han vise at han var moden for forherdelsen.

Hadde han derimot bøyd seg i lydighet for Guds vilje, ville han visselig ha blitt gjort i stand til å ta imot en ny åpenbaring og fått nåde til å bøye seg under den. Slik handler den nådige Gud alltid med mennesket. «Den som er tro i smått, er også tro i stort. Og den som er urettferdig i smått, er også urettferdig i stort» (Luk 16,10).

Guds bud skal prøve våre innerste tanker. Dette var meningen med prøven Adam ble satt på, med Abrahams prøve da han fikk befaling om å ofre Isak (jf. 1 Mos 22,1–2), og nå med faraos – bare med den forskjellen at Guds barmhjertighet i det siste tilfellet nedlot seg til det ytterste, slik som den gang han lovet å spare Sodoma om det fantes

så mye som ti rettferdige i byen (jf. 1 Mos 18,32). På samme måte trer Herrens nådige framferd med syndere fram i Det nye testamente.

Herren sa ofte at den som var vantro når det gjaldt «de jordiske ting», viste at han var uskikket til å forstå «de himmelske» (jf. Joh 3,12). Den rike unge mannen (Matt 19,16), som mente han var full av lengsel etter det evige liv, og den skriftlærde (Matt 8,19), som sa han var rede til å følge Kristus, ble begge bare prøvd med «jordiske ting» – og likevel falt begge gjennom. Slik bruker Gud denne lærdommen også overfor oss, for vi kommer bare til å kjenne Herren om vi «søker med iver å lære ham å kjenne» (Hos 6,3).

Den andre vanskeligheten – at Israel fikk befaling om å «låne smykker av sølv og gull og klær» og på den måten «ta bytte fra egypterne» – bygger på en enkel misforståelse av teksten. Selv sunn fornuft måtte ha sagt egypterne at Israels barn, slik omstendighetene var da de til sist forlot Egypt, aldri kom til å betale tilbake et midlertidig lån.

Men det ordet som den gamle bibeloversettelsen gjengir med «låne», har ikke denne betydningen og brukes aldri slik noe sted i Det gamle testamente. Det betyr alltid *be om, kreve*. Dette kravet oppfylte egypterne med stor villighet fordi de så å si selv så det som rettferdig; frykt for Israel var falt over dem. Derfor forlot Israel ikke Egypt som flyktninger; de marsjerte ut som i et seierstog og førte med seg et bytte som Gud hadde tatt fra fiendene deres.

Det er viktigere å legge merke til et annet punkt. *Moses var den første som fikk i oppdrag å bringe et budskap fra Gud til andre, og han var også den første som fikk gjøre under.* Undrene forener i seg det guddommelige og det menneskelige. Men alle de tidlige undrene pekte fram mot det største underet – «gudsfryktens mysterium» (1 Tim 3,16), «som englene trakter etter å skue inn i» (1 Pet 1,12): foreningen av det guddommelige og det menneskelige i den mest fullkomne skikkelse, i Gudmenneskets person.

Både i disse to sidene ved embetet sitt og i oppdraget om å forløse Israel fra trelldommen og hellige folket for Herren, var Moses et framtredende forbilde på Kristus.

Det sier forfatteren av Hebreerbrevet i Hebr 3,1–2.5–6: «Gi akt på Jesus, den apostel og yppersteprest som vi bekjenner. Han var tro mot den som innsatte ham, likesom også Moses var tro i hele Guds hus … Og vel var Moses tro som tjener i hele hans hus, for å vitne om det som

skulle forkynnes. Men Kristus var tro som Sønn *over* hans hus. Og hans hus er vi, så sant vi like til enden holder fast ved frimodigheten og det håpet vi roser oss av.»

Kapittel 5. Moses vender tilbake til Egypt

Moses vender tilbake til Egypt. Sippora blir sendt bort. Moses møter Aron. Hvordan Israels barn tar imot dem. Merknader om faraos forherdelse.

(2 Mos 4,17–31)

Beretningene i Den hellige skrift er fulle av tilsynelatende underlige motsetninger. For den overfladiske iakttaker er de uforståelige, men det troende hjertet gleder seg over å dvele ved dem og se hvor ulike tingene ser ut fra Guds synspunkt og fra menneskets, og hvordan den mektige Gud ofte bruker svært ringe midler når han åpenbarer sin herlighet. Slik vil Gud dels utvikle troen vår og styrke den under forhold som minst av alt lover et godt utfall, dels herliggjøre seg selv og dra blikket vårt bort fra det jordiske og opp mot himmelen.

Et opplysende eksempel har vi fra Kristi kjøds dager, da han saktmodig og ydmyk drog inn i Jerusalem «ridende på et esel – på trelldyrets fole» (Matt 21,5), og verken Israel eller hedningene kjente hans guddommelige herlighet. Slik var det også da Moses – med Skriftens enkle ord – «tok sin kone og sine sønner og satte dem på et esel og vendte tilbake til landet Egypt. Og Moses tok Guds stav i hånden» (2 Mos 4,20).

For en motsetning! Han som bærer Guds stav i hånden, drar av sted på så ringe vis – kone, sønner og alt han eier, lastet på ett esel, og han selv gående ved siden! Hvem skulle i denne ydmyke skikkelsen kunne se ham som bar med seg den staven som skulle slå faraos stolthet og Egypts makt til jorden!

Da Moses kom tilbake fra «Guds berg», fortalte han svigerfaren at han ville dra tilbake til Egypt (2 Mos 4,18). Trolig hadde ikke Jetro innsikt nok til at Moses kunne fortelle ham om synet han hadde hatt.

Etter måten Jetro lot ham dra på, synes det heller ikke den gangen å ha vært et slikt forhold mellom dem at Moses kunne betro seg til ham; det kunne snarere ha ført til at Jetro eller Sippora la hindringer i veien. Men da svigerfaren og Sippora så villig sa ja til en reise som lett kunne bli farlig, måtte Moses på den annen side se det som et bevis på at Herren jevnet veien for ham.

Dette var likevel ikke den eneste oppmuntringen han fikk. Etter at han hadde bestemt seg for å dra, men før han hadde lagt i vei, ga Gud ham det trøstefulle budskapet at alle de som sto ham etter livet, var døde (2 Mos 4,19). Mens han ennå var på veien, fikk han dessuten et tredobbelt budskap fra Gud som skulle styrke ham for gjerningen som lå foran ham.

Først pekte Herren på Guds stav i hånden hans; med den skulle Moses ved under bevise sitt oppdrag overfor farao (4,20). Dernest forutsa Gud ikke bare faraos forherdelse, men sa: «Jeg vil forherde hans hjerte» (4,21) – for at Moses ikke skulle miste motet om disse undrene ikke kunne overvinne faraos motstand og vantro. Slik skulle Moses vite på forhånd at også dette sto under Guds direkte tilsyn og ledelse.

Og endelig la Gud en dobbel forsikring til budskapet Moses skulle bære fram for farao (4,22–23). Herren krevde frihet for sitt folk: «*Min sønn, min førstefødte, er Israel*», og han truet farao med å «*slå i hjel din sønn, din førstefødte*» om han nektet å gi etter.

Denne forferdelige trusselen var for Moses et bevis på Guds hellige alvor, både i det han krevde, og i det han hadde i sinne å gjøre. Likeså skulle navnet Gud ga Israel, vise at han ikke ville overgi sin «førstefødte» til trelldom i Egypt. I den forestående kampen med farao skulle Herren seire.

Den herlige pakten som Gud høytidelig stadfestet for Israel ved Sinai-fjellet (2 Mos 19,5), var allerede opprettet da Abraham ble kalt. Israel var «Guds sønn», utvalgt i nåde og adoptert av ham. Derfor ville ikke Herren ta sin kjærlighet fra ham, men forbarme seg over ham som en far over sine barn. Om han enn måtte tukte barna sine for syndene deres, ville han likevel ikke trekke sin nåde tilbake.

Et slikt forhold mellom Gud og noen annen nasjon omtales ingen steder i Det gamle testamente.[20]

Likevel er det svært betegnende at Israel kalles hans «*førstefødte*». Det viser at Israel ikke skulle være det eneste barnet i Guds hus, men at det etter løftene til Abraham også skulle bli født andre sønner inn i Guds familie. Slik rommet nettopp det rikeste løftet til Israel også en forsikring om velsignelse for hedningene i framtiden.

[20] Guds sønn: 5 Mos 32,18; Jes 64,8; Jer 3,4; Mal 1,6; 2,10. Kjærligheten: Hos 11,1; Jer 31,9–20. Som en far: Sal 103,13.

Men gudsmannen Moses hadde gjort seg skyldig i å glemme selve paktens viktige tegn – han som fikk i oppgave å innsette Israel som arving til dette herlige løftet! Den andre sønnen hans var ikke blitt omskåret slik Gud hadde befalt (1 Mos 17,14).

Kanskje skyldtes det forsømmelse og svak tro, men snarere – slik Sipporas senere oppførsel tyder på – motstand fra hennes side, en motstand Moses under disse omstendighetene ikke våget å sette seg mot.[21]

Men dommen måtte begynne med Guds hus, for ingen er skikket til å utføre en stor gjerning for Gud om han på noe punkt er likegyldig overfor Guds bud. Gud møtte endog sitt utvalgte redskap Moses som en fiende (2 Mos 4,24–26). Livet hans var i ytterste fare, og Sippora måtte, om enn motvillig, bøye seg for Guds befaling.

Likevel viste hun et sinnelag som røpet at hun ennå ikke var forberedt til å stå ved Moses' side i gjerningen hans. Moses forsto dette, for det ser ut som om han sendte henne og barna tilbake til svigerfaren. Senere, da Jetro «fikk høre alt det Gud hadde gjort for Moses og for sitt folk Israel», førte han Sippora og barna tilbake til Moses. (2 Mos 18,1–7.)

Renset for denne besmittende surdeigen fortsatte Moses sin vei. Enda en gang hadde Herren i sin nåde gått foran ham og ryddet vanskeligheter av veien – og, kan vi legge til, satt i gang oppfyllelsen av sine løfter. Han hadde allerede sendt Aron ut i ørkenen for å møte Moses. De to brødrene møttes ved Guds berg, og Aron gikk villig inn i det oppdraget Herren hadde gitt Moses (2 Mos 4,27–28).

Så snart de kom til Egypt, kalte de sammen alle de eldste i Israel. Da de eldste hørte de nådefulle nyhetene Aron brakte, og så tegnene han stadfestet dem med, «*bøyde de seg og tilba*» (2 Mos 4,29–31).

Gud hadde altså ikke forkastet sitt folk, som han forut kjente! Moses' frykt for folkets vantro (4,1) ble gjort til skamme, mens Guds nådige løfte (3,18) ble herlig oppfylt. Verken det lange oppholdet i Egypt eller trelldommen hadde kunnet slukke folkets tro på fedrenes Gud og håpet om befrielse. Hvor store villfarelser og synder de enn senere gjorde seg skyldig i, kom budskapet om at «Herren hadde sett

[21] Av 2 Mos 4,25 ser vi at det bare var den ene sønnen som skulle omskjæres, og det må da ha vært den yngste.

til» sitt folk, likevel ikke til dem som noe fremmed og utrolig. Ja, mer enn det: Troen deres viste seg både i ydmykhet og i tilbedelse.

Før vi går over til å fortelle om undrene Moses snart skulle bevise sitt oppdrag med overfor farao, er det på sin plass å se kort på et svært alvorlig trekk ved disse hendelsene: faraos forherdelse. Det betyr ikke at vi noen gang håper å forstå fullt ut Guds skjulte råd og styre, den dype sammenhengen mellom skapningen og Skaperen eller de alvorlige straffene han håndhever sin makt med overfor de gjenstridige. Men når vi i ydmykhet tenker over enkelte punkter i selve teksten, vil vi i likhet med Israel den gangen føle oss drevet til å «bøye oss og tilbe».

Vi har allerede nevnt at Gud hadde sagt om farao før Moses ble sendt tilbake til Egypt: «Jeg vil forherde hans hjerte». Han satte dette ordet først for å forsikre Moses om at han også i denne saken var den som styrte. I samme hensikt gjentok Gud det for Moses før de ti plagene begynte, og med enda sterkere ord: «Men jeg vil forherde faraos hjerte, og jeg vil gjøre mange tegn og under i landet Egypt» (2 Mos 7,3).

Dette er de to første utsagnene om faraos forherdelse. Begge gangene tilskrives forherdelsen Gud, begge gangene framstilles den som noe som skal komme, og begge gangene får Moses vite det på forhånd fordi hans svake tro trengte det.

Tjue ganger – 2 × 10 – forekommer uttrykket forherdelse om farao i løpet av denne beretningen. Vår oversettelse bruker alltid ordet «forherde», men i den hebraiske grunnteksten står det ulike ord. Det ene (2 Mos 7,3) betyr bokstavelig å gjøre *hard* eller *ufølsom*, det andre (10,1) å gjøre *tung*, det vil si uimottakelig for inntrykk, og det tredje å gjøre *fast* eller *stiv*, så man blir *ubevegelig*.

Nå er det merkelig at forherdelsen på ti av de tjue stedene der det tales om den, tilskrives Gud og på de ti andre farao, og at nøyaktig de samme tre ordene brukes i begge tilfeller.[22]

Det å gjøre hjertet «hardt», «tungt» og «fast» blir altså like ofte og med nøyaktig de samme ordene sagt om farao som om Gud. En tysk forfatter har treffende sagt om dette: «I det ene tilfellet virker forherdelsen av hjertet til menneskets fortapelse, i det andre virker

[22] Vi gjør oppmerksom på at ti er tallet for det fullstendige. De ti stedene der forherdelsen tilskrives farao selv, er 2 Mos 7,13.14.22; 8,15.19.32; 9,7.34.35; 13,15. De ti stedene der den tilskrives Gud, er 2 Mos 4,21; 7,3; 9,12; 10,1.20.27; 11,10; 14,4.8.17.

forherdelsen av hjertet til Guds herliggjørelse.» Går vi videre, finner vi at forherdelsen i hendelsenes gang først og utelukkende tilskrives farao selv – med unntak av de to stedene der Gud på forhånd sier til Moses at *han* vil forherde faraos hjerte (2 Mos 4,21; 7,3).

Da Aron, før de ti plagene hadde begynt, beviste sitt guddommelige oppdrag ved å gjøre staven til en slange (2 Mos 7,10), ble «faraos hjerte forherdet», det vil si: Han forherdet seg selv (7,13–14). Likeså tilskrives forherdelsen uttrykkelig farao selv etter hver av de fem første plagene (7,22; 8,15; 8,19; 8,32; 9,7).

Først da farao også etter den sjette plagen satte seg opp mot Gud, leser vi for første gang at Herren forherdet faraos hjerte (9,12). Men ennå må han ha hatt anledning til å angre sin synd, for etter den sjuende plagen står det igjen at farao «forherdet sitt hjerte» (9,34). Først etter den åttende plagen tilskrives forherdelsen alltid og utelukkende Gud.

Men vi må også se på *utviklingen* i faraos selvforherdelse, som til sist gjorde synden hans moden for Guds straff. Det var ikke bare det at han satte seg mot Moses' krav, enda oppdraget hans ble stadfestet ved store under; Gud åpenbarte seg også stadig klarere for farao, gang på gang, inntil han til sist – etter sin egen bekjennelse – var «uten unnskyldning» når han fortsatt trosset.

Det første tegnet, at Arons stav ble til en slange, ble riktignok på en måte etterlignet av de egyptiske trollmennene, men Arons stav slukte stavene deres (7,12). Etter den tredje plagen måtte trollmennene selv innrømme at de ikke maktet å fortsette kampen, og de sa: «Dette er Guds finger!» (8,19).

Om farao ennå kunne ha noen tvil igjen, måtte den i alle fall være borte etter det han fikk vite da den femte plagen var over (9,7): «Farao sendte bud. Og se, da var det ikke død et eneste liv av Israels husdyr.»

Noen av egypterne hadde i det minste latt seg påvirke av Herrens ord gjennom Moses: Da den sjuende plagen ble varslet, berget de tjenerne og buskapen sin inn i husene før haglet og ilden kom (9,20–21). Etter den sjuende plagen erkjente farao selv til sist sin synd og urett (9,27) og lovet å la Israel dra (9,28). Men så snart plagen hørte opp, forherdet han hjertet sitt igjen (9,35).

Kan det undre oss at Guds straffedom over en så trassig og uunnskyldelig gjenstridighet åpenbarte seg ved at Gud nå forherdet hjertet

hans? Sannelig, i en slik kamp mellom en hovmodig og dristig skapning og Herrens makt måtte den guddommelige sannheten tre klart og tydelig fram, slik vi leser i Rom 9,17: «Nettopp til dette reiste jeg deg opp: At jeg kunne vise min makt på deg og at mitt navn skulle bli forkynt over hele jorden.»

Guds langmodighet og tålmodighet varer ikke evig. Det er riktignok sant at Gud ikke har «behag i den ugudeliges død, men i at den ugudelige vender om fra sin ferd og lever» (Esek 33,11), og at han «vil at alle mennesker skal bli frelst og komme til sannhets erkjennelse» (1 Tim 2,4; 2 Pet 3,9).

Men «en mann som ofte er straffet og likevel gjør sin nakke stiv, vil i et øyeblikk bli brutt ned, og det er ingen legedom» (Ordsp 29,1). Den samme åpenbaringen av Gud som for den troende er «en duft av liv til liv», er for dem som står imot, «en duft av død til død» (2 Kor 2,16).

Som en har skrevet: «Solen som skinner på jorden, har motsatt virkning alt etter hva slags jordsmonn den skinner på.» Eller med Skriftens ord: «For den jorden som drikker regnet som ofte faller på den, og bærer grøde til gagn for dem som den dyrkes for, får velsignelse fra Gud. Men bærer den torner og tistler, da er den unyttig og forbannelsen nær, og det ender med at den brennes» (Hebr 6,7–8).

Eller som en tysk forfatter sier: «Det er syndens forbannelse at den gjør det harde hjertet enda hardere mot Guds kjærlige dragning, langmodighet og tålmodighet.» Derfor faller de som forherder seg selv, til sist under Guds *forherdende dom*, med alle de forferdelige følgene den fører med seg.

Til nå har vi bare dvelt ved dette spørsmålet så langt faraos historie ga grunn til det. Men forherdelsen kan også ses fra andre synsvinkler, for eksempel i forhold til den guddommelige makt. Her er ikke stedet for en grundigere behandling av dette spørsmålet; vi vil bare trekke ut noen praktiske lærdommer.

For det første lærer vi at selv de største og mest forbløffende tegn ikke kan tvinge eller kue den gjenstridige viljen, forandre et menneskes hjerte eller bøye det inn under Gud. Vår høylovede Herre sa i et lignende tilfelle at man ikke vil la seg overbevise om noen står opp fra de døde (Luk 16,31), og historien siden hans egen oppstandelse har bare altfor godt bekreftet ordet hans. Troen er en hjertesak og ikke

en overbevisning i forstanden, og den blir ikke til uten at Den Hellige Ånd med sitt verk rører ved livets innerste krefter i oss.

For det andre kan det knapt vises fram et mer forferdelig eksempel på menneskelig hovmod og dristighet, tillit til verdens makt og syndens bedrag enn det vi ser i faraos historie. Og likevel har altfor mange oversett denne lærdommen! Ikke bare Den hellige skrift, men også vår egen erfaring kan gi oss eksempler på hvordan vi selv har tilbøyelighet til å forherde oss. I dypet av sin egen sjel vil enhver troende ha kjent hvor lett han kunne ha kommet i stor fare på dette punktet, for «svikefullt er hjertet, mer enn noe annet, ubotelig sykt er det» (Jer 17,9).

Til sist: Motstand mot Gud ender med en fryktelig straff. Hver overbevisning som blir undertrykt, hver formaning som blir kvalt, hvert kjærlig tilbud som blir forkastet, fører til voksende åndelig ufølsomhet og hardhet, og enden er forherdelse. Det er visdom og frelse å våke over Den Hellige Ånds velsignede dragning på hjertet og holde det åpent for nådens velsignede lys og varme!

Kapittel 6. Moses og Aron for farao

Moses og Aron bringer budskapet sitt til farao. Undertrykkelsen av Israel blir hardere. Moses mister motet. Aron gjør et tegn. Oversikt over og gjennomgang av de ti «slagene» eller plagene.

(2 Mos 5,1–12,30)

(*Leseren bør følge med i bibelteksten for å forstå dette kapitlet bedre. Oppgaven er nemlig ikke bare å fortelle historien, men også å forklare det Skriften sier.*)

Den prøvelsen som var varslet, skulle snart komme. Herren ble utfordret av menneskelig gjenstridighet og trass, som til og med ville prøve krefter med den levende Gud selv. Derfor måtte han her sette et dobbelt eksempel for alle tider og alle slekter. For øynene på både egypterne (7,5) og Israel (10,2) måtte Gud gjøre det klart at Herren er Gud, den eneste levende Gud, høyt opphøyd over all menneskelig makt og over Egypts guder (9,14). Dette er det ene synspunktet straffedommene over Egypt må ses under (Rom 9,17).

Det andre er at han er den trofaste paktens Gud, som kom sine løfter i hu, og som «med utrakt arm og med store straffedommer» ville

føre sitt folk ut av Egypt for å «ta dere til mitt folk» og «være deres Gud» (6,1–8).

Dette er de to evige sannhetene Israels befrielse fra Egypt hvilte på. Hvordan Israel forsto dem og innprentet dem i barna sine, ser vi av skriftsteder som Sal 78 og 105. Men disse sannhetene gjelder ikke mindre for oss. Som loven og evangeliet viser de Guds hellige strenghet og hans nådige godhet, og de kan sammenfattes i dette utropet til hele verden: «Herren regjerer!» (Sal 99,1).

Den hellige beretningen har her to deler. Den ene gir forberedende opplysninger om farao, Israel og Moses. Den andre beskriver tegnene som fulgte etter hverandre. Ved dem åpenbarte Herren seg og sin makt, og gjennom dem satte han både Israels befrielse og straffedommene over farao og Egypt i verk. Også her legger vi merke til at det går skritt for skritt framover: utad i straffedommenes art, innad i virkningen de hadde på farao og folket hans.

To *ganger* måtte Moses og Aron tre fram for farao før plagene som skulle knuse hovmodet hans, brøt løs. Første gang kom de bare med et budskap fra Herren (5,1–5), andre gang både med et budskap og med et tegn som stadfestet ordene deres (6,13; 7,8–13). Også her ser vi et bevis på Guds godhet og barmhjertige imøtekommenhet mot farao.

Ved det første møtet kunne kongen si: «Hvem er Herren, som jeg skal lyde og la Israel fare? Jeg kjenner ikke Herren og vil ikke la Israel fare.» Men den unnskyldningen kunne han ikke lenger bruke da Aron hadde forvandlet staven sin til en slange – og det på kongens egen utfordring: «La meg få se et under av dere!»

Dette beviste jo uten tvil at Herren var Gud, og at Moses og Aron var hans tjenere siden de kunne gjøre guddommelige gjerninger. Det eneste spørsmålet farao ennå kunne stille, var om ikke de gudene han tjente, kunne gjøre de samme tegnene. Derfor kalte han sammen trollmennene sine. De kunne nok på et vis etterligne Arons under, men slik at makten deres viste seg å være mindre: «Arons stav slukte deres staver.»

Selv om man godtok trollmennenes kunster, burde dette virkelig ha vært nok til å overbevise farao om at Herren, og han alene, var Gud – hvis hjertets hardhet hadde gitt rom for en slik tanke. Men mellom Moses' og Arons første og andre møte med farao skjedde det viktige ting, og dem vil vi kort se på i den rekkefølgen de kom.

Ved det første møtet ga Moses og Aron bare Guds befaling videre til farao. Farao påsto at han ikke kjente Herren, og sa rett ut at det Moses ba om, bare gikk ut på å skaffe israelittene fridager. Det var «løgnaktige ord» (5,9), og de ville bare «dra folket bort fra arbeidet» (5,4).

Israelittene var den arbeidende klassen, og de var nå mange; å gi dem det de ba om, ville påføre kongen stor skade (5,5). For at folket verken skulle få anledning eller lyst til å høre på slike fristende ord, befalte kongen at de skulle arbeide som før. Men som straff skulle de ikke lenger få utlevert halmen de trengte til teglsteinen; den måtte de skaffe selv.

Nå måtte de bruke mye av arbeidstiden til å samle stubber i stedet for halm, og derfor greide de ikke det arbeidet som var pålagt dem hver dag. Straffen for det falt på de israelittiske «oppsynsmennene» eller skriverne. De egyptiske «arbeidsfogdene» hadde satt dem til å ha tilsyn med arbeidet, og de måtte svare for det. De gikk til farao med en bønn, men den gjorde ham bare enda strengere (2 Mos 5,14–18).

Oppsynsmennene hadde ikke selv sett den åpenbaringen fra Gud som folket kort før hadde tatt imot og gledet seg over – de hadde snarere sett det motsatte. Derfor dristet de seg i sin vantro til og med til å legge saken sin fram for Herren mot Moses og Aron (2 Mos 5,20–21)! Så fort kan en tro som bare kommer av det ytre hørte ordet, gå over i motløshet og tvil!

For Moses var nå tiden for den alvorligste prøvelsen kommet. Med Israels klage på leppene gikk han straks til Herren – men, som Augustin bemerker, ikke i trass og vrede, men med spørsmål og bønn. På spørsmålet «Herre, hvorfor har du fart så ille med dette folket?» (5,22) fikk han ikke noe svar – slik det så ofte går med våre spørrende «hvorfor». «Det jeg gjør, forstår du ikke nå, men du skal skjønne det senere» (Joh 13,7).

Men når vi nå ser tilbake, skjønner vi hvorfor det var nødvendig. Når vi husker hvordan Israels hjerter hang ved kjøttgrytene i Egypt (jf. 2 Mos 16,3), også etter at de hadde smakt den himmelske mannaen, forstår vi godt at Herren måtte la egypternes åk falle så tungt som mulig på dem. Jo mer trykkende Israels kår var, og jo voldsommere faraos undertrykkelse, desto herligere ble Herrens seier og desto større fiendenes avmakt.

Men hos Moses vakte denne nye undertrykkelsen bare ny tvil om han dugde til den gjerningen han hadde tatt på seg. For når Satan ikke kan sette seg opp mot Gud på annen måte, vekker han i oss tvil om vi er skikket og kalt. (4 Mos 11.)

Den veiledningen Moses nå fikk av Gud, gjelder i alle lignende tilfeller. Den inneholdt en ny forsikring om at Gud helt sikkert ville fullføre det han hadde satt seg fore. Den ga en fyldigere åpenbaring av hans vesen som Jehova, med de særlige løftene som lå i dette navnet (2 Mos 6,2–8). Og den gjentok befalingen til Moses om å ta fatt på den gjerningen han hadde fått, og la til nettopp de oppmuntringene og forsikringene som forholdene krevde.

Ett punkt krever her særlig oppmerksomhet, både fordi det byr på vansker for den alminnelige leseren, og enda mer fordi det rommer en så dyrebar lærdom. Ved denne anledningen sa Gud til Moses: «Jeg er Jehova (Herren). Jeg åpenbarte meg for Abraham, Isak og Jakob som El *Sjaddai*, Gud Den Allmektige. Men ved mitt navn Jehova var jeg ikke kjent av dem» (6,2–3). Dette betyr ikke at patriarkene ikke kjente betegnelsen Jehova, for den forekommer ofte i historien om dem.[23]

For å forstå dette riktig må vi legge merke til hvordan ordet «navn» brukes om Gud, og særlig hva som ligger i navnet «Jehova». Guds navn er ikke en ren og skjær betegnelse på ham, men det han selv gjør seg kjent ved for menneskene. Skriften lærer oss at vi bare kjenner Gud så langt han selv åpenbarer seg for oss. Hvert gudsnavn angir altså den særlige måten han åpenbarer seg på – med andre ord det særegne ved hans framferd og handlemåte mot menneskene ved den bestemte anledningen.

I patriarkenes historie åpenbarte Gud seg stadig som den allmektige Gud – som El Sjaddai – og derfor trer han fram der med dette navnet (1 Mos 17,1). Men først i en senere tid ga han seg til kjenne for folket som Jehova, gjennom sine handlinger og sin ferd med dem. Ordet «Jehova» betyr bokstavelig «Han som er». Det stemmer med den forklaringen Gud selv ga av navnet i 2 Mos 3,14: «*Jeg er den jeg er*».

Uttrykket «å være» sikter her ikke til Guds vesen i og for seg, men til hans væren i forhold til menneskene. For dem åpenbarte han seg nå som Jehova, som den som «er den han er», den uforanderlige.

[23] Den oppfatningen har enkelte hatt, for eksempel Josefus, som mener at navnet Jehova først ble åpenbart for Moses.

Etter flere hundre års taushet, da Israels kår i Egypt var blitt nesten håpløse, trådte han igjen fram for dem.

Han viste at han ikke hadde glemt løftene han hadde gitt fedrene, men at han hele tiden nettopp hadde forberedt oppfyllelsen av dem, og at verken faraos motstand eller Egypts makt nå kunne stå imot hans mektige hånd. Sett i dette lyset blir det lett å forstå, og svært betydningsfullt, at han åpenbarte seg med forskjellige navn – for patriarkene som El Sjaddai, for Israels barn som Jehova.

Etter denne merknaden vender vi tilbake til den historiske beretningen.

Moses' første møte med farao hadde gjort det klart hvordan alle parter stilte seg til Guds befaling. Det hadde vakt faraos åpne fiendskap og gjort ham raskere moden for dommen. Det hadde avslørt Israels vantro og dermed vist at Gud måtte oppdra og tukte folket. Og det hadde til og med avslørt at Moses var svak i troen.

Her, ved begynnelsen av sin store gjerning, måtte også Moses fristes av djevelen og vinne seier ved Guds ord – slik også Herren Jesus senere ble fristet (jf. Matt 4,1–11). Men hvor stor forskjellen er mellom forbildet og oppfyllelsen, mellom Moses og Kristus!

Kampen var hard, men Moses seiret, og så fikk han og Aron igjen i oppdrag å tre fram for farao. Denne gangen beviste Aron, utfordret av kongen, sin rett til å tale i Guds navn. Han kastet staven sin på jorden, og den ble til en slange. Egypts trollmenn gjorde riktignok det samme, men Arons overlegenhet kom klart for dagen ved at «Arons stav slukte deres staver» (2 Mos 7,10–12).

Vi skal ikke her gå inn på spørsmålet om den trolldommen vi så ofte møter i den hellige historie før Herren kom i kjødet, eller på spørsmålet om djevelens og hans håndlangeres makt før Herren Jesus la djevlenes rike under seg og førte dem i fangenskap.

Men vi vil peke på at tryllekunstnere i Østen ennå i dag påstår at de kan gjøre alt det disse egyptiske trollmennene gjorde. Å gjøre en slange stiv, så den ser ut som en stav, og deretter plutselig vekke den til live igjen, er en av de enkleste tryllekunstene, og mange reisende i Østen har sett det.

Paulus nevner disse trollmennenes navn, Jannes og Jambres, som «sto Moses imot». Det han sier, bekreftes ikke bare av jødisk tradisjon, men også av den romerske skribenten Plinius. Begge navnene

er egyptiske, og det ene finnes i et gammelt egyptisk dokument. (2 Tim 3,8.)

I denne sammenhengen er det også verdt å merke seg hvilket hebraisk ord som brukes om slangen Arons stav ble til. Det er ikke det vanlige ordet for slange, *nachasj*, som brukes om slangen Moses skulle stadfeste oppdraget sitt med overfor sitt eget folk.

Ordet er *tannin*, og det betegner den slags slange som de egyptiske trollmennene særlig brukte. Det pekte altså tydelig på slangen som Egypts store symbol. Derfor bruker Skriften ofte ordet «drage» – den mest nøyaktige gjengivelsen av dette hebraiske ordet – som betegnelse på Egypt. Når Arons stav slukte de andres, burde farao altså ha forstått at det pekte på at Egypt skulle beseires, og at dommen skulle komme over alle Egypts guder.

Når farao med vilje lukket øynene for dette og så på Aron og Moses som trollmenn hans egne kunne måle seg med i makt, forherdet han sitt hjerte. Dermed kalte han ned over seg de forferdelige plagene som skulle forberede den endelige dommen over farao og folket hans.[24]

Før vi skildrer de egyptiske plagene hver for seg, vil det være nyttig å gjøre noen merknader som kan hjelpe oss å forstå dem.

For det første var disse plagene *mirakuløse* – ikke så mye i seg selv som i tiden, måten og omfanget de kom over Egypt med. Ingen av dem var helt ukjent fra før; de hadde alle til visse tider og i en viss grad vist seg i landet. Som så ofte brukte Herren også her vanlige midler og naturlige hendelser. Det overnaturlige lå i hvor voldsomme de var og hvor tett de fulgte etter hverandre. De kom og gikk på Moses' ord, de rammet bare en bestemt del av landet, og de kom til uvanlige tider og på uvanlig vis.

For det andre ser vi en regelmessig orden og en fast stigning i dem. Egentlig var det bare ni plager eller «slag» (3 × 3). Den tiende plagen var i virkeligheten begynnelsen på straffedommene, da Herren selv gikk midt gjennom Egypt og slo de førstefødte i hjel. De tre første av de ni plagene gjaldt elven og slammet. Egypt var så stolt av dem, og hele landets gudsdyrkelse bygde på dem. De rammet *hele landet*, og ved den tredje bekjente trollmennene: «Dette er Guds finger!» Ved disse

[24]Om de to slangene: 2 Mos 4,3–4. Ordet forekommer i det egyptiske ritualet, kap. 163, i nesten samme form, «Tanem», om det slangeuhyret som skulle stå for prinsippet som er fiendtlig mot lyset og livet; Speaker's Commentary, bd. 1, s. 376, note 10. Om Egypt som «drage»: Sal 74,13; Jes 27,1; 51,9; Esek 29,3; 32,2. Om dommen over gudene: 2 Mos 12,12.

tre første plagene ble landets stolthet knekket og religionen gjort til skamme.

De seks neste plagene kom bare over egypterne, for Herren sa at han ville sette skille mellom sitt folk og faraos folk, «da skal du kjenne at jeg, Herren, er midt i landet». Mens de tre første plagene hadde vist Egypts avmakt, viste de neste at Herren hersket midt i Egypt. De tre siste plagene var langt mer forferdelige enn noen av de tidligere, og det særlige formålet med dem var nettopp å få farao til å forstå at «ingen er som jeg på hele jorden».

Å vise at Herren var Gud, at han var Gud også midt i Egypt, og endelig at ingen er som han på hele jorden – kort sagt at Herren var den levende og sanne Gud – det var det tredobbelte formålet med disse «slagene» eller plagene.[25]

For det tredje gjelder spørsmålet hvor lenge plagene varte, hvor lang tid det gikk mellom dem, og hvor lenge de til sammen sto på. Vi vet at den første plagen varte i sju dager, og at drapet på de førstefødte og påskemåltidet fant sted natten mellom den 14. og 15. abib eller nisan, som svarer til begynnelsen av vår april.

Om tidspunktet for den sjuende plagen (haglet) vet vi at «lin og bygg var slått ned, for bygget sto med aks og linet i blomst. Men hvete og spelt var ikke slått ned, for de modnes senere». Det synes å peke mot slutten av januar eller begynnelsen av februar. Da blir det minst åtte uker mellom den sjuende og den tiende plagen – eller, om vi tør ta det som et gjennomsnitt også for de andre, mer enn to uker mellom hver plage.

Etter denne beregningen skulle den første plagen ha kommet i september eller oktober, altså etter at Nilens årlige oversvømmelse var over. Men det virker lite rimelig. Den røde fargen i vannet viser seg vanligvis ved begynnelsen av oversvømmelsen, og uttrykkene i 7,19.21 synes å tyde på at elven da var stigende, ikke synkende. Særlig ser vi at israelittene like før var i arbeid med å samle «stubber» til teglsteinen, og det må ha vært like etter innhøstingen, omkring slutten av april.

Derfor er det rimeligere at den første plagen – som de fleste fortolkerne også mener – kom omkring midten av juni. I så fall gikk det

[25] «Slag» er den bokstavelige oversettelsen av det hebraiske ordet, 2 Mos 11,1. Om skillet: 2 Mos 8,22–23. «Ingen er som jeg»: 9,14.

omkring ti måneder mellom den første plagen og drapet på de førstefødte. Hele denne tiden arbeidet Herren med egypterne, hele denne tiden holdt han farao under prøvelse![26]

Som vi allerede har sagt, ligger det en forferdelig ironi i disse plagene over Egypt: Nettopp det landet var så stolt av og skrøt av, ble helt til skamme. Det er som om vi overalt hører: «Han som troner i himmelen, ler. Herren spotter dem.» Dette vil vi se enda tydeligere når vi nå kort ser på hver enkelt plage. (*Sal* 2,4.)

Det første «slaget» eller den første plagen. Tidlig om morgenen, i den tiden elven steg, gikk farao ned til Nilen for å dyrke vannet som guddommelig, slik det var vanlig. Trolig hadde han sine vismenn og trollmenn med seg. Der ble han stilt overfor Moses og hans guddommelige oppdrag. Da farao nektet å høre på ham, slo Moses vannet med Guds stav, slik han hadde truet med, og Nilen og alle dens elver, kanaler, sjøer og dammer ble røde som blod (2 Mos 7,15–20).

En slik plutselig fargeforandring i Nilen var slett ikke uvanlig – ellers ville farao neppe ha forherdet hjertet sitt mot et slikt under. Til visse tider får elven en slik rød farge, dels av den røde jorden flomvannet fører med seg, dels av mengder av små alger og mikroskopiske dyr.

Det mirakuløse lå i at det kom så plutselig, i at det kom på Moses' befaling, og i at vannet ble rødere enn det pleide. «Fisken i Nilen døde» – dermed mistet folket en av sine viktigste næringskilder – «og elven luktet ille, så egypterne ikke kunne drikke vannet». Slik ble de også avskåret fra sin viktigste kilde til drikkevann.

De egyptiske trollmennene greide likevel på en eller annen måte å etterligne dette underet, trolig med vann som var øst opp av Nilen før den ble slått med «staven». I sju dager måtte det blodlignende, udrikkelige vannet stå i hele Egypt – i karene i hvert hus og i de store steinkarene på gatehjørnene og langs veiene – og vitne om Herren.

Egypterne måtte grave etter drikkevann rundt elven og på den måten filtrere vannet før de kunne bruke det. Men farao snudde og gikk hjem til sitt hus; «han la seg heller ikke dette på hjertet» (7,23).

Det andre «slaget» eller den andre plagen – froskene – hadde også med Nilen å gjøre. Samtidig må vi huske at også froskene hørte med til den

[26] Den første plagen: 7,25. Haglet: 9,31–32.

eldste formen for avgudsdyrkelse i Egypt, så det de dyrket, igjen ble til forbannelse for dem. Også her har vi en naturlig hendelse som ikke var ukjent i Egypt, og som derfor ga faraos vantro rom til å sette seg mot underet.

Etter Nilens årlige oversvømmelse kommer det som regel tusenvis av frosker fram i slammet, og araberne kaller dem ennå i dag med et navn som svarer til ordet i Bibelen. Slike frosker «er små, kan ikke hoppe stort, ligner mye på padder og fyller landet med kvekkingen sin. De blir snart spist av ibisen – en vadefugl som egypterne holdt hellig – som på den måten verner landet mot slik stank som nevnes i 2 Mos 8,14».[27]

Det overnaturlige ved denne plagen lå i den overveldende mengden frosker og hvor plagsomme de var (8,3), og i at de kom på Moses' befaling. Også her greide trollmennene på et vis, om enn i liten grad, å etterligne Moses. Men de greide slett ikke å fjerne plagen, og farao måtte be Moses gå i forbønn for ham. Samtidig lovet han at folket skulle få dra.

For at kongen skulle få enda et bevis på at plagen ikke var naturlig, men kom fra Gud, lot Moses farao selv bestemme når han skulle be for ham, så plagen kunne bli tatt bort: «Ha selv den ære å si når jeg skal be for deg og dine tjenere og for ditt folk at froskene må bli drevet bort fra deg» (8,9). «Men da farao så at det var blitt lettere, forherdet han sitt hjerte og hørte ikke på dem.»

Det tredje slaget – som alltid det tredje i hver av de tre rekkene av plager – kom uten varsel over farao. Det var små, knapt synlige insekter, men så plagsomme at de trengte inn overalt og voldte den største pine. Sir S. Baker beskriver slike myggsvermer, som ikke er uvanlige etter risinnhøstingen, med nesten de samme ordene som Bibelen: «Det er som om selve støvet var forvandlet til mygg.»

Plagen kom ved at Aron etter Guds befaling slo i støvet på jorden med staven sin (2 Mos 8,16–17). Elven var to ganger før blitt til forbannelse for egypterne. Nå ble også den fruktbare jorden – som de også dyrket som guddommelig – til forbannelse for dem.

Trollmennene prøvde å etterligne underet, men nå kom de til kort. For å svekke inntrykket sa de da til farao: «Dette er Guds finger!» (8,19)

[27] Speaker's Commentary, bd. 1, s. 279.

– altså verket til en guddommelig makt. Det var som om de sa: «En gud har gjort dette, ikke Moses og Aron. Derfor stadfester det heller ikke det de krever. Vi er overvunnet, men ikke av Moses og Aron – vi er overvunnet av en guddommelig makt som står like høyt over dem som over oss.» Derfor ble faraos hjerte «forherdet», det vil si ubøyelig og ufølsomt.

Og nå, i den andre rekken av plager, begynte Gud å gjøre forskjell på egypterne og Israels folk. Israelittene ble spart for plagene for å vise at det ikke bare var «Guds finger», men at det var *Herren midt i landet* (8,22).[28]

Av samme grunn ble Moses og Aron ikke brukt som redskaper ved den fjerde og den femte plagen, fluesvermene og kvegpesten. Her rakte verken Moses eller Aron ut staven; plagene ble bare kunngjort for farao gjennom Herrens sendebud, og så sendte Gud dem selv (8,24; 9,6). Slik skulle det vises at de kom rett fra hans hånd.

Den fjerde plagen var svermer av såkalte hundefluer, som ikke bare fylte husene, men «herjet landet» ved å legge egg overalt. Denne plagen er ennå i dag svært plagsom, smertefull, ja til og med farlig. Fluene fester seg på hvert utildekket sted, særlig på øyelokkene og i øyekrokene, og bittet deres gir smertefulle betennelser. Plagen ble kunngjort for farao da han tidlig om morgenen gikk ned til elven (8,20).

Trolig gikk han, slik man har antatt, i opptog for å åpne den høytidelige festen som ble holdt hundre og tjue dager etter at Nilen begynte å gå over sine bredder, omtrent ved slutten av oktober eller begynnelsen av november. Plagen tvang riktignok fram faraos samtykke til å la folket fare, men da den ble tatt bort, «forherdet» han hjertet sitt også denne gangen. Kanskje var det fordi han ved denne og den neste plagen ikke så Moses gjøre noe. Da kunne han falle tilbake på det trollmennene hadde sagt: at det var «Guds finger». (*Sal* 78,45.)

Den femte plagen var en svært ondartet kvegpest. Den er ikke ukjent i Egypt, og man har antatt at den var av samme slag som kvegpesten hos oss, bare langt mer omfattende. Farao fikk vite, etter at han

[28] Det hebraiske ordet for dette skillet betyr ikke egentlig «adskillelse», men først og fremst «frelse», «befrielse», og dermed også adskillelse. Derfor sier 8,23: «Jeg vil sette en frelse til skille mellom mitt folk og ditt folk.»

uttrykkelig hadde spurt etter det, at Israel var spart for denne plagen. Likevel «var faraos hjerte hardt» (9,7).

Den sjette plagen kom igjen gjennom Moses. Som den tredje i den første rekken kom den uten noe forvarsel til kongen. Moses og Aron fikk befaling om å ta «sot fra ovnen» – trolig en hentydning til de store byggverkene og pyramidene egypterne var så stolte av – og kaste den opp mot himmelen. «Den ble til byller som brøt ut med blemmer, både på folk og fe» (9,10).

Slike «brennende svulster som bryter ut i blemmer med åpne sår», er ikke uvanlige i Nildalen. Selv trollmennene så nå ut til å gi seg, men forherdelsens dom var allerede kommet over farao.[29]

Den sjette plagen hadde altså ikke bare rammet egypternes stolthet og eiendom, men også deres egne kropper. Men de tre plagene som nå fulgte i rask rekkefølge, slag i slag, var langt mer forferdelige enn noen av de foregående, og de rommet i sannhet «alle mine plager» (9,14). De ble innledet med den mest høytidelige advarsel, men han som sto ved randen av undergangen, aktet ikke på den (9,15–18).

Hvorfor Gud ikke straks ødela farao og folket hans, sier han selv: «Men derfor reiste jeg deg opp, at jeg kunne vise deg min makt, og mitt navn kunne bli kunngjort over hele jorden.» At det gikk nøyaktig slik, ser vi av 15,14. Ja, ryktet om dette spredte seg ikke bare blant araberne, men lenge etter til grekerne og romerne, og til sist gjennom evangeliet til alle folkeslag på jorden. (2 Mos 9,15–16.)

Bare én dag fikk farao til ettertanke og anger før *den sjuende plagen* kom (9,18). Det var et hagl- og regnvær som det aldri før hadde vært maken til i Egypt, med torden og forferdelige lyn. I Egypt ble kveget drevet ut på beite fra januar til april. De egypterne som tok Moses' advarsel på alvor, berget kveget og tjenerne sine og slapp de forferdelige følgene; de andre mistet både folk og fe.

At noen «av faraos tjenere fryktet Herrens ord» (9,20), viser hvilken åndelig virkning plagene hadde hatt. Selv farao bekjente nå: «Denne gangen har jeg syndet!» (9,27). Men nettopp denne begrensningen – «denne gangen» – og at hjertet hans ble forherdet igjen da ulykken tok slutt, viser at han bare fryktet følgene, og at han, som Moses hadde sagt, «ennå ikke fryktet for Gud Herren» (9,30).

[29] En nyere forfatter har ment at det var svartaktige, stygge sår, som fikk sitt symbolske uttrykk i den svarte, rustne soten fra ovnene.

Ved *den åttende plagen* ser vi en tydelig stigning. Fordi farao tidligere hadde bekjent sin synd, kom Moses og Aron nå til ham med dette budet fra Gud: «Hvor lenge vil du nekte å ydmyke deg for meg?» (10,3). Også «faraos tjenere», som var slått av skrekk ved de tidligere dommene, gikk nå i rette med kongen (10,7). Selv syntes han nå villig til å la mennene i Israel dra en kort tid, forutsatt at de lot familiene og buskapen bli igjen.

Men faraos forherdelse var allerede kommet så langt at da Moses nektet å gå med på vilkårene, brøt han ut i den frekke spotten vi leser om i 10,10–11: «Herren være med dere, om jeg noen gang lar dere og deres små barn fare! Se der om dere ikke har ondt for øye!» – det vil si: dere har onde hensikter. «Nei, ikke så! Dere menn kan dra av sted og tjene Herren! Det var jo det dere ba om.» (Ordene er åpenbart ironiske.) «Dermed drev de dem ut fra farao.»

Så skjedde det: «Så rakte Moses ut sin stav over landet Egypt. Og Herren lot en østavind komme over landet hele den dagen og hele natten. Da det ble morgen, førte østavinden gresshoppene med seg» (2 Mos 10,13). Heller ikke denne gangen brukte Gud annet enn naturlige midler. Gresshoppeplager var vanlige i Egypt, og til og med hedningene så på dem som en særlig hjemsøkelse fra Gud. I Bibelen er gresshoppesvermer et tegn på den siste dommen som skal komme over jorden. (*Åp* 9,3–10.)

Denne plagen, som alltid voldte stor forferdelse, kom nå langsomt fra det fjerne Arabia inn over det dømte landet. Den var langt større i omfang enn slike hjemsøkelser noen gang hadde vært, og la øde alt grønt som ennå var igjen i Egypt. Men Gosen ble fremdeles spart. Farao så det, og for første gang bekjente han ikke bare sin synd, men ba om tilgivelse og bønnfalt om at Herren måtte «ta fra meg *denne død*» (10,16–17).

Det var altså ikke mangel på kunnskap som gjorde at farao forherdet hjertet sitt igjen etter dette. Men fremdeles var det ingen anger; bare ønsket om å slippe fra «denne død» rørte faraos hjerte. Knapt var bønnen hans oppfylt før opprørsånden hans vendte tilbake.[30]

Den niende plagen kom enda mer uventet, og den var langt mer forferdelig enn noen av de foregående. Et tett mørke dekket hele landet

[30]Det var vanligvis ikke østavinden, men sønnavinden som førte gresshoppesvermene med seg fra Etiopia og Libya. Men denne gangen kom de langveisfra for å vise at Herren hersket overalt.

unntatt Gosen (2 Mos 10,21–23). Det særegne ved dette mørket var at folk ikke bare var ute av stand til å se hverandre, men at «ingen torde flytte seg fra sin plass i tre dager». Det var bokstavelig, som Skriften sier, et mørke «så tett at en kan ta på det». Det kom av de store sandstormene som *khamsin*, sørvestvinden, iblant fører med seg – bare enda mer forferdelig, mer gjennomtrengende og mer langvarig.

La oss prøve å sette oss inn i dette. Plutselig og uten varsel reiser khamsin seg. Luften, ladet med elektrisitet, trekker til seg det fine støvet og sanden, så sollyset blir skjult. Himmelen dekkes som av et tykt støvlag, og mørket blir dypere enn selve natten, så ikke engang kunstig lys er til hjelp.

Det drivende støvet og sanden trenger inn i hvert rom og hver pore, og presser seg til og med gjennom lukkede dører og vinduer. Mennesker og dyr søker ly mot den forferdelige plagen i kjellere og de mest bortgjemte stedene. Slik gikk tre tunge netter og tre lange dager under det dype mørkets plage, og ingen våget å forlate skjulestedet sitt.

Igjen kalte farao Moses til seg. Denne gangen ville han la hele folket dra, om de bare lot buskapen bli igjen som pant på at de kom tilbake (2 Mos 10,24–26). Da Moses nektet å gå med på dette vilkåret, sa kongen: «Gå fra meg! Vokt deg så du ikke mer kommer for mine øyne! For den dagen du kommer for mine øyne, skal du dø» (10,28). Denne trusselen lød ikke fremmed i Moses' ører, for før dette møtet hadde Gud sagt ham hva som skulle skje, og befalt at Israel skulle gjøre seg klar til å dra.

Moses tok nå opp trusselen og sa ham på forhånd hvordan Herren selv, etter disse tre dagene med forferdelig mørke, ved midnatt skulle gå midt gjennom Egypt og drepe alt førstefødt av mennesker og dyr (2 Mos 11,4–8).

Da skulle det om natten stige et stort skrik over hele landet Egypt, fra kammeret i slottet, der faraos eneste sønn skulle ligge i dødskamp, til hytta der den ringeste trellkvinne skulle våke over barnets siste åndedrag.[31]

[31] De tre første versene i 2 Mos 11 må ha blitt talt til Moses *før* hans siste møte med farao. Derfor bør 11,1 helst oversettes: «Og Herren *hadde sagt*» osv. Versene er satt inn etter 10,29 fordi de forklarer det trygge svaret Moses ga på faraos trussel. 11,4 flg. må altså regnes som en del av svaret Moses ga farao, og er en fortsettelse av 10,29. – Om faraos eneste sønn: Hvis det, som vi har antatt tidligere i dette bindet, var under Thothmes den annens regjering utgangen fra Egypt fant sted, er det et merkelig

Men i Gosen var det lys og festglede disse tre dagene. Mens det tette mørket hvilte over Egypt, ventet Israels barn på befrielsen. Etter Guds befaling hadde de allerede valgt ut påskelammet sitt på den tiende dagen i måneden (2 Mos 12,3), fire dager før den store smertens natt. Men både mørket og lyset kom fra Herren – det ene et tegn på hans dom, det andre på hans nåde.

Kapittel 7. Påsken og utgangen

Påskehøytiden og forskriftene om den. Israels barn forlater Egypt. Den første leirplassen. Skystøtten og ildstøtten. Farao setter etter dem. Gjennom Rødehavet. Farao og hæren hans går under. Lovsangen på den andre siden.

(2 Mos 12,1–15,21)

Israel hadde allerede fått alle forskriftene om påskehøytiden og fulgt dem nøye. På den tiende dagen i måneden *abib* – «aksmåneden», som den ble kalt fordi de første hveteaksene viste seg da, eller *nisan*, som den senere ble kalt – skulle hver familie velge ut påskelammet sitt.[32]

Dette var *fire* dager før selve påskehøytiden, og fristen skulle trolig minne om løftet til Abraham om at Israels barn skulle vende tilbake til Kanaans land i «det fjerde slektledd». Offeret skulle være et lam eller et kje, men det måtte være uten lyte, av hannkjønn og årsgammelt. Ett dyr skulle være akkurat nok til offermåltidet for ett hus eller én familie; var familien for liten, skulle den slå seg sammen med en annen.[33]

Familiens overhode slaktet påskelammet «mellom de to aftenstundene». Blodet ble samlet i en skål, og noe av det ble strøket «på den øverste dørbjelken og på begge dørstolpene» med en «isopkvast» (2 Mos 12,6–7.22). Dette er ikke den isopen vi kjenner, men trolig den såkalte *kapers*-busken, som vokser i store mengder i Egypt,

---

trekk at han ikke etterlot seg noen sønn, men ble etterfulgt på tronen av enken sin. Det var vel i denne natten han mistet sin eneste sønn.

[32] Senere jødiske forskrifter skiller mellom den såkalte «egyptiske påsken», slik den ble holdt den første gangen, og den påsken som skulle gjentas, slik den skulle holdes etter at Israel hadde tatt det lovede landet i eie. Påskelammet skulle slaktes «mellom de to aftenstundene», det vil etter jødisk tradisjon si fra solen begynte å synke til den var helt gått ned, omtrent fra klokken tre til seks om ettermiddagen. – Navnet nisan: Est 3,7; Neh 2,1.

[33] 1 Mos 15,16. Det hebraiske uttrykket betegner et offerdyr av begge slag, både lam og kje; se 2 Mos 12,5; 5 Mos 16,2. Senere jødiske forskrifter satte ti personer som det minste og tjue som det største antallet ved påskemåltidet.

i Sinaiørkenen og i Israels land. I oldtiden mente man at denne planten hadde rensende kraft. Befalingen om å stenke inngangen betydde at blodet skulle brukes på selve huset: det skulle sone for huset og i en viss forstand stenkes på det som på et alter.

Når Herren så dette blodet idet han dro gjennom landet for å slå egypterne, ville han «gå forbi den døren» og ikke la ødeleggeren slippe «inn i deres hus». Ordet påske – *pascha*, det vil si *forbigang* – uttrykker slik bokstavelig hensikten og meningen med denne høytiden. (2 Mos 12,23.)

Mens ødeleggeren gikk rundt og førte død inn i alle egyptiske hus, var de israelittiske familiene samlet om påskemåltidet. Det besto av påskelammet og «usyret brød» «med» – eller snarere «på» – «bitre urter» (2 Mos 12,8). I denne forferdelige dommens time skulle de dekke bordet som til et festmåltid. De bitre urtene var et bilde på all elendigheten i Egypt, og «på» dem lå påskelammet og det usyrede brødet, som skulle søte og mildne bitterheten og gjøre det hele til et festmåltid.

Alt her er fullt av den dypeste symbolske betydning. Offerlammet med blodet på dørstolpene pekte fram mot *ham* hvis dyrebare blod er Guds folks eneste frelse. Isopen var et bilde på renselse – den ble brukt ved rensingen fra spedalskhet og etter berøring med en død, se også Sal 51,9. Det usyrede brødet var et bilde på «renhet og sannhet» når «den gamle surdeigen» blir renset ut; surdeigen betegnet den fordervede naturen, ondskapen og ugudeligheten. (1 Kor 5,7–8.)

Ja, den åndelige betydningen strekker seg helt ned i enkelthetene. Lammet skulle «stekes». Det skulle verken etes «rått», slik som i hastverket ved et oppbrudd, eller «kokt i vann», for ingenting av lammet skulle gå over i vannet, og vannet skulle ikke blande seg med kjøttet; lammet og lammet alene skulle være familienes festmåltid den kvelden. Av samme grunn skulle det stekes og bæres fram helt, uten å brytes eller deles.

Ikke et ben skulle brytes på det – slik heller ikke noe ben ble brutt på *ham* som døde for oss på korset. At lammet skulle være helt og udelt, pekte ikke bare på at vår Frelser ga seg helt og fullt for oss, men også på vår udelte forening og vårt fellesskap med ham. (2 Mos 12,46; Joh 19,33.36; 1 Kor 10,17.)

Heller ikke skulle noe av lammet gjemmes til et nytt måltid; det som ikke ble spist, skulle brennes. Endelig skulle de som samlet seg om dette måltidet, ikke bare alle være israelitter; de måtte også alle bekjenne sin tro på den frelsen som skulle komme. De skulle nemlig ete det med belte om livet, sko på føttene og stav i hånden – som folk som hvert øyeblikk ventet på signalet til å bryte opp fra trelldommen i Egypt og gå mot frelse og befrielse (2 Mos 12,10–11).

Vi kan knapt tenke oss et vakrere bevis på et folks tro enn det vi ser når Israel tar imot disse forskriftene: «Folket bøyde seg og tilba» (12,27). Vi skal ikke prøve å beskrive hvordan Israel bar seg at, eller de scenene som utspant seg da Herren ved midnatt dro gjennom landet og slo hver førstefødt, fra faraos eneste sønn til den førstefødte til trellkvinnen og fangen, ja, også alt førstefødt av buskapen (2 Mos 12,29). Et slikt forsøk ville bare svekke den majestetiske tausheten Skriften omgir alt dette med. Slike scener kan ikke beskrives.

For oss har dette sin største betydning som et bilde på det som ennå skal skje. Vi nøyer oss derfor med å peke på den andre «midnattstimen», da ropet skal lyde: «Se, brudgommen kommer!» Den midnatten holdt Herren dom over alle Egypts guder. Han viste, som Calvin sier, hvor forgjeves og tomt det hadde vært å tilbe dem, for nå var de så avmektige at de ikke kunne hjelpe seg selv. Den natten ble også Israel født som folk; da ble de skapt og tatt ut til å være Guds folk. (*Matt 25,6; 2 Mos 12,12; Jes 43,15.*)

Derfor delte de fra nå av året inn på en ny måte: påskemåneden *abib* ble årets første måned (2 Mos 12,2). Påskemåltidet ble en ordning som skulle vende tilbake år etter år, og det kom til nye regler og forskrifter som passet for folket når det hadde bosatt seg i det lovede landet. Det skulle holdes en høytid i sju dager, «de usyrede brøds høytid», da alt syret skulle være fjernet fra Israels hus.[34]

[34]Om året: Jødene regnet siden året på to måter. Det kirkelige året begynte med måneden abib eller nisan, og etter det ble alle de andre høytidene i året ordnet. Det borgerlige året begynte om høsten, i den sjuende måneden i det kirkelige året. I Egypt begynte året ved sommersolverv, da Nilen begynte å stige. – 2 Mos 12,1–14 gir Guds forskrifter om den første påsken, 12,15–20 befalingene om hvordan høytiden skulle holdes i framtiden, 12,21–27 forteller hvordan Moses ga dette videre til folket, og 12,28 at folket lydig fulgte det. – Om det usyrede: Utgangen fra Egypt førte Israel inn i et nytt liv. Derfor måtte alt som hørte det gamle til og holdt det oppe, fjernes (1 Kor 5,8). Å ete noe syret ville ha vært det samme som å fornekte dette. Høytiden varte i sju dager både til minne om at Israel ble skapt som folk, og fordi sjutallet er paktens tall.

Til sist skulle det for alle tider holdes minne om at Gud hadde skilt ut Israel påskenatten og løst dem ut for seg selv – ved budet om å hellige Herren alle førstefødte i Israel, både av mennesker og dyr. (2 Mos 13,1–2.11–16.)

Da dette «*slaget*» til sist rammet Egypt, sendte farao i hast bud etter Moses og Aron. Samme redselsnatt lot han folket dra uten vilkår og ba dem etterlate seg velsignelse i stedet for forbannelse (12,32). «Egypterne trengte hardt på folket for å få dem til å skynde seg ut av landet. For de sa: Vi er dødsens alle sammen!» (2 Mos 12,33) Før morgenen grydde, var Israel på vei bort fra Ra'amses, der de fleste av dem trolig hadde samlet seg.

Hæren deres talte «omkring seks hundre tusen mann til fots utenom barna» (12,37), eller omkring to millioner når vi regner med kvinner og barn.[35] Det er en stor vekst, men slett ikke ufattelig i løpet av de 430 årene siden de bosatte seg i Egypt – særlig når vi husker den velsignelsen Gud hadde lovet dem: «Der vil jeg gjøre deg til et stort folk» (1 Mos 46,3).

Og da har vi ennå ikke regnet med at Abraham hadde 318 «våpentrente menn som var født i hans hus» (1 Mos 14,14) – menn som derfor var omskåret, og som han hadde med seg da han satte etter Sodomas erobrere. Jakobs sønner hadde vel også mange folk med seg til Egypt, og de ble senere innlemmet i Israels folk.[36]

Sammen med disse to millionene dro også en blandet folkemengde av ulik herkomst ut av Egypt; de fulgte Israel fordi de hadde vært vitne til de mange tegnene og undrene (2 Mos 12,38). Slik er det alltid: Med en åndelig vekkelse følger en blandet flokk som blir mer til hinder og skade for de åndelige enn til hjelp. I større eller mindre grad forblir de alltid fremmede og duger derfor bare til å være «vedhoggere og vannbærere». (4 Mos 11,4; 5 Mos 29,11.)

Da Israel brøt opp fra Egypt, førte de med seg en dyrebar arv i troen: Josefs ben, som i alle disse hundreårene hadde ventet på at Guds løfter skulle bli oppfylt. «I alle disse årene med ulykke og motgang kunne ikke folket ha glemt den lovede befrielsen,» bemerker Calvin treffende. «For hvis den eden Josef lot fedrene deres sverge, ikke var

[35] Omkring 600 000 til fots, jf. 4 Mos 1,46; 3,39. Uttrykket er det som vanligvis brukes om en hær, for Israel dro ikke ut som flyktninger, men som en hær i triumf.

[36] Det er gjort mange betraktninger og beregninger om antallet israelitter som dro ut, men man kan ikke annet enn se det Bibelen oppgir, som helt naturlig.

blitt nevnt og husket i alle disse årene og slik gått i arv fra far til sønn, kunne Moses umulig ha visst noe om den.» (2 Mos 13,19.)

Aldri hadde Egypt sett noe lignende det synet som nå møtte øynene, da det befridde folket slo opp sin første nattleir i *Sukkot*, det vil si «hytter». Hvor dette stedet og den neste leirplassen, *Etam*, lå, kan ikke lenger påvises nøyaktig, og her er heller ikke stedet å gå nærmere inn på slike spørsmål. Sukkot må ha vært folkets avtalte møtested, mens Etam lå ved grensen mellom Egypt og Kanaan, «ved grensen av ørkenen» (2 Mos 12,37; 13,20).

Den direkte veien ville ha ført dem raskt og lett til Kanaan. Men da ville de ha stått ansikt til ansikt med filistrene, et krigersk folk som selv Egypt hadde vanskelig for å hevde seg mot. Filistrene ville ha stengt veien for folket og kjempet mot dem. Men Gud ville i sin nåde ikke utsette Israel, som ennå var så uforberedt, for en slik fare. Derfor fikk de befaling om å «vende om» og dra sørover til *Pi-Hakirot*, «mellom *Migdol* og havet», og slå leir der (2 Mos 14,2).

Etam, den andre leirplassen på reisen, er merket av to store hendelser. Det var tydeligvis her, «ved grensen av ørkenen», at Herren for første gang «gikk foran» sitt folk, «om dagen i en skystøtte for å lede dem på veien, og om natten i en ildstøtte for å lyse for dem». Slik kunne de dra fram både dag og natt og alltid være klare til å gå videre.

I 2 Mos 13,17–18 leser vi at «Gud» – Elohim – «førte folket», men nå tok *Jehova* (Herren) så å si kommandoen (13,21) og ga dem et synlig tegn på sitt nærvær som forsikret dem om at de var trygge.[37]

Denne støtten var på samme tid både «ildstøtten og skystøtten» (14,24); den var lys på den ene siden og «sky og mørke» på den andre (14,20). Om dagen var vanligvis bare skyen synlig, men om natten lyste ilden ut av skydekket som omsluttet den. I denne skyen var Herren synlig nærværende i paktens engel. I den åpenbarte Herrens herlighet seg (16,10; 40,34), og derfra talte han til Moses og Israel.

Dette var *Sjekina*, hans synlige nærvær, som senere tok bolig i Det aller helligste. Dette pantet og tegnet på at han er nær, møter vi igjen i skildringen av de siste dager – bare med den forskjellen at det da skal

[37] 2 Mos 13,21. Uttrykket er så mye mer verdt å merke seg fordi en hærfører både på et egyptisk monument og i et gammelt egyptisk skrift blir sammenlignet med «en flamme i mørket» som «går foran soldatene».

være «over hvert sted på Sions berg og over hennes forsamlinger». (*4 Mos 9,15–16; 2 Mos 14,19; Jes 4,5.*)

Trolig var det fra Etam, der Israel bøyde av mot sør, at farao fikk melding om at folket med denne plutselige vendingen hadde viklet seg inn i slike vansker at hans øvede hær lett måtte kunne overvinne dem. (2 Mos 14,2–4.) Kanskje forsto han nå for første gang at folket hadde «flyktet» (14,5) – at de ikke bare hadde forlatt landet noen få dager for å bære fram offeret sitt, noe de kunne ha gjort like ved Etam, men forlatt det for alltid.

Den hellige teksten tvinger oss ikke til å tro at det bare var én dagsmarsj fra Etam til Pi-Hakirot. Meningene er riktignok ennå delte om hvor de enkelte leirplassene på veien til Rødehavet lå, men hovedruten er klart nok bekreftet.[38]

Mens Israel slik fortsatte reisen, samlet farao i all hast hæren sin. Kjernen i den var hans «seks hundre utvalgte vogner» (2 Mos 14,7). Hver av dem ble trukket av to kraftige, trente hester og hadde to krigere om bord: Den ene bar et stort skjold og kjørte, den andre var fullt væpnet.

Denne hæren var under enhver omstendighet en fryktelig makt. Hvor fryktelig måtte den da være for Israels store og udisiplinerte flokk! Israelittene var dessuten tynget av kvinner og barn, og gjennom mange hundre års slaveri var de blitt kuet av nettopp de egypterne som nå rykket fram mot dem med sine mest fryktede styrker.

Først da den synkende solen kastet strålene sine over de egyptiske stridsvognene, skimtet Israel faraos hær som nærmet seg. Den fulgte i sporene deres og falt over dem fra nord. Det var ingen steder å flykte: I øst stengte havet, i sør og vest reiste det seg høye fjell. Flukt var utelukket, og å forsvare seg var den sikre undergang! Igjen sviktet Israels tro, igjen knurret de mot Moses (2 Mos 14,10–12). Men Herren var trofast.

Det som nå skjedde, skulle ikke bare være den avsluttende og fullendende frelsesgjerningen ved Guds mektige arm, og heller ikke bare et varig minne for framtiden og en styrkelse for Israels tro; det skulle

[38] I den hebraiske grunnteksten kalles det «sivhavet», men i den greske oversettelsen, Septuaginta, og i Det nye testamente «Rødehavet». Navnet blir forklart på ulike måter: enten av de røde korallene i vannet, eller av *Edom*, som betyr «rød» – da blir det «den røde manns hav» eller «edomittenes hav».

også prente inn i hjertene deres at Herren ved sin dom over Egypt åpenbarte seg som en rettferdig og hellig dommer.

Det finnes tider da selv det å be kan virke som vantro, og da plikten rett og slett er å gå framover i rolig visshet. «Hvorfor roper du til meg? Si til Israels barn at de skal dra videre!» (2 Mos 14,15) Men folket skulle ikke bryte opp før Moses hadde rakt ut Guds stav over havet og Herrens engel hadde stilt seg bak hæren.

Derfra kastet han ildstøttens lys over Israels vei, mens han samtidig holdt egypterne borte fra dem med skystøttens mørke. Så «drev Herren havet bort med en sterk østavind som blåste hele natten» – en vind som aldri før hadde blåst slik over dette vannet. Vannet skiltes og ble som en mur på begge sider, og israelittene gikk gjennom på tørr grunn (2 Mos 14,21–22).

Da den egyptiske hæren nådde fram til stranden, var det trolig blitt mørkt, og israelittene var allerede kommet langt ut på den tørre havbunnen. Men lyset fra skyen som fulgte dem og kastet sitt klare skinn over flokkene, viste hvilken vei de hadde tatt.

Den militære æresfølelsen krevde at egypterne fulgte etter dit israelittene hadde våget seg, så mye mer som seieren syntes dem sikker. Men leser vi det i lys av det som fulgte, lyder det nesten som ironi når den hellige teksten sier at egypterne «fulgte dem til midt ut i havet» (2 Mos 14,23). Og der ute gikk den lange natten over dem!

Det grå morgenlyset brøt fram på den andre siden av vannet. Men en klarere sol enn den som akkurat nå steg opp ved horisonten, kastet sin skarpe stråle på egypterne. For «Herren så fra ildstøtten og skystøtten ned på egypternes leir, og han skapte forvirring i egypternes leir» (2 Mos 14,24). Det var ilden fra hans guddommelige nærvær som plutselig brøt fram av skystøtten og slo dem med den mest forferdelige skrekk.

Vognhjulene satt fast i sanden. Sanden under dem syntes å smelte i det skarpe ildlyset, «så det ble tungt for dem å komme fram». I det klare lyset fra den glødende skyen gikk det opp for dem at det var Herren som stred for Israel og mot dem. De prøvde å flykte i hast. Men igjen hadde Moses på Guds befaling rakt ut hånden over havet. I denne morgenvakten snudde vinden plutselig, vannet vendte tilbake, og farao og kjernen av hæren hans sank i vannets grav (2 Mos 14,26–28)!

Slik «styrtet Herren» – for å bruke Skriftens uttrykksfulle språk – «egypterne midt ut i havet».[39]

Det mangler ikke på bekreftelser av denne store hendelsen. Hele Det gamle testamente viser stadig tilbake til den – den er så å si grunnvollen som Guds krav til Israel bygger på – men også lokale tradisjoner har tatt vare på minnet om den. Ingenting som hittil er kommet fram, kan rokke ved at beretningen er troverdig og pålitelig.

Hvor Israel gikk over Rødehavet, kan ennå ikke fastslås sikkert, men alle er enige om at det må ha skjedd nær Suez, og at forholdene på stedet gjorde det helt naturlig og mulig for Israels hær å komme seg trygt over den natten.

Videre er det påfallende at det etter de egyptiske minnesmerkene å dømme gikk 17 år etter Thothmes den annens død – han som vi regner for å være faraoen i vår fortelling – før Egypt sendte noen ekspedisjon over til Sinaihalvøya, og 22 år før det gjorde noe forsøk på å vinne tilbake herredømmet over Syria, som det ser ut til å ha mistet ved denne anledningen. Disse kjensgjerningene kaster lys over faraos og hærens undergang i Rødehavet. Derfor kunne Israel også fortsette vandringen uten mer plagsom innblanding, gjennom den ørkenen som til da hadde tilhørt Egypt.

Men på den andre siden av havet sang Moses og Israels barn en takke- og seierssang (2 Mos 15,1–18). Senere ble den sunget i templet hver sabbat når drikkofferet ble utøst ved de høytidelige ofringene. Den skulle minne Israel om at Guds rike og folk alltid var omringet av fiendtlige makter i denne verden, at det alltid måtte være kamp

[39]Dette utdraget fra Palmers *Desert of the Exodus* (bd. 1, s. 37) er av interesse: «En sterk vind fra øst kan, i den tiden vannet begynner å falle, drive vannet så langt tilbake at det ute på sjøen kan stå inntil en meter høyere enn langs stranden. Slike fenomener kan man ofte se i innsjøer og innlandshav. Og hvis det, som ofte er tilfellet, finnes en ujevnhet i havbunnen eller en sandbanke som deler havbunnen i to, blåser denne ryggen ofte tørr, så det blir en vei mellom vannet på begge sider. Når vannet nå hadde skilt seg for den sterke østavinden, kan et plutselig vindskifte sammen med tidevannet som kom tilbake, ha ført vannet tilbake med uvanlig fart. Slik synes det virkelig å ha vært. For vi ser at vannet ikke vendte tilbake helt plutselig, som med ett slag, og overfalt egypterne på én gang, men litt etter litt. Som vi måtte vente, bløtgjorde det først sanden, så den 'slo hjulene av vognene deres, så det ble tungt for dem å komme fram'. I nattens storm og mørke måtte dette skape en slik panikk og forvirring at de ble sterkt forsinket. I mellomtiden rykket vannet stadig nærmere inn på dem, og da morgenen brøt fram, så Israel 'egypterne ligge døde på havstranden'. Dette verset viser helt tydelig at vinden må ha snudd til motsatt kant. Hvis østavinden hadde fortsatt å blåse, ville faraos og hærens døde kropper ha drevet over til den andre stranden, der Israel ikke kunne ha sett dem.» Lignende eksempler nevnes av Dean Stanley, *Sinai and Palestine*, s. 34, særlig at Rhônes elveleie ble blåst tørt av en sterk nordvestvind.

mellom dem og Guds folk, og at Herren alltid ville gripe inn for å ødelegge sine fiender og befri sitt folk.[40]

Slik står ikke denne store hendelsen alene, og heller ikke sangen er uten ekko. Til alle tider har den stått som et løfte, en trøstesang og en seierssang som skal lære Guds folk å trøste seg med og glede seg over den kommende seieren for Guds kirke. Derfor skal de som har «seiret», synge «Guds tjener Moses' sang og Lammets sang» i de siste dager, når de står ved «et hav av glass, blandet med ild», med «Guds harper i hånd». (Åp 15,2–3.)

[40] Tradisjonen forteller at «Moses' sang» ble sunget i små deler, én for hver sabbat, ved slutten av sabbatens morgengudstjeneste i templet. Moses' sang har tre strofer (2 Mos 15,2–5; 6–10 og 11–18). De to første viser Herrens makt når han ødelegger sine fiender, mens den tredje er en takk for befrielsen; ved den ble Israel kalt til å være Guds folk, med det lovede landet som sin arv.

Vandringen i ørkenen

Kapittel 8. Vaktlene og mannaen

Sur-ørkenen. Sinaihalvøya, landskapet og plantelivet der. Kunne ørkenen brødfø et folk? Moses' kilder. Tre dagers marsj til Mara. Elim. Veien til Sin-ørkenen. Israel knurrer. Vaktlene. Mannaen.

(2 Mos 15,22–16,36)

Med seierssangen på den andre siden av Rødehavet slutter den første delen av Utgangens bok, 2. Mosebok. Israel var nå blitt et folk; ved en dobbel befrielse hadde Gud dannet det til det. Han hadde så å si «skapt» seg et folk. Nå sto det bare igjen at dette nyskapte folket skulle innvies og helliges til ham ved Sinai-fjellet.

Den andre delen av 2. Mosebok forteller om vandringen gjennom ørkenen fram til Sinai og om hvordan de der ble innviet til Guds folk. Også her ser vi i Israel og det som hendte dem, et forbilde for oss selv på vår vandring gjennom ørkenen mot de himmelske høyder.

I morgenlyset så Israel ut over sjøen der Herren nettopp hadde begravet forfølgerne deres, og som nå lå så stille. Først da forsto de for alvor hvor stor fare de hadde vært i. Gjennom det trange passet, der den eneste farbare veien gikk, hadde fiendene fulgt like i hælene på dem. Under slike forhold var sjøen den eneste veien til frelse, og i dette havet var de nå blitt døpt til Moses og til Moses' Gud (jf. 1 Kor 10,2).

Da de deretter vendte blikket mot ørkenen, så de en rekke lave kalksteinsfjell reise seg foran dem til alle kanter, både mot øst og nord, og stenge for utsikten som en høy mur. Det var derfor helt naturlig at de kalte dette området ørkenen *Sur*, «klippeørkenen». (2 Mos 15,22.)

Nå var de i ørkenen, den frie ørkenen; her kunne ingen legge trelldommens åk på dem! Likevel var det «den store og forferdelige

ørkenen», full av farer og vanskeligheter, og gjennom den skulle de vandre. Veien deres gikk i skyggen av høye klippetinder, langs de uttørkede leiene etter vinterbekkene, som skar dype revner i fjellmassene, gjennom den dystre stillheten i et gripende øde landskap. Slik kunne man vente at veien til Sinais helligdom skulle være! Men for en skarp motsetning til Egypt, som de hadde forlatt bare noen timer før! (5 Mos 8,15; 32,10.)

Når vi tenker på ørkenen Israel måtte gjennom, må vi ikke se for oss en stor, flat sandslette uten noen fruktbarhet. I virkeligheten er det nærmest det motsatte. Sinaihalvøya ligger mellom Suezbukten i vest og Akababukten i øst. Den har form som et hjerte, der den bredeste siden vender mot nord, mot Kanaan, mens den smale spissen går mot sør, ut i havet. Halvøya består egentlig av tre ulike deler.

Den nordligste delen heter Tih-ørkenen, «vandringens ørken». Det er en steinete høyslette der den grå kalksteinen gir landskapet farge. Så følger et bredt belte av sandstein med gul sand. Lengst i sør, ute i spissen av det hjerteformede landet, ligger selve Sinai-fjellkjeden. Denne delen heter Tor i nord består den mest av rød sandstein, lenger inne av rød granitt og grønn porfyr. Det som preger landskapet mest, er de uregelmessige fjellmassene, som ligger kastet om hverandre i den villeste uorden. Den høyeste tinden rager omkring 2740 meter til værs.

Mellom disse klippeblokkene slynger det seg vinterbekker som er tørre hele året, bortsett fra noen få vintermåneder. Slike tørre elvedaler kalles *wadier* på arabisk, og langs dem går veien gjennom ørkenen. Her og der – ved en rislende kilde, der vinterbekken har tatt et nytt løp, eller der mennesker har satt sine spor – kan man komme over små, vakre og fruktbare flekker. Palmen reiser seg stolt mot himmelen, og man kan til og med se hager og rike beitemarker.

Som regel er de bratte fjellsidene likevel nakne og uten planteliv, men de lyse fargene deres kaster et særegent skjær over hele området. Rødt og grønt er de vanligste fargene, men her og der er det som om en purpurrød, rosenrød eller karmosinrød strøm velter ned over fjellsidene, mens den grønne porfyren stedvis går over i svart. Over alt dette hviler den dypeste stillhet, så man i den rene luften kan høre hver lyd på usedvanlig lang avstand.

Bortsett fra de dyrkede flekkene vi har nevnt, de spede blomstene mellom klippene og de duftende urtene, består plantelivet i ørkenen mest av kaperplanten – Bibelens isop –, som vokser ut av sprekkene i klippen og henger ned i friske girlandere. Videre finnes «tornebusken», en art av akasietreet, og en annen art av samme tre, Skriftens *akasietre*, som treverket til tabernaklet ble laget av. Dessuten finnes den hvite gyvelbusken, som også Skriften nevner, og tamarisken, som på visse tider av året gir den naturlige mannaen.

Det ville derfor være helt feil å tro at ørkenen ikke kunne gi sine innbyggere noe å leve av. Også i dag livnærer den en ikke ubetydelig befolkning. Det er mer enn godtgjort at den kunne brødfø langt flere mennesker om ikke likegyldighet og hensynsløs ødeleggelse hadde brakt den dit den er i dag. Egyptiske kolonister arbeidet stadig i de store gruvene der etter kobber, jern og turkis, og disse innflytterne fikk rikelig av det de trengte fra ørkenens kilder og dyrkede flekker.

Israel kan heller ikke ha hatt vanskelig for å fø de store buskapene sine der – like lite som beduinene har det i dag –, og buskapen ga dem igjen melk, ost og kjøtt. Vi vet også at Israel noe senere ville kjøpe mat og vann av edomittene, og trolig kunne de gjøre det samme hos karavanene som drog omkring i området. (5 Mos 2,6.)

Steder som 3 Mos 8,2.26.31; 9,4; 10,12; 24,5; 4 Mos 7,13 og andre viser dessuten at de hadde med seg et forråd av mel. Det må de enten ha kjøpt eller skaffet seg selv ved å så og høste når de ble liggende lenge på ett sted, slik beduinene gjør enkelte steder i ørkenen den dag i dag.

Slik var ørkenen Israel nå gikk inn i. I de førti årene Moses hadde gjett Jetros buskap, var han blitt godt kjent med wadiene, tindene, beitemarkene og klippene der. Israel kunne heller ikke være helt ukjent med den, når vi tenker på den stadige forbindelsen mellom Egypt og ørkenen. Vi har også all rimelig grunn til å stole på de oppdagelsesreisende som har prøvd å finne ut hvilken vei Israel mest sannsynlig tok gjennom ørkenen.

I de senere årene har vitenskapsmenn som er særlig skikket for oppgaven, undersøkt dette spørsmålet grundig. Man har til og med laget et faglig utarbeidet kart over Sinai-ørkenen. Resultatet er at de fleste leirplassene på Israels vandring er påvist, og når det gjelder de

øvrige, har vi grunn til å feste lit til det disse forskerne antar.[1]

Den første rastplassen var uten tvil det nåværende *Ayûn Mûsa* (Moses' kilder), omtrent en halv time fra stranden. Takket være omsorgen fra fremmede konsuler er stedet i dag et svært behagelig og forfriskende sommeroppholdssted. En av de siste reisende har talt nitten kilder der, og en klynge palmer gir den herligste skygge. Det er god grunn til å tro at stedet på Moses' tid var enda bedre dyrket og stelt enn nå og at folk søkte dit for det rikelige, friske vannet i kildene.

Det kan heller ikke lenger være tvil om Israels andre leirplass i ørkenen; her stemmer de reisendes beretninger overens med Bibelens. Den trette og motløse skaren måtte reise i tre dager over steinete grunn gjennom ørkenwadiene, til sist mellom bare hvite og svarte kalksteiner og uten annet for øyet enn «*Sur*» i det fjerne – de fjellmurene som har gitt denne ørkenen navnet –, før de kom til det nåværende *Hawwarah*, Bibelens «Mara» (2 Mos 15,22–23).

En enda verre plage enn trettheten og motløsheten begynte nå å tynge dem: De manglet vann. I tre dager hadde de ikke funnet noen kilde, og forrådet deres holdt på å ta slutt.

Da de kom til Hawwarah, fant de riktignok en liten brønn. Men hele jordsmonnet her er fullt av salpeter, og vannet var beskt (Mara) og udrikkbart. Luther har treffende sagt at når forrådet vårt tar slutt, vil gjerne troen vår også ta slutt – og slik gikk det her. Det så virkelig håpløst ut. Hawwarahs kilde regnes den dag i dag for den dårligste på hele veien til Sinai, og man har ikke funnet noe middel som kan gjøre vannet drikkbart.

Men Gud fikk det knurrende folket til å tie og møtte nøden deres med et herlig under. Herren viste Moses et tre som han skulle kaste i vannet, og vannet ble godt. Om det var den tornete busken som vokser så rikelig omkring Hawwarah, slik noen har ment, betyr lite i denne sammenhengen; hjelpen kom rett fra himmelen. Og lærdommen var dobbel: «Der satte han dem lov og rett, og der prøvde han dem.» (2 Mos 15,25.)

Den «lov og rett» han satte dem, var denne: I all slags nød og tilsynelatende hjelpeløshet ville Herren sende sin frelse rett fra

[1] Et slikt verk er utarbeidet under ledelse av Sir Henry James av kapteinene Wilson og Palmer, fire underoffiserer fra Det kongelige ingeniørkorps, pastor F. W. Holland og herrene Wyatt og Palmer. Arbeidene er utgitt i et prektig foliobind med kart og fotografiske illustrasjoner og en utmerket innledning av kannik Williams.

himmelen, og dette kunne og skulle Israel vente seg gjennom hele ørkenvandringen. Denne «loven» er til alle tider den dypeste grunnen i Guds førelse, og denne «retten» har vi hos ham i kraft av vårt himmelske borgerskap. Men han «prøver» oss også: Vi får bare nyte og glede oss over alle våre privilegier og rettigheter når vi har troen og øver oss i den.

Fra Hawwarah, eller Mara, kom Israel etter en kort marsj til det vakre og fruktbare stedet som nå heter *Wadi Gharandel*, Skriftens *Elim*, der det «var tolv vannkilder og sytti palmetrær. Og de slo leir der ved vannet» (2 Mos 15,27). Dette stedet egnet seg for et lengre opphold, og vi ser da også at det gikk en hel måned før de kom til neste leirplass, i *Sin*-ørkenen. (2 Mos 16,1.)

En bekk renner gjennom denne dalen året rundt, og også i dag har den rike beitemarker, busker og trær. Her og i området omkring kunne buskapen finne rikelig gress og folket få hvile i ro.

Da de forlot Elim, kom de inn i et annet landskap. I stedet for de tørre, jevne sandslettene de hittil hadde vandret over, kom de nå inn i fjellandet, og den lysegrønne kaperbusken står i slående kontrast til klippenes røde sandstein. Hittil hadde Israels vei gått rett mot sør, og på denne vandringen hadde de fulgt Tih og et sandbelte i nærheten av Elim. Nå skulle den store skaren inn i selve Sinai-fjellkjeden.

Av 4 Mos 33,10 får vi vite at de fra Elim først kom til «Rødehavet». Veien de fulgte, gikk altså fra Wadi Gharandel gjennom Wadi Taiyebeh i sørvestlig retning. Her avløses sandsteinen igjen av kritt og klipper. Der veien går ned mot sjøen (ved Ras Abu Zenimeh), kommer den til det som kanskje er det mest triste og øde stedet i hele ørkenen. Dette var Israels barns neste leirplass etter Elim.

Herfra, fra bredden av Rødehavet, dro de videre til neste leirplass, i selve *Sin*-ørkenen. (4 Mos 33,11.) Dette navnet gjelder hele den vide sandsletten som strekker seg langs Rødehavets kyst fra Israels leirplass helt ned til sørspissen av Sinaihalvøya.[2]

[2] Fra Wadi Gharandel går det to veier til Sinai, den såkalte øvre og den nedre. Både lærde og dyktige vitenskapsmenn har pekt på hver av dem som den veien Israel tok. Etter grundige undersøkelser og avveining av de ulike hensynene er vi kommet til at grunnene klart taler for den såkalte nedre veien, og det er den vi har beskrevet ovenfor. Det samme har The Scientific Ordnance Survey Expedition enstemmig fastholdt etter å ha undersøkt spørsmålet nøye på stedet. Hvilken vei man velger, har betydning for hvor man skal plassere Refidim.

Etter Sin-ørkenen leser vi om to leirplasser før Israel kom til *Refidim*, nemlig *Dofka* og *Alusj*. (4 Mos 33,12–14.) Sin-ørkenen, det nåværende El *Markhá*, er et trist og øde område som har fått navnet sitt av en lang ås med hvite krittklipper. I dette ugjestmilde landskapet begynte forrådet fra Egypt, som nå hadde vart i en måned, å ta slutt.

Bak og like over krittklippene kunne de i det fjerne skimte et purpurskjær av granittfjellene som utgjør selve Sinai-gruppen. I vest lå sjøen, og langt borte over den, i den grå disen, kunne de ane det rike og fruktbare Egypt, som de nettopp hadde forlatt.

Igjen brøt vantroen deres ut. Riktignok var det mot Moses de knurret (2 Mos 16,2–3), men i virkeligheten var opprøret rettet mot Gud selv.

Nå ville Gud på underfullt vis dekke behovet deres. Slik ville han vise dem dette og «prøve dem, om de vil følge min lov eller ikke» – det vil si om de ville følge ham uten forbehold, stole på ham og ta til takke med det han ga dem, og med de vilkårene han satte. (2 Mos 16,4.) Gud ville gi dem brød og kjøtt rett fra sin hånd. Da hadde de ingen unnskyldning lenger for vantro og mistillit – selv om de fortsatt kunne falle i dem.

For at alle tydelig skulle se at det var Herren som handlet med dem, ble de bedt om å «komme fram for Herren» og se hans herlighet slik den kom dem i møte i skyen. (2 Mos 16,9–10.) Hans nærvær burde ha stanset knurringen, ja, heller gjort den om til bønn og lovprisning. Slik er det alltid: Før Gud dekker våre behov, viser han oss at han hele tiden har vært nær hos oss, og så åpenbarer han sin herlighet. Hans nærvær er i seg selv nok, for den som stoler på ham, skal ikke mangle noe godt.

Da kvelden bredte sitt slør over leiren, ble luften plutselig formørket. En usedvanlig mengde vaktler svevde over leiren (2 Mos 16,13), slik det pleier å skje på den årstiden da de trekker nordover fra varmere strøk. Det hender ikke sjelden at disse fuglene, trette etter den lange flukten, kaster seg ned på marken for å hvile, så de lett kan slås i hjel med stokker og til og med fanges med bare hendene. Det underfulle lå derfor mest i den store mengden og i at de kom akkurat på denne tiden og under disse omstendighetene.

Men et enda større under ventet dem neste morgen. Da Israel gikk gjennom Wadi Gharandel, hadde de uten tvil lagt merke til at tama-

risken, når den ble stukket av små insekter, dryppet små hvite dråper av et slags honningaktig stoff som smeltet i solen. Dette var den naturlige *mannaen* navnet er trolig egyptisk. Denne naturlige mannaen finnes i visse områder fra midten av mai til omkring slutten av juli.

Men «kan vel Gud dekke bord i ørkenen?» Kan han gi skyene der oppe befaling og åpne himmelens dører? Kan han la manna regne over dem til føde? Det ville være å gi dem korn fra himmelen! Dette ville sannelig være englebrød, mat rett fra himmelen, «himmelbrød».

Ja, Herren gjorde dette, og langt mer. Om kvelden hadde han latt «østavinden fare ut på himmelen og ført sønnavinden fram ved sin styrke» og latt «kjøtt regne ned over dem som støv, vingede fugler som havets sand». Om morgenen, da nattens dugg steg opp i hvite tåker mot skyene, dekket han på samme måte hele leiren med noe fint og hvitt som lå som rim på jorden. «Det liknet korianderfrø og var hvitt, og det smakte som honningkake.» (*Sal* 78,19–27; 105,40; 2 Mos 16,31.)

Israels barn sa: «Manna! Hva er dette?» (2 Mos 16,15) Det *var* manna, og likevel ikke manna – ikke den mannaen ørkenen ga, enda det på visse måter liknet den. Det var manna fra himmelen, det brødet Gud ga dem å ete. Denne hendelsen minner oss om vår egen stilling. Vi er i ørkenen, men ikke av ørkenen. Maten vår likner ørkenens føde, men den er ikke ørkenens manna, for den er sendt til oss rett fra Gud.

Dette var den lærdommen Israel skulle ta inn, og som vi fortsatt må lære den dag i dag. Den merkelige likheten mellom den naturlige og den himmelsendte mannaen kunne ikke benektes. Likevel var forskjellen mellom dem enda større og tydeligere enn likheten. På dette punktet måtte det ikke være noen misforståelse, og Israel kunne heller ikke bli så blinde at de blandet de to sammen.

Den naturlige mannaen finnes bare i enkelte områder og bare på visse tider, høyst tre måneder i året. Den oppstår ved at et insekt stikker tamarisken. Den likner ikke det minste på korianderfrø, og den kan heller ikke bakes eller kokes (2 Mos 16,23). Hele halvøyas største årlige avling er ikke nok til at hele Israels hær kunne ha levd av den en eneste dag, langt mindre hele tiden de vandret i ørkenen.

Men på visse måter er det fortsatt slik med den troendes brød. Vi har fått befaling om å be om «det daglige brød» (Matt 6,11), som holder legemet vårt oppe, og også det sendes oss rett fra himmelen. For overfladiske iakttakere ser vårt daglige brød på mange måter ut som den

vanlige mannaen, og derfor tar de så lett feil. Ja, i vår mistillit blir selv vi altfor ofte fristet til å glemme at det hver dag kommer til oss som en gave fra himmelen.

Den underfulle tilførselen av manna varte gjennom hele Israels ørkenvandring, og den har også et annet trekk som skal lære oss hva Gud vil med det brødet han legger i fanget vårt. Mannaen ble gitt slik at «den som hadde sanket mye, ikke hadde noe til overs, og den som hadde sanket lite, manglet ikke noe. Alle hadde sanket etter som de trengte til mat». (2 Mos 16,18.)

Dette viser den egentlige hensikten med Guds gaver til oss, hvordan vi enn tolker verset. Vi kan forstå det slik at det beskriver utfallet av hver enkelts arbeid: Hvor mye eller lite han samlet, viste det seg ved målingen å være akkurat nok til det han trengte. Eller vi kan forstå det slik at alle samlet til et felles forråd og at hver tok av det han trengte.

Gud helliget denne daglige gaven sin ved to forordninger. For det første skulle ikke mannaen komme på sabbaten. Dagen før skulle de samle så mye at de hadde nok til Herrens hviledag (2 Mos 16,22–26).

På de andre dagene holdt det himmelsendte brødet seg ikke hvis de samlet mer enn de trengte: Det som ble liggende fra den ene dagen til den neste, fikk makk i seg og luktet vondt (2 Mos 16,20). Men slik var det ikke på Herrens dag. Også dette skulle være en «lov» og en «rett» for troen – det vil si en ordning for hvordan Gud gir, og en regel for hvordan de skulle ta imot.

For det andre skulle en «full omer manna» settes ned «for Herrens åsyn» i en «gullkrukke» (2 Mos 16,32–34). Senere ble den lagt i paktens ark i Det aller helligste, sammen med «Arons stav, som hadde blomstret, og paktens tavler», under «herlighetens kjeruber». (*Hebr* 9,4–5.)

Slik ville Gud prøve Israel – ved brødet som «regnet ned fra himmelen», ved forordningen om hvordan det skulle sankes, og ved sabbatsloven –, og på samme måte prøver han fortsatt oss, «om de vil følge min lov eller ikke». (2 Mos 16,4.)

Kapittel 9. Refidim og Jetro

Refidim. Amaleks nederlag og hva det betyr. Jetros besøk og hva det står som bilde på.

(2 Mos 17–18)

Det er vanskelig å tenke seg et vakrere og mer storslått landskap enn *Wadi Feiran*. Her er vi endelig kommet til Sinai-fjellene, som reiser seg mot himmelen i underlige, fantastiske former og i de mest ulike fargenyanser. Følger vi Wadi Feiran gjennom alle svingene, kommer vi til en vid og fruktbar slette som ser ut til å være stengt inne av fjell på alle kanter. Dette er *Refidim*, slagmarken der Israel under Josvas banner slo Amalek. Stedet er så merkelig at vi ikke kan gå forbi det uten videre.

Like før Israels barn nådde Refidim-sletten, måtte de forbi en stor, naken klippe som stikker fram. Etter en ganske troverdig arabisk overlevering er dette klippen Moses slo på, og som det strømmet vann ut av. Israel må ha lidd sterkt av vannmangel da de kom hit; på den tre dagers marsjen fra Rødehavet hadde de ikke funnet en eneste kilde, og heten her var sterk. Det er derfor lett å forstå at de var utmattet og trette av ørkenvandringen, og svært sannsynlig at de stanset i den kjølige skyggen da de kom forbi klippen.

Men inne på Refidim-sletten, med alle sine friske kilder og grønne beitemarker, lå Amalek! Slik beduinene gjør den dag i dag under liknende forhold, lå de i leir omkring brønnene og under palmene og ventet bare på å falle over fienden når den kom, trett, tørst og utmattet etter den tunge veien. Her har vi altså etter all sannsynlighet det hellige stedet der vannet rislet ut av klippen da Moses slo på den med staven, og foran dem lå slagmarken ved Refidim.

Før vi følger Bibelens beretning videre, vil vi prøve å se dette for oss. Når vi drar videre fra klippen vi nettopp har nevnt og ut på den brede sletten, er det som om et drømmeaktig paradis brer seg ut like foran oss, stengt inne på alle kanter av mektige klippevegger.

Refidim, slik den reisende ser det i dag, bærer tydelige merker etter de mange vinterstormene som har satt sitt øde preg på det. I dette området bryter de voldsomste stormer plutselig løs. Da styrter vannmassene i strie vinterbekker ned gjennom kløftene og fosser vilt ned i wadiene og dalene. De river med seg alt gresset og plantelivet sommeren har gitt, ofte også hundre år gamle palmer, som slites opp med roten og føres nedover i vill fart sammen med store steiner. Her og der dynger vannmassene steiner og klipper opp på hverandre til de villeste morener.

Midt på natten kan man noen ganger høre den stille og øde naturen gjalle av ulvenes ville ul når de om vinteren streifer omkring etter føde. Om morgenen kan man ofte se spor etter leoparder, og man kjenner med et gys hvor nær døden man har vært. Men på den tiden da Israel var her, var Refidim og området omkring forholdsvis dyrket og bebodd. Likevel kan stedets karakter ikke ha forandret seg vesentlig siden da.

Helt oppe på nordsiden av sletten finnes lunder av palmer, tamarisker og andre trær, med den herligste skygge. Her kan man høre nattergalens toner og – enda mer behagelig for øret – lyden av rislende bekker. Dette vakre området, et av de mest fruktbare på hele halvøya, strekker seg milevidt gjennom dalen.

I nord reiser det seg et fjell omkring 210 meter over dalbunnen (Jebel Tahuneh). Med stor sannsynlighet regnes det for fjellet der Moses løftet sine bedende hender mot himmelen mens Israel kjempet mot Amalek nede på sletten. Bak det ligger et veldig klippebasseng av rød gneis og porfyr, og langt borte rager en høy fjelltind som et tårn mot himmelen.

Vender man seg til den andre siden og ser sørover forbi slagmarken ved Refidim, reiser *Serbal* seg ute i horisonten, 2010 meter høy – en av de høyeste tindene på hele halvøya. På hver side av den går en dal ned mot Refidim, og mellom dem rager et kaos av klippemasser i den villeste uorden, i de mest ulike former og farger. Og langt borte i sørøst kunne Moses fra stedet der han sto, skimte Sinais blå fjellrekke gjennom åpningen i kløften.

Men foran oss ligger selve høysletten ved Refidim, nesten 460 meter over havet. Like omkring består omgivelsene av fantastiske klipper i de mest ulike og skinnende farger – i den mest iøynefallende kontrast til de vakre lundene og de rislende bekkene. Det er hvite, kjempestore rullesteiner, klippevegger av den vakreste lyserøde porfyr, der urter og blomster spirer fram fra sprekkene, og grå og røde klipper som bokstavelig talt ser ut som om rosenfargede strømmer var blitt helt ut over dem.

På dette stedet ble skjebnen avgjort for dem som angrep Guds folk – for den gang, og sett i profetiens lys for alltid.

Israel hadde allerede fått oppleve underfulle ting. Herrens fiender var blitt tilintetgjort i Rødehavet, Maras beske vann var blitt gjort

godt, og Guds folk hadde fått brød på underfullt vis da de manglet det. Men nå skulle de bli vitne til et under som var større enn noen av disse – i alle fall mer iøynefallende. Herren ville vise Israel at ingen stilling var så fortvilet at ikke *han* kunne og ville vise seg som en sterk hjelp i nøden.

Navnet stedet fikk, *Massa* og *Meriba*, «fristelse» og «trette» (2 Mos 17,7), viser at inngrepet hans her hadde nettopp denne hensikten, og for alle tider. Det samme viser måten hendelsen omtales på i 5 Mos 6,16; Sal 78,15; 105,41 og særlig i Sal 114,8.

Formaningen i Sal 95,8–9 sikter nok først og fremst til hendelsen i 4 Mos 20,2 og bare i annen rekke til det som skjedde i Refidim: «Forherd ikke deres hjerte, slik som ved Meriba, slik som på Massa-dagen i ørkenen! Der fristet deres fedre meg. De satte meg på prøve, enda de hadde sett min gjerning.» Likevel er det sant at da Israels barn trettet med Moses i Refidim fordi de manglet vann (2 Mos 17,1–3), fristet de i virkeligheten Herren.

Men straffen fulgte ikke umiddelbart den gangen. Herren ville ennå én gang vise sin makt og prøve folket.

Moses fikk befaling om å ta med seg noen av Israels eldste og slå med staven sin på klippen ved *Horeb* – det vil si «den tørre», «den uttørkede» – mens de så på. Gud ville stå der foran ham på klippen ved Horeb, hjelpe ham og herliggjøre sin tjener. Da Moses slo med staven, strømmet det vann ut av klippen (2 Mos 17,5–6). Det viste at «den åndelige klippen» fulgte dem, og det ble også et tegn for oss: «Klippen var Kristus.» (1 Kor 10,4.)

Trolig var det mens den fremste delen av hæren var vitne til dette underet ved «den slåtte klippen», at Amalek overfalt dem som streifet omkring på egen hånd (2 Mos 17,8). «Mens du var trett og sliten», slo han «alle de utmattede i baktroppen som var blitt liggende etter» (5 Mos 25,18). Det var en ugudelig dåd. Israel hadde ikke utfordret dem på noen måte, og amalekittene var, som Esaus etterkommere, i nær slekt med Israel (jf. 1 Mos 36,12).

Men det ligger en enda dypere betydning i denne striden. For det første legger vi merke til Guds høytidelige beslutning: «Jeg vil helt utslette minnet om Amalek over hele jorden» (2 Mos 17,14), og befalingen om at Herren skal stride mot Amalek fra slekt til slekt (2 Mos 17,16).

Dernest har vi i sammenheng med dette Bileams profetiske ord, som peker tilbake på denne hendelsen: «Det første blant hedningefolkene er Amalek» (4 Mos 24,20) – det vil si at Amalek innledet hedningenes kamp mot Israel – «men til sist skal han gå til grunne». Og endelig merker vi oss Skriftens korte og talende ord om denne feige nidingsdåden: «Han fryktet ikke Gud.» (5 Mos 25,18.)

Amaleks kamp mot Israel gjaldt ikke folket som nasjon, men langt heller Israel som Guds folk. Det var det første angrepet fra denne verdens folk mot Guds folk, og som det første er det et forbilde på alle de angrepene som fulgte senere.

Det kan se underlig ut at Gud i denne kampen ikke ville stride for Israel slik han gjorde ved Rødehavet. Nå skulle Israel kjempe selv, men kampen skulle bare krones med seier så lenge de kjempet i tro og under Guds banner. Og banneret var den staven Moses hadde fått av Gud, og som han skulle gjøre under med. Staven sto for Herrens undergjørende nærvær blant folket; den viste ham som deres hyrde, fører og hersker.

Men i den kampen Israel nå tok opp, var det ikke nok å rekke ut staven slik som ved Rødehavet. Hendene som holdt staven, måtte også løftes mot himmelen. Troen, som holder fast på tegnet for Guds undergjørende nærvær, måtte strekke seg opp mot himmelen og i vedholdende bønn dra den lovede velsignelsen ned til jorden. Først da kunne Israel vinne seieren i kampen og finne den rette kraften til å føre våpnene.

Slik forstår vi denne beretningen. Moses valgte ut en flokk som skulle kjempe mot Amalek og satte dem under ledelse av *Hosea*, en høvding av Efraims stamme. Kanskje var det ved denne anledningen navnet hans ble forandret til *Josva* – «Jehova er hjelp». Moses selv stilte seg på toppen av haugen med Guds stav i hånden (2 Mos 17,9–11). Så lenge staven var løftet, hadde Israel overtaket; men så snart Moses av tretthet lot hendene synke, fikk Amalek overtaket. (4 Mos 13,8.16; 5 Mos 32,44.)

Da trådte Aron og Hur til og støttet Moses' hender til solen gikk ned, og da var Amalek helt slått (2 Mos 17,12–13). Hur var en etterkommer av Juda og farfar til Besalel, og han synes å ha hatt en stilling

blant lekfolket som svarte til Arons.[3] (2 Mos 24,14.)

At Moses løftet hendene, er vanligvis blitt forstått som et bilde på bønn. Men var det alt, ville det være vanskelig å forstå hvorfor hendene hans hele tiden måtte være løftet, og hvorfor Amalek straks fikk overtaket i kampen når de sank ned av legemlig tretthet. Dessuten forklarer ikke dette fullt ut hvorfor staven ble holdt opp mot himmelen.

En nyere fortolker har derfor hevdet at det ikke var bønn det dreide seg om, men at *den undergjørende staven Gud hadde gitt, ble løftet som Guds banner*: Så lenge den vaiet over Israel, og bare så lenge, var de sikre på seier. Med dette stemmer også navnet på alteret Moses lot reise til minne om hendelsen: *Jehova nissi*, «Herren er mitt banner».

Men heller ikke denne forklaringen sier alt om det Skriften forteller. Vi foretrekker derfor å forene de to forklaringene. Staven Moses løftet, var Guds banner, tegnet og pantet på hans nærvær og inngrep. Han holdt den opp – ikke over Israel, og heller ikke over fiendene, men mot himmelen i bønn – for å dra den lovede hjelpen ned i kampen.[4]

Og slik er det alltid: Amalek setter seg mot Israel på vandringen; Israel må kjempe, men seieren er Guds. Israel holder Den allmektige Guds stav i troens hånd. Men staven må alltid løftes mot himmelen idet vi tilegner oss den velsignelsen Gud har lovet i sin pakt.

Amaleks angrep sto som bilde på denne verdens riker og deres angrep på Guds folk. Jetros besøk, som fulgte rett etter kampen, sto for det motsatte. Jetro kom nemlig ikke bare som Moses' svigerfar for å bringe ham hustruen og barna hans – selv om allerede det ville ha vist at han trodde på Herren og paktsfolket. Han «ble glad over alt det gode Herren hadde gjort mot Israel» (2 Mos 18,9), ja, han gikk enda lenger og bekjente: «Nå vet jeg at Herren er større enn alle guder. For det har han bevist overfor dem som behandlet dette folket overmodig» (2 Mos 18,11).

Da Jetro nå kjente Gud, priste han Herren, og han ga lovprisningen uttrykk ved å ofre brennoffer og slaktoffer til Gud. Aron og Israels eldste var med; de kom og holdt måltid med Moses' svigerfar for Guds

[3] 1 Krøn 2,18–20. Etter jødisk overlevering var Hur gift med Mirjam, Moses' søster. Faren hans, Kaleb, må ikke forveksles med Kaleb, Jefunnes sønn.

[4] Denne forståelsen synes å ha støtte i 2 Mos 17,15, og den forklarer de ellers så dunkle ordene i 17,16: «Så bygde Moses et alter og kalte det: Herren er mitt banner – Jehova nissi. Og han sa: En hånd er utrakt fra Herrens trone! Herren skal stride mot Amalek fra slekt til slekt.»

åsyn (2 Mos 18,12). Slik må Jetro ses som en slags førstegrøde for Gud fra hedningeverdenen, og hans hyllest til Herren som et forvarsel om løftet: «Mange folkeslag skal gå av sted og si: Kom, la oss gå opp til Herrens berg, til Jakobs Guds hus, så han kan lære oss sine veier, og vi vandre på hans stier!» (*Jes* 2,3.)

Jetros nærvær i leiren ble til stor nytte for Israel. På samme måte som hedenskapens store lærdom og erfaring ble tatt i bruk til gagn for evangeliet og i dets tjeneste like etter at hedningene var blitt omvendt til kristendommen, kom Jetros erfaring her straks til nytte i forskjellige ytre ordninger til beste for Guds folk.

Hittil hadde hver tvist blant folket blitt lagt fram for Moses selv til avgjørelse (2 Mos 18,13–16). Følgen var ikke bare at Moses sto i fare for å bli utslitt av alt det tunge og mangfoldige arbeidet som hvilte på ham. Folket selv led under det samme: Avgjørelsen av tvistene trakk ut i tid, og folket ble fristet til å ta loven i egne hender.

Jetros råd var at man skulle lære folket «budene og lovene» og «den veien de skal vandre og den gjerningen de skal gjøre» (2 Mos 18,20).

Tvister som heretter måtte oppstå, skulle regnes som «små saker» når de kunne avgjøres ut fra de lovene, budene og forordningene folket hadde fått. De skulle overlates til underordnede dommere, som Moses skulle «velge ut av hele folket, dyktige menn, menn som frykter Gud, troverdige menn, som hater urettferdig vinning» (2 Mos 18,21). Tvister som ikke hørte inn under denne gruppen, var «store saker»; dem skulle Moses forbeholde seg selv, eller rettere «bære fram for Gud».

Jetro ga dette vise rådet så ydmykt, og han underordnet seg Gud og anerkjente ham så uttrykkelig, at Moses så Guds egen nådige veiledning i det. Vi kan knapt tenke oss et vakrere eksempel enn Jetros råd og måten han ga det på – et eksempel på hvordan troen kan få hjelp av kunnskap og erfaring, og på hvordan denne verdens visdom ydmykt kan bøye seg under Guds tjeneste og vilje.

Av 5 Mos 1,12–18 får vi vite at Moses fulgte rådet i den ånd det ble gitt. Folket valgte selv ut dommerne, og både utvelgelsen og gjerningen de fikk, ble ledet og styrt av frykt for Herren og kjærlighet til ham.

Kapittel 10. Ved Sinai. De ti ord

Israel ved foten av Sinai-fjellet. Forberedelsene til pakten. «De ti ord» og hva de betyr.

(2 Mos 19,1–20,17)

I den tredje måneden etter at de hadde forlatt Egypt, nådde Israels barn den innerste fjellgruppen, den som har gitt Sinaihalvøya navnet (2 Mos 19,1–2). Hele området her er gjennomskåret av wadier, og alle ser ut til å føre som veier opp mot den store helligdommen i midten, der Gud snart skulle innvie sitt folk til seg. Skriften har to navn på dette fjellområdet, *Horeb* og *Sinai*. Det første gjelder trolig hele fjellgruppen, mens det siste er navnet på ett enkelt fjell. Horeb betyr trolig «fjellet på den uttørkede grunnen», og Sinai «tornefjellet».

I dag går hele Sinai-gruppen under navnet *Jebel Musa*. Den er «en veldig klippeblokk, omkring tre kilometer lang og halvannen kilometer bred, med en smal dal på hver side og en vid slette på nordøstsiden». Denne sletten, som heter *Er Rahah*, regnes for å ha plass til en hær på to millioner. Like foran den reiser Jebel Musa seg og skyter fram en lavere klippeavsats som kan ses fra hvert sted på sletten.[5]

Dette er det som nå kalles *Ras Sufsafeh*, og etter all sannsynlighet er det Sinai, der Herren steg ned og talte «de ti ord». I så fall må sletten Er Rahah ha vært stedet der Israel lå i leir, og klippeavsatsen like foran, ved oppstigningen til Ras Sufsafeh, stedet der Moses «skilte lag med de eldste som hadde fulgt ham hit, da han steg opp på fjellet».

Etter at Israel hadde forlatt Refidim, måtte de gjennom det som kalles Wadi es Sheikh, en bred, åpen dal full av tamarisker, som skjærer seg «tvers gjennom granittklippen». Når man har kommet forbi en skarp sving på veien, «reiser man hele tiden gjennom granittklipper. Deres skarpe, kantete omriss, sammen med fjellene som stadig blir høyere, og den dystre grå fargen over dem, gir omgivelsene et enda mer høytidelig og storslått preg».

En begeistret reisende beskriver veien fram mot Sinai slik: «Etter hvert som man kommer nærmere, er det som om disse forrevne klippene løsriver seg fra fjellene omkring og imellom, og til sist står de der som mektige søyler og rager majestetisk mot himmelen. De endeløse, sammenslyngede og kløftede fjellryggene trekker seg liksom bort fra

[5] Desert of the Exodus, bd. I, s. 111. Sitatene som følger, er alle hentet fra dette verket når ikke noe annet er oppgitt.

dem på alle sider, og fra alle kanter står de avtegnet mot den klare himmelen, som om de var alene i ørkenen.

Vi nærmet oss denne mektige klippemassen gjennom en åpen dal eller langstrakt slette. På begge sider grenset den mot to bratte fjellrekker av svart og gul granitt, og hele tiden hadde den den veldige klippeblokken foran seg. Den kunne best sammenlignes med de mektige søylegangene som fører fram til de store egyptiske templene.»[6]

Når vi prøver å leve oss inn i det som skjedde da loven ble gitt, forstår vi godt at hele folket nede i leiren skalv. (2 Mos 19,16.) Den vide sletten Er Rahah og dalene og de små åpningene mellom fjellene omkring var fylt av Israels telt. En bedre leirplass kunne ikke finnes: Den har bedre tilgang på vann enn noe annet sted på halvøya, for det finnes «rislende bekker i ikke mindre enn fire av dalene omkring». Selve sletten ligger nesten 1520 meter over havet.

Like foran reiser Horeb-gruppen seg til 2240 meter, og fra den stuper den lavere klippeavsatsen *Ras Sufsafeh* ned mot dalen som et mektig alter eller en talerstol, 2080 meter høy. Dette er «den nedre delen av fjellet», det Sinai der den levende Guds røst lød ut over leiren.

Ras Sufsafeh reiser seg så bratt «at man bokstavelig talt kan stå under det og røre ved foten av det». Og fjellet er så helt atskilt fra fjellene omkring at det ikke var noen vanskelighet å sette opp et gjerde rundt omkring for å hindre folket i å gå opp på det eller overhodet røre ved det. (2 Mos 19,12.)

Moses oppholdt seg de førti dagene hos Herren bak Sufsafeh, på en eller annen tind eller klippeavsats. Når han steg ned i dalen ved siden av, kunne han herfra høre hva som foregikk i leiren, uten å se ned i den (jf. 2 Mos 32,17–19). Flere reisende har mange ganger opplevd noe liknende på disse stedene.

Mens folket sto og så på, sto «hele Sinai berg i røk». (2 Mos 19,18.) Denne avsondrede klippekolossen – tre kilometer lang og halvannen kilometer bred – sto der som ett eneste hav av røk og ild! «Røken steg opp som av en smelteovn, og hele fjellet skalv», og hornets tone «økte i styrke og ble stadig sterkere». Det kom torden og lyn, og «en tung sky la seg over fjellet».

[6] Dean Stanley, «Sinai and Palestine», s. 72.

Men enda mer ærefryktinngytende enn alt dette var at «Herren steg ned på Sinai berg», kalte Moses «opp på toppen av fjellet» og der talte «alle disse ord» til ham (2 Mos 19,20; 20,1). I tre dager hadde folket helliget seg, og nå sto de rede ved foten av fjellet, men stengt ute fra selve fjellet.

Likevel skalv de og holdt seg langt borte da de hørte tordenen og så flammene, og de sa til Moses: «Tal du til oss, så vil vi høre. Men la ikke Gud tale til oss, for at vi ikke skal dø!» (2 Mos 20,18–19.)

Før denne ytre helliggjørelsen hadde Israel fått en indre, åndelig forberedelse. Som alltid hadde Gud også her gitt sine løfter før han ga sine bud; for han gir alltid det han befaler. Augustin sier det vakkert: «Gi det du befaler, og befal hva du vil.» Da de kom til foten av Sinai-fjellet, hadde Moses nemlig gått opp på en lavere klippeavsats for å be om Herrens befalinger, og Herren hadde talt til ham fra toppen av fjellet.

Før folket gjorde seg rede til å ta imot loven, fikk Moses befaling om å minne dem om befrielsen fra Egypt, om straffedommene fra Guds hånd og om den nåden og frelsen de hadde fått (2 Mos 19,3–4). Gud sammenlignet det han hadde gjort med dem, med en ørn som brer ut vingene når ungene første gang flyr ut av redet for at de ikke skal bli utmattet og styrte ned mot klippen (jf. 5 Mos 32,11).

Men all denne nåden som Moses skulle minne Israel om, var bare et pant på en enda rikere velsignelse; for nå ville Herren slutte pakt med dem. Og om Israel hørte hans røst og holdt hans pakt, skulle de etter hans eget ord være hans «eiendom fremfor alle folk – for hele jorden er min. Dere skal være et kongerike av prester for meg og et hellig folk». (2 Mos 19,5–6.)

Løftet i disse ordene var både særskilt og allment; det beskrev både hva Guds folk skulle være og hva det var bestemt til. Hele jorden tilhørte Gud, ikke bare fordi han hadde skapt den og derfor eide den, men også fordi den var bestemt til å helliges ham som sin Herre. Her lå et løfte med en allmenn velsignelse for hele menneskeheten, og i nær sammenheng med det ble Israel vist sitt framtidige kall. Men mens hele jorden tilhørte Herren, skulle Israel være hans «eiendom fremfor alle folk», hans utvalgte skatt. (1 Pet 2,9.)

Hvordan denne verdigheten skulle vise seg utad, sies i ordene som følger, der Israel kalles «et kongerike av prester og et hellig folk».

Uttrykket «et kongerike av prester» betyr et kongerike der borgerne er prester, og som prester har kongelig verdighet og makt – eller med Peters ord: «et kongelig presteskap». For Israels del var det ytre, synlige teokratiet Gud opprettet blant dem, bare *midlet* til å nå dette målet, og *betingelsen* var nettopp at de holdt pakten.

Men selve løftet går langt ut over den gamle pakt. Det blir ikke endelig oppfylt før Herren Jesus Kristus – «førstegrøden av dem som er sovnet inn» (1 Kor 15,20) og «herskeren over kongene på jorden» – har gjort «Guds Israel» «til et kongerike, til prester for Gud, sin Far», og de skal dele hans herlighet og sitte med ham på hans trone. (*Åp* 1,5–6; 5,10.)

Etter sin hensikt skulle Israels åndelige prestedømme derfor til sist omfatte de folkene Gud hadde valgt Israel ut fra som sitt eiendomsfolk. Det var blant dem Israel skulle gjøre sin prestetjeneste. På samme måte som presten i den gamle pakt skulle være mellommann mellom Gud og menneskene, skulle Israel bringe kunnskapen om Gud og frelsen til alle folk. Og på dette prestedømmet skulle deres kongeverdighet hvile.

En enda høyere betegnelse på Israel – og dermed også på oss, som kalles Guds Israel – har vi i uttrykket «et hellig folk». «Denne betegnelsen fikk de», sier Calvin, «ikke på grunn av sin fromhet eller hellighet som folk, men fordi Gud utrustet dem med særlige fortrinn fremfor alle andre. Men denne helliggjørelsen fører med seg en annen, nemlig at de som var utrustet med Guds nåde på denne måten, skulle hellige seg selv og slik til gjengjeld hellige Gud.»

Det hebraiske ordet for «hellig» antas vanligvis å bety «avsondret», «utskilt». Men det er bare ordets avledede betydning. Den første og egentlige betydningen er å være *strålende, vakker, ren og uplettet*. Gud er hellig som den absolutte, rene og herlige. Derfor kalles han lys. Gud «bor i et lys dit ingen kan komme»; han er «lysenes Far», hos ham «er ingen forandring eller skiftende skygge» – et lys som ikke kan bli formørket. Kristus er lyset som skinner i denne verdens mørke, «det sanne lys, som opplyser hvert menneske». (*1 Tim 6,16; Jak* 1,17; *Joh* 1,5.9.)

Og Israel skulle bli et hellig folk ved at det bodde i lyset gjennom paktsforbundet med Gud. Det som gjorde Israel hellig, var ikke at de ble skilt ut fra alle andre folk, men det forholdet til Gud som de

dermed ble satt i. Israels kall, utvelgelse og utskillelse var bare midlet til dette. Selve helligheten skulle de få ved pakten.

I kraft av den skulle de få syndenes forlatelse og helliggjørelse, og i den skulle de ved Guds hellige lov og under hans ledelse føres fram og opp. På samme måte som Gud i skapelsen hadde åpenbart sitt navn som den allmektige og hellige, åpenbarte han sin hellighet i Israel.[7]

Når vi ser slik på det Moses fikk i oppdrag å si, blir det lettere å forstå både forberedelsene til pakten og den høytidelige måten den ble sluttet på. Da Moses kunngjorde Guds nådige hensikt for folket, erklærte de seg villige til å lyde det Gud hadde befalt (2 Mos 19,7–8). Men på grunn av folkets svakhet og syndighet kunne ikke Herren slutte pakt med dem uten gjennom Moses som mellommann. Derfor talte han med sin tjener i en tett sky for øynene på dem alle, så de kunne se og høre og alltid tro (2 Mos 19,9).

Som allerede nevnt var folkets ytre forberedelse dobbel. For det første underkastet de seg visse ytre renselser, som skulle være bilde på tilsvarende indre renselser (2 Mos 19,10–15). For det andre skulle det settes opp gjerder rundt Sinai, så ingen kunne trenge seg fram eller røre ved fjellet.[8]

Så førte Moses folket fram på den tredje dagen og stilte dem «nedenfor fjellet», som sto i flammer (2 Mos 19,16–17). Der kunngjorde Gud sin hellige og evige lov, fulgt av mektige tegn som viste at han var mektig og forferdelig i sin hellighet, en nidkjær Gud – selv om ilden fra hans vrede og nidkjærhet var hyllet inn i en tett sky.[9]

Den åpenbaringen av Guds vilje som Israel fikk her ved Sinai-fjellet, finnes i de ti bud, eller, som de kalles i den hebraiske grunnteksten, «*de ti ord*».[10] De ble innledet med en erklæring om hvem Herren var, og hva han hadde gjort: «Jeg er Herren din Gud, som førte deg ut av landet Egypt, av trellehuset.» (2 Mos 20,2.) Herren ga denne erklæringen, som Calvin sier, for «å gjøre folkets hjerte rede til lydighet».

[7] Skapelsen: Sal 8. Israel: Sal 77,14; jf. også Sal 104 og Sal 103.

[8] Når vi i 2 Mos 19,24 leser: «Prestene og folket må ikke trenge seg fram», må vi ved det første uttrykket ikke tenke på det aronittiske presteskapet, som ennå ikke var innsatt, men på dem som hittil hadde gjort prestetjeneste, sannsynligvis familieoverhodene.

[9] Etter jødisk overlevering var dette pinsedagen, femti dager etter påsken.

[10] Dekalogen; jf. 2 Mos 34,28; 5 Mos 4,13.

«*De ti ord*» ble deretter skrevet på to steintavler. De skulle oppbevares i paktens ark slik at «nådestolen» – med dyp mening – ble satt rett over dem. (2 Mos 25,16; 40,20.)

Det er ikke lett å avgjøre hvordan «de ti ord» ble fordelt på de to tavlene. Men det er ikke usannsynlig at de fire første budene, sammen med innledningen i 20,2, ble skrevet på den første tavlen, og de seks andre på den andre.[11]

Vi vet bare sikkert at «det var skrevet på begge sider av tavlene, både på forsiden og baksiden var det skrevet» og at «tavlene var Guds arbeid, og skriften var Guds skrift, som var risset inn på tavlene».[12]

Ser vi nærmere etter, legger vi først merke til tallet i lovens «ti ord»: Ti er tallet for det som er helt og fullt. Dernest ser vi at det femte budet (å hedre foreldrene) danner overgangen fra den første til den andre tavlen. Den første tavlen inneholder våre plikter mot Gud, den andre våre plikter mot våre medmennesker.

Men pliktene mot foreldrene står høyere enn pliktene mot nesten generelt; ja, i en viss forstand er de guddommelige, slik forholdet mellom den jordiske far og barnet er et bilde på vårt forhold til den himmelske Far. Derfor blir vi i dette budet bedt om å *hedre* foreldrene, mens vi i de andre bare blir pålagt å *elske* nesten.[13]

Videre ser vi at nesten alle budene har *nektende* form: «*Du skal ikke!*» Det viser oss at det er overtredelse, ikke lydighet, som er det naturlige for oss. «Men ditt bud strekker seg meget vidt» (Sal 119,96), og det forutsetter et tilsvarende hellig og åpent sinn. Derfor hører vi at loven i de ti bud sammenfattes i disse ordene: «Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din makt, og din neste som deg selv!» (5 Mos 6,5; 3 Mos 19,18)

---

[11] Det rimeligste er å anta at bare selve budet ble skrevet på tavlene, for eksempel «Du skal ikke stjele» osv., og ikke alt som står under hvert bud i grunnteksten. Etter den hebraiske grunnteksten ville det for de fire første budene med innledningen bli 73 ord, og for de seks budene på den andre tavlen 31 ord. Som kjent slår den romersk-katolske og den lutherske kirke de to første budene sammen til ett og deler det tiende i to. Men det er det neppe grunn til, enten man ser på den hebraiske teksten eller på jødisk overlevering.

[12] 2 Mos 32,15–16. Når vi leser at loven ble «gitt ved engler» (Apg 7,53; Gal 3,19; Hebr 2,2), må vi ikke forstå det slik at det ikke var Gud selv som talte alle disse ordene. Det sikter enten til de «titusener» av engler som *fulgte* ham da han talte på Sinai (5 Mos 33,2; Sal 68,18), eller – mer sannsynlig – til forskjellen mellom den gamle og den nye pakt: I den gamle viste den andre personen i den hellige treenighet seg bare som paktens engel; i den nye ble han menneske i Jesu Kristi person, Gud og menneske.

[13] Forfatteren følger den reformerte kirkes inndeling av budene, som deler vårt første bud i to og derfor regner vårt fjerde som det femte osv. – Oversetterens merknad.

Endelig er de fem første «ordene» alltid fulgt av en eller annen grunn eller beveggrunn. Slik er det ikke med budene på den andre tavlen; de står for det meste alene og er allmenne, for bud som å ikke slå i hjel, ikke bryte ekteskapet, ikke stjele og ikke si falskt vitnesbyrd er ment å gjelde i alle tenkelige tilfeller, ikke bare overfor venner eller landsmenn.

Når vi så vender oss til de enkelte budene, ser vi at det «*første ordet*» ikke bare forbyr avgudsdyrkelse i tanker, ord og gjerninger, men pålegger oss å elske og frykte Herren og holde fast ved ham. (5 Mos 6,5.13; 10,12.20.) Det *andre ordet* viser mer i detalj *hvordan* Herren vil bli tjent: ikke gjennom noe bilde eller noen ytre framstilling av ham. Det fordømmer, som Calvin sier, all slik gudsdyrkelse som mennesker har funnet på av egne tanker, utenfor Guds ord.

Det *tredje ordet* forbyr alle måter å misbruke Herrens navn på – det navnet han har åpenbart sin herlighet i –, enten det skjer ved falsk eller ugudelig ed, banning, trolldom eller liknende. Det *fjerde ordet*, som forutsetter at Israel kjente sabbaten fra før, pålegger hvile fra alt arbeid, privat som offentlig, på sabbaten; dagen skal i stedet brukes til å tjene Herren og ære ham. Det *femte ordet* påbyr å hedre foreldrene, som – for å bruke Luthers ord – er «Guds stedfortredere», og dermed også å hedre all øvrighet Gud har satt på jorden.

Den andre tavlen går fra de ytre *gjerningene* i det sjette, sjuende og åttende budet til *ord* i det niende og til sist til *tanker* og *begjær* i det tiende. Det *sjette*, *sjuende* og *åttende ordet* gjelder det som kan skade vårt eget eller nestens legeme eller eiendom. Det *niende ordet* burde oversettes: «Du skal ikke tale mot din neste som et falskt vitne», eller som «et falskhetens vitne».

Sammenligner vi med uttrykket i 5 Mos 5,20, der det står «som et løgnens vitne», slutter vi at dette budet omfatter ikke bare all usann, men også all ugrunnet tale mot nesten. Til sist trenger det t*iende ordet* inn til hjertets dypeste grunn og forbyr alle gale og urette lyster og alt begjær etter noe som hører vår neste til.[14]

En slik lov er aldri blitt gitt av mennesker. Intet menneske kunne engang ane noe slikt. Hadde bare mennesket vært i stand til å holde

[14] I 5 Mos 5,21 brukes to ulike ord for «begjære». Det første – «begjære din nestes hustru» – tenker på begjær som vekkes av det vakre man ser, mens det andre – «begjære din nestes hus» osv. – tenkes å springe ut av de onde lystene i den begjærlige selv.

den, ville sannelig både liv og lykke, glede og fred ha fulgt med den fra nå av! Slik det nå var, førte den bare til syndserkjennelse. Men evig velsignet være Gud: «Loven ble gitt ved Moses, nåden og sannheten kom ved Jesus Kristus!» (Joh 1,17.)

Kapittel 11. Lover for Guds folk

Borgerlige og sosiale ordninger for Israel som Guds folk. Åndelige ordninger for folkets nasjonale liv. Pakten blir sluttet med offer og offermåltid.

(2 Mos 20,18–24,12)

De store tegnene som fulgte med da Gud åpenbarte sin lov, gjorde så sterkt inntrykk på folket at de ba Moses om at Gud fra nå av måtte tale til dem gjennom ham som mellommann. Da Herren Jesu guddommelige makt og herlighet overveldet Peter, følte han at han som en syndig mann ikke kunne bli i Herrens nærhet (Luk 5,8). Slik fryktet også Israels barn at de skulle dø om de ble stående like for Herrens åsyn. Men en slik frykt er ikke av Ånden.

Da Moses gikk med på bønnen deres, la han dem derfor nøye på hjertet hvorfor de hadde fått se alt dette: Det skulle ikke vekke en slavisk redsel og frykt for det ytre (2 Mos 20,20), men en slik frykt for Gud at den fikk dem til å vokte seg for å synde mot ham.

Nå sto Moses igjen alene i «det tykke mørket der Gud var» (2 Mos 20,21). De ordningene han da fikk, må vi se som de siste forberedelsene til pakten som nå skulle sluttes og stadfestes. (2 Mos 24.)

For som Guds folk kunne ikke Israel være som de andre folkene. Både i vesen og i ytre form måtte vilkårene for det nasjonale livet deres være av direkte guddommelig opprinnelse – grunnprinsippene for staten og de borgerlige lovene og ordningene som samfunnet skulle bygges på.

For å bruke et bilde: Israel var Guds egen eiendom. Før Gud helliget folket og høytidelig skilte det ut som sitt, merket han det og trakk grenselinjene rundt sin eiendom. Det var meningen med de ordningene som gikk forut for den høytidelige paktslutningen i 2 Mos 24.

Israels nasjonale liv og borgerlige samfunn ble bygd på disse prinsippene og «lovene» (21,1) – eller rettere: disse rettsreglene og juridiske ordningene. Derfor sto de ikke bare uendelig høyt over alt man den gang kjente eller tenkte. De rommer også en fast og varig grunnlov

for nasjonalt liv til alle tider. Derfor ligger de til grunn for all nyere lovgivning slik at Moseloven er og vil forbli det store mønsteret som de borgerlige samfunnene er formet etter. (2 Mos 20,22–23,33.)[15]

Uten å gå inn på enkeltheter vil vi peke på de alminnelige grunntrekkene i disse ordningene. Først kommer en alminnelig rettledning om *hvordan Israel skal tilbe Gud*. Siden Gud hadde talt til Israel «fra himmelen», måtte de ikke lage seg noe jordisk bilde av det himmelske. Men på den andre siden ville Gud «komme til dem» – fra himmelen til jorden – og der møte dem.

Derfor skulle alteret, som reiste seg fra jorden mot himmelen, bare være et enkelt «alter av jord» (20,24); hvis de bygde det av stein, skulle det være stein slik den ble tatt fra jorden. Alteret markerte dessuten stedet på jorden der Gud ville åpenbare seg for å velsigne Israel. Det måtte altså bare bygges der *Gud* lot sitt navn minnes, altså der *han selv* pekte ut stedet. Med andre ord: Tilbedelsen deres skulle følge hans nådes åpenbaringer, ikke deres eget valg eller forgodtbefinnende. (2 Mos 20,22–26.)

For nåden er alltid forutsetningen for takk, lovprisning og lønn. Israel skulle ikke frambringe nåden med sine offer og sin tilbedelse; det var jo nettopp nåden som hadde vakt tilbedelsen og var den første grunnen til den.

Slik er det fremdeles og alltid. «Vi elsker fordi han elsket oss først» (1 Joh 4,19) – og han ga oss syndere sin Sønn av fri nåde, uten noe vilkår fra vår side, for å gjøre det mulig for oss å komme til ham. Men nettopp fordi denne nåden er fri, sømmer det seg så mye mer for mennesket å tjene Gud med hellig ærefrykt og vise det også i sin ytre ferd (20,26).

Lovene Moses deretter fikk, handlet først om *den borgerlige og sosiale stillingen alle i Israel hadde overfor hverandre* (2 Mos 21,1–23,12), og så om *deres åndelige forhold til Herren* (23,13–19).

Til forskjell fra all annen lovgivning *begynner* den guddommelige ikke med de høyeste, men med de ringeste i samfunnet. Først fastsetter den de personlige rettighetene for dem som står i et avhengighetsforhold – *mannlige* (21,2–6) og *kvinnelige treller* (21,7–11).

[15] Dette er ikke stedet å vise nærmere; det ville kreve en grundig gjennomgang av den guddommelige loven.

Dette gjøres ikke bare med hellig aktelse for disse menneskenes rett, men med en finhet, ømhet og nøyaktighet som overgår enhver annen lov om det samme. Trelldommen ble riktignok tålt som en ordning som fortsatt fantes. Men det som egentlig er trelldommens vesen – å gjøre mennesker til kveg eller annen eiendom og behandle dem slik – ble rykket opp med roten. Med den beskyttelsen loven ga og de mange forholdsreglene den satte, ble ordningen noe helt annet enn den noen gang hadde vært hos noe annet folk, gammelt eller nytt.

Deretter følger «lover» som skal verne om *livet* (21,12–14), sammen med straffebestemmelser for forbrytelser som stilles likt med drap: å mishandle eller forbanne sine foreldre (21,15.17) og å stjele mennesker (21,16). Her gjelder det *livets hellighet* – i seg selv, i sin opprinnelse og i sin frihet. Straffen for slike forbrytelser er verken ment som advarsel eller som middel til bedring, men strengt som straff, det vil si som gjengjeldelse.

Fra vernet om *livet* går loven så over til vernet om *legemet* mot all skade, enten den kommer fra *mennesker* (21,18–27) eller *fra dyr* (21,28–32). Prinsippet her er *erstatning* så langt det er mulig, og i tillegg straff når forbrytelsen er grov.

Så kommer lover som skal trygge *eiendommen*. Men før den guddommelige loven går inn på dette, verner den også dyrenes liv – og viser seg guddommelig også i det. (2 Mos 21,33–36.)

Eiendom og gods behandles fra flere sider. Først tar den for seg *tyveri av buskap*, det viktigste å verne seg mot hos et jordbruksfolk. Eieren får vern på ulike måter, alt etter om tyveriet skjer om dagen eller om natten (22,1–4). Så behandles skade på *mark eller avling* (22,5–6), deretter *tap av eller skade på gods og eiendom som noen har fått i forvaring* (22,7–15), og i sammenheng med dette *tap av ære* (22,16–17).

Forordningene som følger i 22,18–31, har en helt annen karakter enn de foregående. Det ser vi allerede av at alle de tidligere bestemmelsene begynner med «*dersom*». De nye tar ikke lenger for seg tilfeller som kan inntreffe, men foreskriver og fastsetter hva som slett ikke må skje.

De står over den alminnelige borgerlige lovgivningen og angår Israel særlig som *Guds folk*. Derfor sier de hva Herren venter av sitt eiendomsfolk, som er bundet til ham ved den hellige pakten. Dette er kanskje den mest bemerkelsesverdige delen av lovgivningen, for her

gis det regler og bud om ting ingen borgerlig lov noen gang har forsøkt å ta med under sine bestemmelser.

Som før begynner også denne rekken med forbud mot det som strider mot at folket er helliget Gud. Først blir all trolldom eller magi utestengt (22,18), sammen med *alle unaturlige forbrytelser* (22,19) og all *avgudsdyrkelse* (22,20). Kort sagt: Slik den hedenske *tilbedelsen* tidligere var strengt forbudt, blir nå hedenskapets skamløse utslag og villfarelser drevet ut av *livet*.

På den andre siden skal den fremmede – men ikke en fremmed gud – tas imot og behandles vennlig i folket, i motsetning til all nasjonal trangsynthet (22,21). Enker og farløse skal ikke plages (22,22–24); den som er i forbigående pengenød, skal ikke tynges med renter (22,25–27).

Gud, den øverste lovgiveren, skal ikke spottes, og de *han* har satt til å herske under seg, skal ikke forbannes (22,28). Avgiftene Herren har krav på som konge, skal ytes med glede (22,29–30), og folket, som er helliget ham, skal ikke vanhellige seg selv i sitt daglige levevis (22,31).

Videre må ingen si, gjøre eller forsøke noe usant, ugudelig eller urettferdig (23,1–3) – og det gjelder ikke bare offentlige handlinger; heller ikke personlig uvilje må få styre ens ferd. Tvert imot skal man gi kjærlig hjelp selv til en fiende som er i nød (23,4–5), og ingen må gjøre urett mot de fattige og forfulgte.

Man skal ikke ta imot gave, «for bestikkelse gjør den seende blind og ødelegger saken for dem som har rett» (23,8). Og den samme regelen gjelder for israelitten og for den fremmede (23,9). Til slutt nevner loven i denne sammenhengen hvilen i det sjuende året og på den sjuende dagen – ikke så mye for deres åndelige innhold som for hva de betydde for de fattige og arbeiderne (23,10–12).

Vi går nå fra lovene om Israels borgerlige og sosiale forhold over til lovene om deres *åndelige forhold til Herren*. Her kommer først budet om de tre årlige høytidene. Selv om dette er rent åndelige høytider, blir de her først og fremst ikke sett i sin symbolske og forbilledlige betydning, som gjelder alle og til alle tider, men i sin *nasjonale betydning*: påsken som minne om utfrielsen fra Egypt, ukefesten som høstfest «når førstegrøden faller av ditt arbeid», og løvhyttefesten som «frukthøstens høytid» (23,14–17). (2 Mos 23,13–19.)

Av de tre forordningene som så følger (23,18–19), gjelder den første påskeofferet (se 2 Mos 12,15.20; 13,7; 34,25) og den andre førstegrøden eller ukefesten. Dermed ser det ut til at forbudet mot å «koke et kje i dets mors melk» (23,19) i alle fall i første rekke må ha hatt med feiringen av løvhyttefesten å gjøre. Kanskje er det slik den lærde rabbinske fortolkeren Abarbanel mener: Budet står der fordi hedningene hadde slike religiøse skikker og seremonier når de samlet inn avlingen, og dem skal ikke Israel ta etter.[16]

Lovene Herren pålegger sitt folk, blir fulgt av tilsvarende løfter (23,20–33). I dem påtar han seg som deres Konge og Herre å lede og verne dem og gir dem tilsagn om å eie det landet han har gitt dem. Først og fremst får de forsikring om Herrens personlige nærvær i den *engelen som har Herrens navn i seg* (2 Mos 23,20–21).

Dette var ingen vanlig engel, men en åpenbaring av Herren selv. Den varslet og forberedte at vår Herre Jesus Kristus skulle komme i kjødet. For det som her sies om denne engelen, blir i 2 Mos 13,21 sagt om Herren selv, og i 33,14–15 kalles han uttrykkelig «Herrens åsyn». Derfor skyldte folket ham all lydighet som sin fører, og de måtte strengt holde seg borte fra all omgang og forbindelse med hedenskapet. Hvis de gjorde det, ville Herren oppfylle alle sine gode og nådige løfter til sitt folk og la dem eie landet i hele dets utstrekning.

Dette er paktens ord, som Herren ga Israel og påla dem som grunnvoll for deres *nasjonale liv*. Folket stadfestet disse ordene fra Herren ved å ta imot dem og forplikte seg til å holde dem. Deretter skrev Moses dem ned i den såkalte paktens bok (24,7). (2 Mos 24,3.)

Nå skulle selve pakten sluttes med offer, med blodstenkning og med offermåltid. Denne hendelsen er den viktigste i hele Israels historie. Ved dette offeret, som aldri ble gjentatt, ble Israel på en høytidelig, ytre måte skilt ut og helliget som Guds folk, og det ligger til grunn for all den offertjenesten som fulgte senere.

Etter denne handlingen hører vi bare om hvordan Gud ordnet tabernaklet, prestedømmet og tjenesten der. Slik var dette offeret et

[16] Fordi vi vet så lite om forholdene på den tiden, er dette kanskje det vanskeligste av alle forbudene i loven å forstå. Lesere som ønsker en grundigere drøftelse, finner de ulike synene lagt fram i Bocharts *Hierozoicon*, bd. 1, s. 634–635. Det er velkjent at de senere jødene forstår det slik at ingenting laget av melk må kokes eller spises sammen med noen slags kjøtt; ja, til og med kniver og fat må skiftes, og de mest omstendelige forholdsregler følges, så de to slags retter ikke på noen måte blandes. De fleste fortolkerne mener grunnen til forbudet er at det å koke et kje i dets mors melk er nevnt som et bestemt eksempel på grusomhet. Men meningen ligger ganske sikkert dypere.

forbilde på Herren Jesu Kristi offer for sin kirke – offeret vi bygger vår adgang til Gud på, og som ligger til grunn for vår tilbedelse og gudstjeneste.

Det er svært betegnende at det nå ble bygd et alter ved foten av Sinai-fjellet, omgitt av tolv støtter for Israels tolv stammer. Unge menn gjorde tjenesten – for ennå var det ikke innsatt noe presteskap – og bar fram brennoffer og fredsoffer for Herren. Halvdelen av blodet ble samlet i skåler, og den andre halvdelen ble stenket på alteret; slik ble det gjort soning hos Gud (2 Mos 24,4–6).

Så ble paktens ord lest opp igjen, så hele folket hørte det. Deretter ble resten av blodet, som soningen *var gjort* med, stenket på folket med disse ordene: «Se, dette er paktens blod, den pakten som Herren oppretter med dere på alle disse ord.» (2 Mos 24,8.)[17]

Som nasjon var Israel nå forsonet med Gud og helliget ham ved «blodstenkningen». Dermed var de gjort i stand til å leve i samfunn med ham, og dette samfunnet fikk sitt symbolske uttrykk i offermåltidet som fulgte. Gud hadde tatt imot offeret de bar fram, og nå lot han folket sitt spise av det som et pant på sin nåde. Offermåltidet var et tegn på det inderlige samfunnet med Herren, som nettopp hadde godtatt offeret deres, og gleden under måltidet uttrykte at folket visste at Herren i nåde hadde tatt dem til seg som sitt eiendomsfolk. (2 Mos 24,9–11.)

Så gikk Moses og Aron og Arons to sønner – de senere prestene – sammen med sytti av Israels eldste opp på fjellet. De «skuet Gud og åt og drakk» – ikke Gud i noen ytre skikkelse, men i hans herlige Sjekinas himmelske stråleglans. Å se Gud slik og «ete og drikke» var en forsmak og et pant på den fullkomne velsignelsen det skal bli å skue ham i framtiden.

Det var også et symbol og et forbilde på det som skal skje når «den store skaren» har ropt sitt halleluja fordi Gud Herren, Den Allmektige, har tatt makten som konge. Da står Lammets glade og salige brud rede til bryllupet, smykket i sin brudedrakt, og hører velkomsthilsenen som innbyr til «Lammets bryllupsmåltid». (5 Mos 4,12.15; Åp 19,6–9.)

[17] Hebr 9,19–22 gir flere detaljer om denne handlingen og nevner også andre handlinger som ikke falt sammen med den i tid, men som likevel hørte med til at pakten ble sluttet med blodstenkning. At dette er meningen på stedet, ser vi av Hebr 9,22. Boken og folket ble stenket, og senere tabernaklet med alle karene og redskapene, på den måten som beskrives i Hebr 9,19.

Kapittel 12. Gullkalven

Moses ser bildet av tabernaklet. Prestedømmets og gudstjenestens forbilledlige betydning. Synden med gullkalven. Guds straffedom. Moses' forbønn. Guds nådige tilgivelse. Herrens herlighet blir åpenbart for Moses i et syn.

(2 Mos 24,12–33,23)

Vi har knapt noe sterkere bevis på at nåden kommer fra Gud alene og på hvor svak og dypt skadd menneskenaturen er, enn de kraftige tilbakeslagene som så ofte følger etter tider med store åndelige oppløftelser og gleder. I evangeliene finner vi mange eksempler på det. Der ser vi hvordan Frelseren gang på gang, etter slike rike tider for disiplene, tok dem til side ut i et øde sted for at de skulle gi seg hen til stillhet og bønn.

Men det alvorligste eksemplet har vi i Israels historie like etter at den høytidelige pakten var stadfestet. Der ser vi hvor nær den store fienden holder seg når vi løftes opp av store åndelige gleder og hvor lett vi kan bli svimle når vi står på slike høyder.

Nå som Gud hadde helliget seg det folket som var forsonet med ham, var det nødvendig å fastsette et sted der han kunne møte dem og bo blant dem. Han måtte også velge ut mellommenn som folket kunne nærme seg ham ved, og vise dem hvordan han ville gi seg til kjenne for dem.

For å kunngjøre sin vilje om alt dette og gi Moses steintavlene som budene var hogd inn i, kalte Gud ham nå igjen «opp på fjellet». Moses fulgte kallet sammen med «sin tjener Josva» og overlot til Aron og Hur å lede folket i leiren (2 Mos 24,12–14).

I seks dager måtte han vente mens «Herrens herlighet hvilte på Sinai berg» (2 Mos 24,15–18). Den sjuende dagen kalte Herren på Moses midt ut fra den lysende skyen, som for Israels barn så ut «som en fortærende ild». Josva ble igjen i nærheten. «I førti dager og førti netter» var Moses på fjellet uten å ete brød eller drikke vann.

Den nye åpenbaringen han nå fikk, gjaldt *tabernaklet* som skulle bygges, *presteskapet* som skulle tjene i det, og *tjenesten* som skulle utføres der. Ja, den gikk helt ned til de minste detaljer i utstyret, prestedrakten og de ytre skikkene. Midlene som trengtes til dette, skulle skaffes ved Israels frivillige gaver. (2 Mos 25,1–8.)

Vi har Guds egne ord for at alt – ikke bare hovedtrekkene, men også de minste detaljene – skulle utføres «etter det bildet» av tabernaklet som Gud viste Moses på fjellet (2 Mos 25,40). Det samme lærer vi av Apg 7,44 og Hebr 8,5; 9,23: Gud viste Moses en nøyaktig modell eller et mønster av alt han skulle lage til helligdommen. Det kan bare bety én ting.

Det går langt ut over den alminnelige sannheten at bare den tilnærmingen til Gud som han selv har anvist, er etter hans vilje og behagelig for ham. For Gud viste Moses også hver minste detalj, og dermed ga han til kjenne at også de hadde sin egen betydning. De kunne derfor ikke endres eller byttes ut – nei, ikke engang tilsynelatende bagateller – uten at den eneste rette og ukrenkelige betydningen ble endret og forvrengt.

Ingenting her hadde nemlig betydning bare som pynt eller for seremoniens skyld. Alt *var symbolsk* og *forbilledlig*. Som *symbol* uttrykte det en sannhet for den tiden; som forbilde, eller *type*, pekte det som en virkelig profeti fram mot tilsvarende åndelige virkeligheter. Samtidig ga det allerede den gang den oppriktige tilbederen et glimt av den fulle oppfyllelsen i «tidens fylde».

Vi gjentar: Alt hadde her sin åndelige betydning, både materialene i paktens ark og i prestedrakten og alt det andre. Farger, mål, tall, kar og redskaper, klær, tjenester og selve presteskapet – alt sammen vitnet om den samme åndelige sannheten og pekte fram mot den samme åndelige virkeliggjøringen: Herren Kristus og hans kirke. (2 Mos 25,9.)

Tabernaklet var sammenkomstens telt[18], der Gud møtte sitt folk og delte ut sin velsignelse over dem. Presteskapet, med ypperstepresten som toppunkt, skulle være mellommennene Gud hadde utpekt; gjennom dem kunne folket nærme seg ham, og ved dem ville han gi dem sine gaver. Offerne skulle være midlene folket kunne komme til Gud ved. Enten skulle de gjenopprette samfunnet med ham når synden hadde brutt det, eller de skulle uttrykke det inderlige forholdet til ham som allerede var der.

Men både prestedømmet, offerne og alteret pekte fram mot Herren Jesu person og gjerning. Når det gjelder selve tabernaklet, var forgår-

[18] Ohel Moëd

den med brennofferalteret stedet der Israel skulle *nærme seg Gud*, og i Det hellige skulle de holde samfunnet med ham ved like. Men i Det aller helligste bodde han selv midt iblant dem i synlig skikkelse i sin Sjekina, mens herligheten hans tronet over nådestolen som dekket paktens ark.

Det er lærerikt å se i hvilken *rekkefølge* Moses fikk forskriftene om tabernaklet og utstyret. Først kommer forskriftene om *paktens ark*, det helligste i Det aller helligste. Så kommer forskriftene om *skuebrødsbordet* og *gull-lysestaken* (25,23–40). De hørte ikke bare til utstyret i Det hellige, men var selv symboler på sannheter – nemlig livet og lyset i Herren, som strømmet fra Guds nærvær mellom kjerubene.

Deretter beskrives selve tabernaklet og hvordan arken, skuebrødsbordet og lysestaken skulle plasseres der inne. Så kommer *brennofferalteret* og forgården som skulle omgi helligdommen (27,1–19). Deretter går beskrivelsen over til *prestetjenesten*. Her gis først forskriften om *lampene som skulle brenne* på den sjuarmede lysestaken (27,20–21), og så budene om selve presteskapet og alt som hørte med til det. Til sist kommer det viktigste i hele prestegjerningen: den betydningsfulle tjenesten ved *røkelsesalteret* (30,1–10). (2 Mos 25,10–22; 26; 28–29.)

Røkelsen skulle være et symbol på *bønnen* og kunne derfor først omtales etter at det formidlende prestedømmet hadde fått sin bestemte tjeneste. Forskriftene går altså alltid *innenfra og utover*: fra Det aller helligste mot forgården.

Dette skal vise at alt kommer fra *ham* som er nådens Gud – han som med Augustins ord «gir det han befaler». Og det viser at det høyeste i prestetjenesten er bønnefellesskapet med Herren: å se Gud og tilbe ham. Alt annet tjener dette – eller rettere: står i forhold til det som middel til mål.[19]

Disse forskriftene blir fulgt av noen andre som er nøye knyttet til Israel som Guds folk. Israel er hans førstefødte blant folkene, og som sådan måtte det løses ut, slik den førstefødte sønnen i en familie ble det. Dette skulle på den ene siden vise at folket virkelig var Guds eiendom og at livet han ga dem, derfor tilhørte ham. På den andre siden viste det at hele familien ble helliget Herren gjennom den førstefødte

[19] «Da quod jubes, et jube quod vis» – gi det du befaler, og befal det du vil. Dette grunnprinsippet kan ikke gjentas for ofte, for det går gjennom hele nådens husholdning, der alt har sitt opphav i Gud.

sønnen. Det er meningen med de såkalte «sonepengene». (2 Mos 4,22–23; 22,29; 34,20; 4 Mos 3,12.13.16; Rom 11,16; 2 Mos 30,11–16.)

Videre skulle enhver som nærmet seg Gud, gjøre det med en tilsvarende *renselse*, og om den ga han bud i 30,17–21. Men i Israel skulle prestene være folkets helligede representanter. Derfor måtte de, og alt som hørte til dem og tjenesten deres, *salves* med olje, symbolet på Den Hellige Ånd.

Enhver forfalskning av denne oljen skulle straffes på en måte som minner oss om straffen for synd mot Den Hellige Ånd (30,22–33). Til slutt beskrives *stoffene* som *røkelsen* skulle lages av (30,34–38). Hele rekken av bud slutter med å nevne mennene Herren hadde «kalt» til å utføre alle arbeidene som skulle til for å gjøre helligdommen ferdig. (2 Mos 31,1–11.)

Alle ordningene som nå var innstiftet, var frukter og følger av pakten Herren hadde sluttet med Israel. Som «*tegn*» på denne pakten mellom Herren og Israels barn innskjerpet Gud nå på nytt at de skulle *holde sabbaten* (31,12–17). Sabbaten hadde et dobbelt formål: Den var hviledag fra det jordiske arbeidet, og den var hellig hvile i Gud (31,15). Slik fikk både den borgerlige og den åndelige siden av pakten et samlende uttrykk. Da alt dette var nøye kunngjort og tatt imot, fikk Moses til slutt av Herrens hånd «vitnesbyrdets to tavler, … skrevet med Guds finger» (31,18). (2 Mos 31,17.)

Mens dette hellige skjedde på fjellet, gikk noe helt annet for seg nede i Israels leir. Vi vil ikke gjøre det nytteløse og tomme forsøket på å bortforklare eller unnskylde den store synden med gullkalven. Likevel bør saken ses i sitt rette lys.

Moses' lange fravær hadde vakt sterk frykt i folket. For over en måned siden hadde de sett ham gå inn i den lysende skyen som dekket fjellet, der «synet av Herrens herlighet var for Israels barns øyne som en fortærende ild på toppen av fjellet». De ventet uke etter uke nede i leiren uten noen forklaring, med denne ildskyen foran seg. Hva var da mer naturlig enn at de trodde Moses var blitt fortært av den?

Lederen deres var borte, og Herrens synlige tegn sto der høyt oppe på fjelltoppen som «en fortærende ild». Derfor måtte de få seg en annen fører og leder, og det måtte bli Aron. Men de måtte også ha et annet symbol på Guds nærvær.

Når de ikke lenger hadde det som til nå hadde gått foran dem, var det bare én ting som tiltalte deres kjødelige blikk: den egyptiske Apis, som i skikkelse av en kalv framstilte naturkreftene. Denne dyrkelsen var de allerede vant med. Hovedsetet for dyrkelsen av denne guden hadde nemlig ligget like ved bostedet deres i Egypt, der både de og fedrene deres hadde bodd i hundrevis av år. (2 Mos 32,1–6; 24,17.)

Kanskje hadde mange av dem også tidligere forsøkt å tjene fedrenes Gud i denne forvrengte formen, ved å blande fedrenes overlevering med villfarelsene de så hver dag i Egypt (se Jos 24,14; Esek 20,8; 23,3.8). Det er helt klart at Israel ikke mente å forlate Herren, men tvert imot å tjene ham – bare i Apis' skikkelse og med hans symbol. Det går fram av hva folket selv sa da de så gullkalven: «Dette er guden din, Israel, som førte deg opp fra landet Egypt!», og av Arons utrop: «I morgen er det høytid for Herren!» (32,5).

Den store synden deres var nettopp at de ikke stolte på den usynlige Guds nærvær og overga seg til det. Frykten og vantroen førte dem i stedet tilbake til den avguderiske gudsdyrkelsen de hadde hatt før. De forsto ikke at dette var et klart brudd på det andre av de store budene, som de så nylig hadde hørt lyde ut over leiren, og på hele pakten de så høytidelig hadde sluttet og stadfestet med Gud. (2 Mos 32,4.)

Enkelte fortolkere har prøvd å gjøre Arons skyld mindre. De mener at da han ba om gullsmykkene deres for å lage en kalv av dem, håpet han å spille på forfengeligheten og begjærligheten deres og slik få dem bort fra den syndige planen. Men teksten gir ingen støtte for en slik antakelse.

Riktignok var Aron ennå ikke blitt prest, og han ropte sannsynligvis ut «høytid for Herren» for at alle skulle høre at Herrens navn fortsatt ble anerkjent og tilbedt i Israel. Men hans syndige svakhet og store skyld – for ikke å si mer – gjør bare hans del i folkets synd større. Det går tydelig nok fram av det Aron senere bekjente for Moses, det mest ydmykende som blir fortalt i hele denne sørgelige beretningen.

Likevel var det kanskje godt for Aron og alle etter ham at han måtte gjennom dette hjerteskjærende beviset på at han i seg selv var uskikket og uverdig, før han ble utnevnt og innsatt som prest. Slik kunne han se at prestetjenesten hans bare var et forbilde og at den på ingen måte hvilte på noen verdighet hos ham eller hans hus. (2 Mos 32,21–24.)

Mens Israel nede i leiren ga seg over til de tøylesløse dansene og orgiene som pleide å følge de hedenske festene, ventet en ny prøve på Moses. Det var Gud selv som fortalte ham om folkets brå frafall (32,7–8), og han la til: «La nå meg få råde, så min vrede kan bli opptent mot dem, … Så vil jeg gjøre deg til et stort folk» (32,10).

En av kirkefedrene har bemerket at de guddommelige ordene «La nå meg få råde» ser ut til å være en oppfordring til Moses om å bruke sin stilling som mellommann til å be for folket. Det er også blitt pekt på at tilbudet om å gjøre Moses til et enda større folk enn Israel i en viss forstand ikke var annet enn en prøve. Den skulle vise om Moses hadde viet seg til sitt kall av hele sitt hjerte, var tro mot det av hele sin sjel og levde for det alene. (5 Mos 9,14.)

Vi vet hvor fullt og helt Moses besto denne prøven og hvor alvorlig og utholdende han kjempet med Herren i bønn for Israel og seiret (32,11–14). Men det er ett punkt fortolkerne ikke har lagt nok merke til.

Da Gud fortalte Moses om folkets frafall, talte han ikke om Israel som sitt folk, men som Moses' folk: «Ditt folk, som du har ført opp fra landet Egypt» (32,7). Med det la han den rette bønnen for folket i munnen på Moses. Samtidig gjorde han det klart at den harde straffedommen som måtte ramme dem – og som senere også rammet dem – var nødvendig. Moses skulle ikke i svakhet tilgi og unnskylde folket og dermed selv bli medskyldig i Israels synd.

Vi ser også at Moses bruker nettopp det argumentet Herren hadde gitt ham når han trer fram mellom Gud og folket. Så inntrengende som mulig minner han Herren om at Israel var *Guds* folk, for det var *han* som hadde kjempet dem fri fra trelldommen i Egypt. Moses fører fram tre grunner i sin bønnekamp med Gud, og *disse tre må alltid være mønster* for vår bønn når vi kjemper om tilgivelse og om å bli tatt til nåde igjen etter et fall.

For det første var Israel Guds eiendom, og det hadde han selv vist ved det han tidligere hadde gjort for dem (32,11). *For det andre* sto Guds egen ære på spill, for han hadde befridd Israel rett for øynene på fiendene (32,12). *For det tredje* borget Guds nådige løfter for at de skulle bli frelst (32,13). En slik bønn avviser Gud aldri (32,14).

Moses hadde riktignok fått vite hvordan det sto til nede i leiren. Likevel var han neppe forberedt på synet som møtte ham da han plut-

selig rundet en framspringende fjellnabb og fikk full oversikt over den tøylesløse mengden og den lettsindige lystigheten. Motsetningen var så stor at «hans vrede ble opptent. Han kastet tavlene fra seg og slo dem i stykker ved foten av fjellet» (32,19).

Vi trenger ikke anta at det som fortelles i 32,20, skjedde akkurat i den rekkefølgen den hellige teksten gir. Etter en kort og streng irettesettelse av Aron stilte Moses seg «i porten til leiren» og kalte til seg dem som var på Herrens side. Alle Levis barn adlød, og de fikk befaling om å gå gjennom leiren og «slå i hjel hver sin bror og hver sin venn og hver sin nabo» (32,27). Denne forferdelige dagen falt hele tre tusen mann for levittenes sverd.[20]

Det av gullkalven som var av tre, ble kastet på ilden, og gullet ble malt til støv og strødd i bekken som rant ned fra Sinai, og Israel måtte drikke av vannet. Det var et symbol på at enhver må straffes og lide under fruktene av sin synd. Slik lærer vi senere at en kvinne som var anklaget for utroskap, skulle drikke av vannet som presten først hadde vasket av boken der forbannelsen over hennes synd var skrevet. (4 Mos 5,24.)

Her er et punkt som trenger en grundigere behandling enn det hittil har fått. At disse tre tusen mennene ble hogd ned, står som et uforklart faktum. Hvorfor nettopp *disse* tre tusen? Falt de, som noen har ment, rett og slett fordi de tilfeldigvis sto nærmest – etter det kjente prinsippet om å drepe hver tiende mann, som man av og til har brukt når en hær har gjort seg skyldig i en forbrytelse? Og hvorfor kom ingen dem til unnsetning? En slik straff, som rammer på måfå, synes knapt å stemme med Guds måte å handle på.

Vi mener likevel at teksten gir oss et vink om den rette forståelsen. Vi leser at da Moses sto i Israels leir og ropte på dem som var på Herrens side, så han at folket var ustyrlig (32,25; se 32,6 og 1 Kor 10,7–8).

Kort sagt: Foran ham sto en flokk menn som fortsatt var med i orgiene. Verken Moses' framtreden eller ordene hans hadde maktet å tøyle de ville lidenskapene deres og bringe dem til ro, skam og anger.

[20] «Ofte når jeg gikk ned fra den såkalte gullkalvens haug» (like ved stedet der loven ble gitt), «kunne jeg høre lyden av stemmer nedenfra, mens de bratte sidene i hulveien fortsatt skjulte teltene på sletten der nede. Da måtte jeg tenke på hvordan Josva sa til Moses da han kom ned fra fjellet: ‹Det lyder krigsrop i leiren!›» Palmer, *The Desert of the Exodus*, bd. I, s. 115.

De stimlet fortsatt sammen i den åpne leirgaten, som nettopp hadde gjenlydt av de ville ropene deres.

Det var dem de hevnende levittene støtte på da de gikk med sverd i hånd fra port til port i leiren, lik dødsengelen som dro gjennom Egypt påskenatten. Dette var de tre tusen som falt den dagen. Den store mengden hadde i stillhet trukket seg tilbake til teltene sine. Der så de i anger og frykt mot Moses. Hans hellige vrede midt iblant dem var som et tegn på at den hellige og nidkjære Gud var nær, og de hadde nå all grunn til å skjelve for hans forferdelige straffedommer.

Slik endte dagen da Moses kom tilbake til folket sitt. Neste morgen samlet han dem for å tale med dem om den store synden deres – ikke i vrede, men med sorg (2 Mos 32,30). Så vendte han seg fra dem og gikk igjen til Herren og ba ham inntrengende om tilgivelse for brødrene sine.

Bønnen var så varm og så full av selvfornektende kjærlighet (32,31–32) at bare Paulus har noe som ligner den. Så mye fikk Moses igjennom at folket ikke skulle bli ødelagt og at pakten ikke skulle oppheves. Men Gud ville ikke lenger selv være midt iblant et folk som var så uskikket til å bære hans hellige nærvær; han ville sende en skapt engel som skulle være deres fører fra nå av (2 Mos 33,2–3).[21]

Denne synden skulle også senere veie tungt i vektskålen på hjemsøkelsens dag – den dagen folket altfor snart skulle føre over seg ved et nytt opprør. Allerede i den advarselen Herren ga den morgenen da de tre tusen var drept, lød så å si de første ordene i den kjente dommen om at deres døde kropper skulle falle i ørkenen: «På min hjemsøkelses dag vil jeg hjemsøke dem for deres synd.» (2 Mos 32,34) Med Skriftens ord (32,35): «Slik slo Herren folket fordi de hadde laget kalven – den som Aron hadde laget.» (4 Mos 14,29.)

Folket tok det som en «hard tale» at Herren ikke lenger selv ville gå med Israel fordi de var så hardnakket. Beretningen om folkets anger og Guds nådige tilgivelse er en av de herligste delene av denne historien. Det første tegnet på deres gudfryktige sorg var at de la bort alle smykkene sine, og ikke bare for en tid, men for alltid. Vi leser nemlig: «Da tok Israels barn smykkene sine av og bar dem ikke mer etter at de

[21] Rom 9,3. «Det er ikke lett», skriver Bengel, «å måle fullt ut en kjærlighet som Moses' eller Paulus'. I vår fattigdom kan vi knapt fatte den, like lite som et barn fullt ut kan sette seg inn i en helts mot.»

var dratt fra fjellet Horeb» (33,6). Israel var så å si i stadig sorg over sin store synd som folk.[22]

Siden Herren ikke lenger selv ville være midt i Israel, flyttet Moses et telt – sannsynligvis sitt eget – ut av leiren. Der kunne han ta imot Guds tale når «skystøtten senket seg» «og Herren talte med ham». Moses kalte det «sammenkomstens telt» (33,7). Det er unødvendig å påpeke at dette ikke var tabernaklet, som ennå ikke var bygd.

Ut til dette sammenkomstens telt gikk alle i det sanne Israel som ikke bare så Herren som folkets Gud, men som personlig overga seg til ham og lengtet inderlig etter ham. Med dette ville de ikke vise at de selv sto utenfor synden som var begått, eller skille seg ut fra de andre. Det var bare et ytre vitnesbyrd om deres sanne anger og inderlige ønske om å møte Gud, som ikke lenger var i leiren hos dem.

Ja, hele folket reiste seg og tilba når de så skystøtten senke seg ned over Moses (2 Mos 33,10). Kanskje var dette den tiden under hele ørkenvandringen da folkets hjerter var mest sønderknust og bøyd for Gud.

Men Gud så også i nåde til dem. Han hadde allerede forsikret Moses om at han sto i et inderlig forhold til ham («Jeg kjenner deg ved navn») og at all hans bønn for Israel var hørt («Du har funnet nåde for mine øyne»). Likevel sto det ordet fortsatt fast at en engel, og ikke Herren selv, skulle føre Israel fra nå av (2 Mos 33,12).

Under disse forholdene ba Moses igjen Herren inntrengende om å vise ham sin vei – det vil si hva han nå hadde i sinne med Israel. Han la til at hvis Gud ville føre dem til det lovede landet, måtte han «se» at Israel var hans folk og at han var deres Gud og konge.

Også denne gangen ble Moses bønnhørt. Herren lovte igjen at hans «åsyn» skulle gå med dem og at han selv ville føre dem inn til hvilen i Kanaans land (33,14; se 5 Mos 3,20; Hebr 4,8). Og Moses takket i en ny bønn, enda mer inntrengende enn den forrige, for velsignelsen han igjen hadde fått (2 Mos 33,15–16).

Men én ting var blitt smertelig klart for Moses gjennom det som hadde skjedd. Han var tro i hele sin Herres hus, men likevel bare en tjener – og en tjener kjenner ikke sin herres vilje. Herren hadde truet med at Israel ville bli ødelagt om han ble værende midt iblant dem og

[22] 2 Mos 33,4; se hele kap. 33.

sagt at han ville sende en engel med dem; det må ha kastet en skygge over Moses' gjerning som mellommann framover. Han var bare en tjener, om enn høyt benådet – ikke en sønn.

Å, om han bare fullt ut kunne forstå Israels Guds vesen og karakter og trenge inn i det – om han fikk se, ikke hans skikkelse, men hans herlighet! Da ville alt bli klart, og i det fullere lyset skulle gledens visshet fylle hjertet hans. Dette var den egentlige meningen med Moses' bønn: «La meg da få se din herlighet!» (33,18). Det går fram av måten Herren svarte ham på: «Jeg vil la all min godhet gå forbi ditt åsyn, og jeg vil rope ut Herrens navn for ditt åsyn.» (*Hebr* 3,5–6; 2 Mos 33,18–19.)

Da forsto Moses at den dypeste hemmeligheten i Guds nåde ikke lå i det han gjorde med Israel som nasjon, som deres nasjonale Gud. Den lå i det han gjorde ut fra sitt eget vesen, som den kjærlige, personlige og nådige Frelseren: «Jeg vil være nådig mot den som jeg er nådig mot, og miskunne meg over den som jeg miskunner meg over» (33,19). Men ingen kunne se Herrens *åsyn*, hans fulle herlighet. Verken legeme eller ånd – så lenge ånden bor i et legeme – kunne tåle en slik herlighet.

Mens herligheten gikk forbi, ville Gud at Moses skulle stå på et sted hos ham på klippen – sannsynligvis det samme stedet der Elia senere fikk et lignende syn – og der ville han dekke ham med sin hånd (2 Mos 33,21–23). Bare «bakfra» – gjenskinnet av Herrens herlighet – kunne Moses tåle å se.

Men det Moses så der på klippen, og det Elia, som representant for profetene, så der da han skjulte ansiktet i kappen og tilba, det er blitt fullt åpenbart for oss i Herren Jesu Kristi ansikt, han i hvem «hele guddommens fylde bor legemlig» (Kol 2,9). (*1 Kong* 19,9–13.)

Kapittel 13. Tabernaklet reises

Moses igjen på fjellet. Ansiktet hans skinner når han kommer ned. Tabernaklet blir reist. Gud innvier det ved synlig å ta bolig i det.

(2 Mos 34–40)

Da pakten mellom Gud og Israel var gjenopprettet, fikk Moses befaling om å ta med seg to tavler opp på fjellet, i stedet for dem han hadde slått i stykker. Denne gangen skulle han lage dem selv, og Gud ville igjen skrive «de ti ord» på dem. Igjen var han førti dager og førti netter på Sinai uten å ete eller drikke (34,28). Det han nå fikk høre,

ble innledet med det herlige synet av Herren som han var blitt lovet. (2 Mos 34,1–4.)

Hva han *så*, blir ikke fortalt noe sted; vi vet bare hva han *hørte*. For Herren *ropte ut* for ham det som Luther treffende kaller «prekenen om Guds navn» (2 Mos 34,5–7). Han la fram for ham sitt innerste vesen i en rikdom av navn og kjennetegn, for å la ham se sin usigelige kjærlighet fra alle sider.

«Slik Herren her ropte ut sitt vesen», sier en tysk forfatter, «har han også alle dager hevdet det i Israel – fra Sinai til han frelste dem inn i Kanaans land, og videre, til han igjen drev dem ut og spredte dem blant hedningene. Ja, selv nå, mens Israel fortsatt ligger under straffen, holder han fast ved sin miskunn gjennom tusen ledd når de vender om til Frelseren som er kommet fra Sion.»

Da Moses nå fullt ut hadde lært Herrens vesen å kjenne, ba han igjen inntrengende for folket sitt. Nå brukte han til og med som begrunnelse det som før hadde sett ut til å gjøre Herrens nærvær i Israel farlig: at det var et «hardnakket folk» (34,9). På samme måte nevnte Herren, da han talte til Noah, menneskenes synd som grunnen til at han i framtiden ville vise barmhjertighet – enda det nettopp var denne synden som hadde ført straffedommen over dem. (*1 Mos 6,5–6; se* 8,21.)

Og Herren stadfestet i nåde sin pakt med Israel igjen. Ved denne anledningen minnet han dem om de to vilkårene pakten hvilte på. De hang inderlig sammen, og begge pekte fram mot den tiden da Moses ikke lenger skulle være blant dem, og folket selv hadde tatt det lovede landet i eie. Disse to vilkårene måtte alltid overholdes fullt ut om pakten skulle bestå. Det ene var at de holdt seg strengt borte fra all omgang med kanaaneerne og avgudsdyrkelsen deres (34,11–16); det andre at de nøye holdt fast ved tilbedelsen av Herren slik han selv hadde foreskrevet den (34,17–26).

Da Moses steg ned fra fjellet til Israel igjen, bar han med seg et herlig pant på dette møtet med Herren. Uten at han selv visste det, hvilte et gjenskinn av Guds herlighet over ham: «Hans ansiktshud skinte fordi han hadde talt med ham.» (2 Mos 34,29) Aron og Israels barn fryktet for dette gjenskinnet. Derfor måtte Moses legge et dekke over ansiktet når han talte med dem, og han tok det bort bare når han sto for Herrens åsyn.

Det er dette apostelen sikter til i 2 Kor 3,7. Der stiller han «Åndens tjeneste» og dens langt større og varige herlighet opp mot herligheten på Moses' ansikt – den gamle paktens herlighet, «som snart forsvant», i alle fall ved hans død, og som var knyttet til «dødens tjeneste». Ja, dekket over Moses' ansikt var et symbol på dekket som lå over Det gamle testamente, og som bare kan tas bort i Kristus (2 Kor 3,13–14).[23]

Alt var nå forberedt til å bygge tabernaklet og til det som hørte med til tjenesten i det. Det er forståelig at sabbatshvilen ble innskjerpet på nytt nå, like før et så stort arbeid.

Nå gikk det ut et opprop om frivillige gaver til alt som trengtes til arbeidet (2 Mos 35,4–29). Folket svarte med gavene sine, så det ikke bare snart var samlet nok, men «mye mer enn det trengs». Hvor mye sølv og gull som ble brukt, står nøyaktig oppgitt i 2 Mos 38,24–26. Det var nesten ett tonn *gull* og mer enn tre tonn sølv – verdier i millionklassen. Likevel er dette bare oppført som det som trengtes; i virkeligheten bød Israel fram mer.

Når det gjelder sølvet, svarer summen nøyaktig til det som skulle komme inn som sonepenger ved den første mønstringen (38,26). Altså har de enten ikke gitt noen frivillig gave av sølv, eller – og det er det rimeligste – ikke blitt bedt om det. (2 Mos 35,2–3; 36,5–7; 30,12.)

Men folket bar ikke bare fram sølv, gull og andre verdisaker. Alle «vise» menn og kvinner arbeidet frivillig under ledelse av Besalel, sønnesønn av Hur, og Oholiab av Dans stamme – alle «som Herren hadde gitt visdom i hjertet», det vil si alle som forsto seg på slikt arbeid og hadde et hjerte fylt av iver for Gud og helligdommen (2 Mos 35,30–36,2).

Det som gjør sterkest inntrykk på oss i denne beretningen, er den store åndelige hengivenheten som viser seg både i gavene og i folkets frivillige arbeid. Skriften sier det slik: «Og Moses så på alt det som var gjort, og se, nå var det ferdig. I alle deler hadde de gjort det slik som Herren hadde befalt. Og Moses velsignet dem.» (2 Mos 39,43.)

Med så villige og flittige hender ble hele arbeidet ferdig på utrolig kort tid. I 2 Mos 19,1 kommer Israel til Sinai i den tredje måneden (i det første året), og i 2 Mos 40,2 heter det at tabernaklet skulle reises «i

[23] Det hebraiske uttrykket for «skinte» er avledet av et ord som også kan bety *horn*, og noen oversettelser har derfor gjengitt det slik: «Han visste ikke at ansiktet hans hadde horn.» Det er grunnen til at Moses er blitt avbildet med horn.

den første måneden, på den første dag i måneden» (i det andre året). Sammenligner vi de to stedene, ser vi at det hadde gått ni måneder.

Men fra disse ni månedene må vi trekke de to gangene førti dager Moses var oppe på fjellet. Vi må også trekke fra dagene da Israel forberedte seg til å slutte pakten, dagene da den ble høytidelig stadfestet og loven gitt, og tiden mellom Moses' første og andre opphold på fjellet. Hele tiden som gikk med til arbeidet på tabernaklet og det som hørte til, kan altså ikke ha vært over *seks måneder*.

Da tabernaklet var reist, satte Moses først arken med «vitnesbyrdet» inn i Det aller helligste og la «nådestolen» som dekke over den (2 Mos 40,17–27). Deretter satte han skuebrødsbordet inn i Det hellige på nordsiden og la «brødene i rad på det for Herrens åsyn». Så satte han lysestaken på sørsiden og «satte opp lampene for Herrens åsyn». Til slutt satte han «det gullkledde alteret» «foran forhenget» til Det aller helligste og brente velluktende røkelse på det.

Da alt dette var gjort og teppet for inngangen til tabernaklet var hengt opp, ble brennofferalteret satt ved inngangen, og «vaskekaret» mellom tabernaklet og alteret – sannsynligvis likevel ikke i rett linje mellom dem, men ved den ene siden av brennofferalteret. På «alteret ofret Moses brennoffer og matoffer», og karet fylte han med vann, som han selv, Aron og Arons sønner vasket hender og føtter i. (2 Mos 40,28.)

Alt var nå ferdig – midlene, forordningene og de utvalgte redskapene. Alt var rede til å ta imot velsignelsen, og alt ventet på den. Én ting manglet likevel, og på den ene tingen, på dens kraft og betydning, hvilte alt det andre. Men Gud husket trofast sitt løfte.

Mens Israel i troende forventning så opp, «dekket skyen sammenkomstens telt, og Herrens herlighet fylte tabernaklet» (2 Mos 40,34). Den skyen som til nå hadde ledet dem, og som fortsatt skulle gå foran dem, hvilte synlig for alle over teltet. For mens skyen om dagen og ilden om natten sto stille over tabernaklet, ble Israels barn i teltene sine og brøt ikke opp. Men når skyen løftet seg, brøt Israels leir raskt opp og fulgte lederen som gikk foran dem (se 4 Mos 9,15–23).

I dette *stadig synlige* og *ledende* nærværet bodde Herren hos det folket som bekjente ham, over det ytre teltet som dekket tabernaklet. Men inne i selve tabernaklet var han nær på en annen måte, som ingen kunne nærme seg.

For «Herrens herlighet fylte tabernaklet. Moses kunne ikke gå inn i sammenkomstens telt fordi skyen hvilte over det, og Herrens herlighet fylte tabernaklet». Ennå trakk Herren seg tilbake fra dem og bodde i Det aller helligste, der ingen fikk komme unntatt ypperstepresten én gang om året, og da for å bære fram soningsoffer. Der inne bodde *han* mellom herlighetens kjeruber, over nådestolen som dekket vitnesbyrdets ark.

For «veien til helligdommen var ennå ikke blitt åpenbart». «Men da Kristus kom som yppersteprest for de goder som skulle komme, gikk han gjennom det teltet som er større og mer fullkomment, som ikke er gjort med hender – det vil si: som ikke er av denne skapning. Ikke med blod av bukker og kalver, men med sitt eget blod gikk han inn i helligdommen én gang for alle, og fant en evig forløsning.» (2 Mos 40,34–35; Hebr 9,8.11–12.)

Kapittel 14. Tredje Mosebok

Kort oversikt over Tredje Mosebok (Leviticus). Nadabs og Abihus synd. Straffedommen over gudsbespotteren.

(3 Mos)

Andre Mosebok forteller hvordan Herren frelste og skilte ut et «eiendomsfolk» for seg. Derfor ender den helt naturlig med beretningen om hvordan tabernaklet ble bygd og innviet ved at Herren synlig var til stede over det. Det står så igjen å framstille pakten fra en annen side. Nådens ordninger og midler må tilegnes av dem de er bestemt for. Og når Herren skilte ut et folk for seg, måtte folket på sin side også hellige seg til hans tjeneste.

Dette er hovedinnholdet i Leviticus, som en nyere tysk fortolker kaller den «lovboken som med sine lover skulle ordne det åndelige livet i Israel som Guds eget folk».[24]

Bokens innhold kan sammenfattes slik: Den første delen (kap. 1–16) forteller hvordan Israel skulle *nærme seg* sin Gud og hva som – symbolsk talt – var uforenlig med en slik tilnærming. Den andre delen (kap. 17–27) viser hvordan de skulle leve i og virkeliggjøre den nådestanden de var kalt til. Alt her er naturligvis symbolsk, og vi må

[24]Leviticus, eller boken om levittenes tjeneste, har fått navnet sitt fra den greske oversettelsen, Septuaginta, og den latinske formen av det i Vulgata. Det svarer til de rabbinske betegnelsene «Loven om prestene» og «boken om offerlovene». Hos jødene heter den vanligvis *Vajikra*, etter det hebraiske ordet boken begynner med.

se budene og forskriftene som ytre former som rommer tilsvarende åndelige sannheter.

Vi kan kanskje gå så langt som å si at den første delen av Leviticus i symbolsk form inneholder læren om *rettferdiggjørelsen*, og den andre delen læren om *helliggjørelsen*. Mer nøyaktig: hvordan man *kommer* til Gud, og det *hellige* livet som er den naturlige følgen av at man er kommet til Gud.

Vi har allerede pekt på at Leviticus består av to deler. Den ene ender med kap. 16, den andre egentlig med kap. 25. Kap. 26 er en alminnelig avslutning med velsignelse over dem som trofast holder fast ved pakten, mens kap. 27, som handler om løfter til Herren, er et tillegg. Både ved slutten av selve boken og ved slutten av tillegget (27,34) – vi kaller kapitlet det i mangel av et bedre navn – finner vi uttrykk som viser hensikten med hele boken og at den er en egen og selvstendig del av Mosebøkene.

Vi gjentar: Leviticus er bestemt for Israel som Guds folk og skal gi regler og rettesnorer for Israels åndelige liv. Av begge disse grunnene er den verken bare en lovbok i snevrere forstand eller bare seremoniell, men *helt igjennom symbolsk og forbilledlig*. Derfor rommer den dype sannheter som har betydning for alle tider og alle mennesker. (3 Mos 26,46.)

Den første delen (kap. 1–16) lærer Israel *hvordan de skal nærme seg Gud for å ha samfunn med ham*. Den begynner med en beskrivelse av *de forskjellige slags offer* (3 Mos 1–7). Deretter handler den om prestedømmet (kap. 8–10). Noen vers (10,1–6) viser så at det hele er helt igjennom symbolsk og at det derfor er viktig å holde seg strengt til de gitte budene; de handler om straffen som skulle ramme dem som ofret med «fremmed ild».

Fra prestedømmet går boken så over til folket og deres gudsdyrkelse (kap. 11–15). De må vise *personlig renhet* (kap. 11,1–47), og det samme kreves i *familielivet* (kap. 12) og i *samfunnslivet* (kap. 13–15). Denne delen av boken, som handler om hvordan folket skal nærme seg Gud, ender til slutt med forskriftene om den *viktige renselsen på den store forsoningsdagen* (kap. 16).

Den *andre delen* av Leviticus beskriver symbolsk den *helligheten Israel skulle ha* som Guds eiendomsfolk. Den handler først om den *personlige helligheten* (kap. 17), så om *helligheten i familien* (kap. 18),

videre om *helligheten i de borgerlige forholdene* (kap. 19–20) og om *presteskapets hellighet* (kap. 21–22). Deretter går den over til *de hellige tidene* (kap. 23–24).

Straffen over *Nadab* og *Abihu* (10,1–6) viste hvor viktig det var at prestene holdt seg strengt til Guds bud. På samme måte viser straffen over en som hadde spottet Herrens navn, at hele Israel hadde plikt til å omgås dette navnet som hellig (kap. 24). Til slutt framstiller kap. 25 *landets hellighet*.

Slik handler den andre delen om *helliggjørelse*. Den første delen, som viste hvordan de skulle nærme seg Gud, nådde sitt høydepunkt i forskriftene om den store forsoningsdagen; på samme måte slutter den andre delen med budet om jubelåret. Til slutt dveler 3 Mos 26 ved velsignelsen som skal følge når pakten holdes trofast. Kap. 27 går så å si ut over de påbudte kravene til helliggjørelse og taler om hjertets frie ønsker og begjæringer, så langt de får uttrykk i løfter.

Det står nå bare igjen å beskrive de to straffedommene vi har nevnt ovenfor; den ene gjaldt prestene og presteskapet, den andre folket. Aron og sønnene hans var nettopp blitt høytidelig innviet til sitt hellige embete. Offerne de hadde båret fram for Herren, var blitt fortært av ild fra himmelen som tegn på at Herren tok imot dem. (3 Mos 9.)

Desto mer måtte enhver overtredelse av Herrens bud – og særlig når den kom fra prestene – kreve en streng og offentlig straff. Men *Nadab* og *Abihu*, Arons to eldste sønner, forsøkte å bære «fremmed ild inn for Herrens åsyn, som han ikke hadde befalt dem».

Like etter beretningen om denne hendelsen følger bud om at prestene ikke skal drikke vin eller sterk drikk under tjenesten (10,8–11). Av det har enkelte fortolkere sluttet at Nadab og Abihu var påvirket av sterk drikk da de gjorde denne synden. Hvordan det enn er med det, legger beretningen selv forholdsvis liten vekt på det. (3 Mos 10,1.)

Det er ikke lett å si nøyaktig hva uttrykket «fremmed ild» innebærer. De to var tydeligvis i ferd med å ofre røkelse på gullalteret (10,1) på en tid da dette *ikke* var foreskrevet av Herren. Sammenligner vi 10,12 og 16, ser vi nemlig at den lovstridige handlingen fant sted mellom slaktofferet Aron bar fram og offermåltidet som fulgte, mens røkelse bare skulle ofres ved morgen- og kveldsofferet.

Det kan dessuten være at de tok «fremmed ild» i den forstand at de hentet glødende kull fra et annet sted enn brennofferalteret. Blant de

mange seremonielle forskriftene for forsoningsdagen står det uttrykkelig at kullene den dagen skal tas derfra, og det er rimelig å anta at denne bestemmelsen gjaldt hver gang det ble ofret røkelse. I alle fall vet vi at dette var en ufravikelig regel i tempeltjenesten på Kristi tid. (3 Mos 9; 16,12.)

Men Nadab og Abihu fikk ikke fullføre det de hadde tenkt. Den samme ilden som nettopp hadde fortært offeret Gud hadde behag i, slo nå dem selv, og «de døde for Herrens åsyn» (3 Mos 10,2) – det vil si like foran det hellige stedet der han bodde, sannsynligvis i forgården (se 3 Mos 1,5), da de var i ferd med å gå inn i Det hellige.

Slik døde Arons to eldste sønner samme dag som de ble innviet til det hellige presteembetet. De hadde ikke helliget Herren i sine hjerter, men brakte ham en tilbedelse etter sitt eget bedragerske sinn og sin egen tankegang, i stedet for den hellige røkelsen. Den skulle stige opp til Gud fra røkelsesalteret som symbol på den bønnen som gir seg selv hen. (3 Mos 9,24.)

For at denne straffedommen skulle bli fullt forstått, la Herren til en dobbel forklaring. Om prestene sa han gjennom Moses: «På den som står meg nær, vil jeg hellige meg», og om hele folket: «For alt folkets åsyn vil jeg herliggjøre meg.» (3 Mos 10,3) Med andre ord: Når de som var blitt helliget, ikke ville hellige ham i hjerte og liv, ville han selv hellige seg på dem ved straffedom (se også Esek 38,16). Slik skulle han herliggjøre sitt navn for alles øyne som den Hellige – han som ingen kunne vekke til vrede uten å bli hardt straffet.

Denne sørgelige hendelsen grep Aron så sterkt at han ikke våget å la et sorgens ord komme over leppene. «Og Aron tidde.» Heller ikke han eller sønnene hans fikk lov til å vise sin personlige sorg. Det var Herren som her hadde hevdet sin hellighet. Bare brødrene deres, hele Israels hus, skulle få «gråte over denne ild som Herren har opptent» (3 Mos 10,6).

Beretningen om straffedommen over gudsbespotteren har fått sin plass i Leviticus enten fordi hendelsen skjedde på den tiden da lovene som omtales der, ble gitt, eller fordi den er en passende innledning og illustrasjon til plikten om å hellige Herren. Denne plikten får sitt fyldigste ytre uttrykk i forskriftene om sabbatshvilen og jubelåret, og det er sammen med dem beretningen står i 3 Mos 24. Beretningen om

spotteren viser også hvilke farer Israel var utsatt for fra den «blandede flokken» som hadde fulgt med dem helt fra Egypt.

Det synes ikke å være noen grunn til å tvile på den jødiske oppfatningen at denne blandede flokken hadde sin egen plass og sine egne telt i leiren. Israels barn ble nemlig ordnet etter stammene sine, «hver ved sitt banner, ved sin families særmerke». (3 Mos 24,10–14; 2 Mos 12,38; 4 Mos 2,2.)

Spotteren var bare knyttet til Israel gjennom moren. Hun het Sjelomit, var Dibris datter og av Dans stamme, mens faren var egypter. Han kan derfor ikke ha hatt teltet sitt innenfor Dans stamme i leiren.

Den jødiske tradisjonen nevner nettopp dette som grunnen til striden da spotteren «gikk ut blant Israels barn» og «den israelittiske kvinnens sønn og en israelittisk mann» kom «i trette med hverandre i leiren». Den legger til at Moses hadde avgjort saken *mot* spotteren da han krevde å få bo blant danittene og at dette fikk ham til å spotte «navnet» (Jehova) og forbanne.[25][26]

Hvor mye sant det enn måtte være i denne tradisjonen, var forbrytelsen i alle fall av det alvorligste slaget. Når den som forbannet sine foreldre, ble straffet med døden (jf. 2 Mos 21,17), kunne ingen straff være streng nok når det var Herrens navn som ble «spottet og forbannet». Men nettopp fordi saken var så alvorlig, skred ikke Moses til straff med en gang (se 4 Mos 15,34). «De satte ham fast, for at de kunne få avgjørelse ved et ord fra Herren.»

Deretter ble spotteren etter Guds befaling ført utenfor leiren. De som hadde hørt ham spotte, «la sine hender på hans hode», som for å fri seg fra all del i spottingen og legge den over på hans eget hode (se 5 Mos 21,6). Så tok hele leiren del i straffen ved å steine ham.

Men den alminnelige loven om dødsstraff for å spotte Herrens navn skulle ikke bare gjelde de fremmede, men også de innfødte israelittene. På samme måte skulle alle forbrytelser som krevde gjen-

[25] En svært gammel jødisk tradisjon forteller at faren til denne spotteren var den egypteren Moses slo i hjel fordi han mishandlet en hebreer (2 Mos 2,11–12). Den føyer til flere legendeaktige enkeltheter om egypterens krenkende framferd, som vi her går forbi. I tradisjonen skal de på den ene siden forsvare Moses' lidenskapelige handling ved den anledningen, og på den andre siden forklare det faktum som nevnes her, at en egypter var far til et barn med en hebraisk mor.

[26] Rabbinerne og Septuaginta gjengir uttrykket «spottet» med «*nevnte tydelig*». På denne oversettelsen har den jødiske tradisjonen bygd forbudet mot noen gang å uttale navnet *Jehova*. Det budet har de siden fulgt så fullstendig at ingen lenger kan si sikkert hvordan navnet ble uttalt. Det er rimelig å anta at den rette uttalen har vært *Jahve*.

gjeldelse – særlig de som var rettet mot en annens person eller liv – straffes likt, enten den skyldige var fremmed eller innfødt. Derfor blir slike lovbestemmelser gjentatt i forbindelse med beretningen om spotteren.

For Herren var ikke bare en nasjonal guddom som hedningenes guder. Israel kunne derfor ikke vente at deres Gud ville gi dem rett når de krenket andre. Nei, Herren var Israels Hellige, og da sømmet det seg at folket hans kledde seg i hans hellighet i alt. (3 Mos 24,16; 24,17–22.)

Kapittel 15. Mønstringen og leirens orden

Kort gjennomgang av 4. Mosebok. Israel og levittene blir mønstret. Leirens orden og hva den betyr. Hvordan folket brøt opp og dro.

(4 Mos 1–4; 10,1–11)

Fjerde Mosebok, eller *Numeri* som den vanligvis kalles, er som en krønike over de viktigste hendelsene i de trettiåtte årene fra oppholdet i Sinai-ørkenen til Israel kom fram til grensen for det hellige land. Det som hendte på veien til Sinai-fjellet, skulle forberede folket på de store hendelsene de fikk oppleve der.

På samme måte skulle det som hendte under de trettiåtte årene i ørkenen, gjøre Israel skikket til å ta det lovede landet i eie. Folkets historie i denne tiden viser på den ene siden hvordan Herren hele tiden møtte dem med sitt vern og sin nåde, og på den andre siden hvordan han også måtte hevde sin hellighet overfor dem.

Lovene og forskriftene de fikk i denne tiden, skulle legge grunnvollen for den israelittiske staten og folkets liv i framtiden. En kort gjennomgang av hele boken vil gi oss oversikt over innholdet og hvordan delene henger sammen.[27]

I store trekk ser 4. Mosebok ut til å ha *tre deler*. Den *første* (kap. 1,1–10,10) skildrer *forberedelsene* til *oppbruddet* fra Sinai. Den *andre* (kap. 10,11–21) forteller *om Israels vandring gjennom ørkenen* og det som hørte med til den. Den *tredje* (kap. 22–36) skildrer *de ulike hendelsene på østsiden av Jordan*.

[27] Boken har fått dette navnet – «tallene» – fordi den handler om mønstringen av Israel. Navnet kommer fra Septuaginta, den greske oversettelsen, og Vulgata, den latinske, som de fem Mosebøkene har fått navnene sine fra. Jødene kaller den vanligvis etter det første hebraiske ordet i boken, *Vajedabber*, «og han talte», eller *Bammidbar*, «i ørkenen».

Ser vi så nærmere på hver av disse hoveddelene, finner vi at *den første* har *fire avsnitt*. Det første handler om mønstringen og den ytre ordningen av hver stamme i leiren (kap. 1 og 2) og om hvordan levittene ble satt til sin tjeneste (kap. 3 og 4). Det andre gir lover om den høyere, åndelige ordningen i folket og slutter med presteskapets velsignelse (kap. 5 og 6). Det tredje forteller om de tre siste hendelsene før de forlot Sinai-fjellet (kap. 7, 8 og 9,1–14), og det fjerde om signalene for vandringen i ørkenen (9,15–10,10).

Den andre delen forteller om Israels vandring i ørkenen gjennom tre etapper. Den første gikk fra Sinai til Paran, nær Kadesj, med alt som hendte der (kap. 10,11–14). Den andre strakk seg fra Herren kunngjorde at hele den slekten som hadde dratt ut av Egypt, skulle dø i ørkenen som straff for sin ulydighet, til folket igjen kom til Kadesj i det førtiende året etter utgangen fra Egypt (kap. 15–19). Den tredje var vandringen fra Kadesj til Hor-fjellet og det som hendte underveis (kap. 20–21).

Den tredje delen har *fem avsnitt*: Moabs og Midians angrep på Israel (kap. 22–25); en ny mønstring og de forskriftene som hørte til den (kap. 25–27); visse hellige lover med tanke på bosettingen i det lovede landet (kap. 28–30); seieren over Midian og fordelingen av det erobrede landet, sammen med et tilbakeblikk på det som var gått forut (kap. 31–33,49); og noen enkelte påbud med tanke på den forestående erobringen av Kanaan (kap. 33,50–36).[28]

Før de forlot Sinai-fjellet, befalte Gud Moses og Aron å holde *mønstring* over Israels hær – eller med Skriftens ord: «Alle dem i Israel som kan dra ut i krig», «fra tjueårsalderen og oppover» (4 Mos 1,2–3). I dette arbeidet skulle Moses og Aron få hjelp av utsendinger fra hver stamme, «den mannen som er overhode for stammens familier» (1,4).

I 1,16 kalles de «de som menigheten valgte, høvdingene for sine fedrestammer, overhodene for Israels tusener». Det siste uttrykket viser at mønstringen ble holdt etter den planen Jetro hadde foreslått i 2 Mos 18,21.25, der Israel ble delt inn i tusener, hundrer, femtier og tiere.

Denne måten å mønstre på forklarer også hvorfor bare runde tall blir oppgitt når de mønstrede i hver stamme regnes opp. Mønstringen

[28] I hovedsak har vi fulgt Keils inndeling av stoffet, og de beste fortolkerne er enige i den. I merknadene om mønstringen av stammene har vi også brukt de samme kildene.

bygde åpenbart på manntallet som var tatt opp ni måneder før, i forbindelse med soningspengene (2 Mos 30,11–16). Den folketellingen hadde gitt 603 550 (2 Mos 38,26), og det stemmer nøyaktig med tallet som kom ut i 4 Mos 1,46. Trolig var mønstringen derfor i hovedsak bare en ny innskriving av folket etter stammene, i tusener, hundrer, femtier og tiere, men nå gjort med hjelp av stammenes arvelige høvdinger.

Går vi ut fra dagens befolkningsforhold, forutsetter tallet på våpenføre menn at hele folket må ha vært omkring to millioner.

Trettiåtte år senere, like før folket tok det hellige land i eie, ble det holdt en ny mønstring (4 Mos 26). Da var de våpenføre 601 730 (26,51), og tallet var altså *gått ned* med 1820 i løpet av de trettiåtte årene i ørkenen. Setter vi de to mønstringene opp side om side stamme for stamme, får vi interessante opplysninger:

StammeFørste manntall (2 Mos 30; 4 Mos 1)HøvdingAndre manntall (4 Mos 26)Ruben46 500**Elisur**, «Min Gud er klippe»43 730Simeon59 300Sjelumiel, «Gud min frelse»22 200Gad45 650Eljasaf, «Min Gud som samler»40 500Juda74 600**Nahson**, «Han som spår»76 500Issakar54 400Netanel, «Gud er giveren»64 300Sebulon57 400Eliab, «Min Gud er far»60 500Efraim40 500**Elisjama**, «Min Gud hører»32 500Manasse32 200Gamliel, «Min Gud gjengjelder»52 700Benjamin35 400Abidan, «Min far er dommer»45 600Dan62 700**Akieser**, «Min bror er hjelp»64 400Asjer41 500Pagiel, «Min bønn er Gud»53 400Naftali53 400Akira, «Min bror er venn»45 400603 550601 730(*De uthevede høvdingnavnene viser hvem som bar bannerne – mer om det nedenfor. Det vil sees at navnet til Judas høvding har en egen betydning i forhold til de andres. Navnet* Nahson *kommer av det hebraiske ordet for «slange». Uten å gi oss inn på fantasifulle spekulasjoner tør vi vel trygt anta at navnet peker på den store Profeten som skulle knuse* slangens hode. *Med dette stemmer også farens navn*, Amminadab: «*Mitt folk er edelt*».) (*Pagiel kan også bety «Min skjebne er Gud».*)

Sammenligner vi tallene, ser vi at noen stammer gikk påfallende *tilbake* under de trettiåtte årene i ørkenen, mens andre *vokste* like påfallende. Issakar økte med 19 prosent, Benjamin og Asjer med 29 prosent og Manasse med omkring 63 prosent, mens Ruben gikk ned med 6 prosent, Gad med 12, Naftali med 15 og Simeon med nesten 63.

Noen fortolkere har satt den sterke tilbakegangen i Simeons stamme i sammenheng med straffedommen som fulgte etter avgudsdyrkelsen av Baal-Peor. Simri, en høvding i Simeons stamme, hadde nemlig ved sitt fall dratt stammen med seg både inn i synden og inn i straffedommen som fulgte (se 4 Mos 25,6–14).[29]

Vi har allerede fortalt at levittene ble tatt ut til tjeneste i helligdommen i stedet for Israels førstefødte (4 Mos 3,11–12). Men tallet på de førstefødte var 22 273 (4 Mos 3,43).

Det må ikke forstås slik at det blant alt mannkjønn i Israel – omkring én million når alle aldre regnes med – bare fantes 22 273 «førstefødte». Tallet gjelder åpenbart bare de førstefødte som var født etter utgangen fra Egypt. Om dem som var født før, står det uttrykkelig: «For alt førstefødt tilhører meg. Den dagen jeg slo alt førstefødt i landet Egypt, helliget jeg for meg alt som er førstefødt i Israel» (4 Mos 3,13).

Når Israels førstefødte på ny ble helliget og siden mønstret med tanke på at levittene skulle tre i deres sted, må det derfor regnes *fra påskenatten av*. De 22 273 førstefødte sønnene er altså de som ble født etter utgangen fra Egypt.[30]

Virker tallet urimelig stort, må vi huske at faraos undertrykkelse nettopp tok sikte på å hindre at israelittene giftet seg i den siste tiden i Egypt. Nå hadde folket den lykkelige utsikten til snart å få full frihet – ja, de hadde den allerede – og da måtte giftemålene, og dermed fødslene, øke sterkt. Dessuten er det kjent at det hos jødene blir født langt flere gutter i forhold til jenter enn hos andre folk.

Sett i dette lyset byr Skriftens beretning her ikke på noen vanskeligheter for en oppmerksom leser.[31][32]

---

[29] Denne forskjellen mellom stammene er svært påfallende.

[30] Hele folket regnes å ha vært omkring to millioner, og da er det rimelig å anta at mannkjønn i alle aldre var halvparten.

[31] Det er riktignok usikkert å trekke sikre slutninger fra dagens befolkningsforhold tilbake til Israel på den tiden. Men på den andre siden må vi huske at ingenting virker så sterkt på tallet på giftemål hvert år som de ytre kårene folk lever under. I Østerrike var det i 1851 361 249 giftemål i en befolkning på 36½ million, mens det i 1854, med en befolkning på nesten 37 millioner, bare ble inngått 279 200. I England økte folketallet med omkring én million fra 1866 til 1869, men i 1869 var det nesten 11 000 færre giftemål enn året før.

[32] I England varierer forholdet mellom fødte gutter og jenter underlig fra år til år og fra grevskap til grevskap. Det største avviket de siste årene var i Huntingdonshire i 1868, da det sank til 94,3 gutter for hver 100 jenter. Det vanligste forholdet de siste ti årene har vært fra 102 til 106 gutter for hver 100 jenter. I Genève var det i 1832 157 gutter for hver 100 jenter. Hos jødene er det vanlige forholdet noen steder, regnet over en periode på 16 år, at det blir født 145 gutter for hver 100 jenter.

Som vi har nevnt, ble ikke levittene mønstret sammen med de andre stammene, men for seg selv (4 Mos 3,15). Deretter ble de satt til å tjene Aron i helligdomstjenesten i stedet for de førstefødte (3,5–13). Siden de ikke ble regnet som en del av hæren, ble de mønstret fra «en måned gammel og oppover», og tallet på dem av mannkjønn var 22 000. Ved den andre mønstringen, etter de trettiåtte årene i ørkenen, hadde tallet økt til 23 000 (4 Mos 3,39; 26,62).

Man har regnet ut at dette tilsvarer omkring 13 000 menn fra tjue år og oppover – ikke halvparten av Benjamin, den minste stammen, som talte 35 400. Med dette stemmer opplysningen i 4 Mos 4,48 om at 8580 levitter mellom tretti og femti år gjorde tjeneste ved sammenkomstens telt.[33]

Forholdet mellom Levi stamme og resten av folket ser ut til å ha holdt seg også i senere tider. Det kan vi se av manntallet David lot holde (1 Krøn 23,3): Levittene hadde da bare økt fra 23 000 til 38 000, mens de andre stammene var blitt mer enn fordoblet.

Levittene ble ordnet i ætter etter sine stamfedre, Levis tre sønner *Gersjon*, *Kahat* og *Merari* (4 Mos 3,14–43). *Gersjonittene* var igjen delt i to ætter og talte 7500. Under sin høvding Eljasaf, «Min Gud som samler», skulle de ta vare på «tabernaklet» – eller rettere selve «boligen» –, «teltet», «dekket» over det, «forhenget for inngangen til sammenkomstens telt» og «omhengene til forgården» der tabernaklet sto, sammen med forhenget for inngangen til forgården og alle snorene og redskapene som hørte til.

Denne oversettelsen viser at den vanlige oppfatningen sikkert er feil. Den plasserer teppene av «fint, tvunnet lingarn og blå og purpurrød og karmosinrød ull» som nevnes i 2 Mos 26,1, *utenfor* selve plankene som dannet tabernaklets bindingsverk. Men det var nettopp disse *teppene* og *dekkene*, og ikke bindingsverket og plankene, som utgjorde «tabernaklet» eller «boligen». «Teltet» utenfor bindingsverket besto av «elleve tepper av geitehår» (2 Mos 26,7), og over det hele lå et dobbelt dekke, «et varetak av rødfarget værskinn og over det et varetak av takasskinn» (2 Mos 26,14).

[33] Vi kan ikke her gå inn på flere enkeltheter ved dette manntallet. Men så mye tør vi trygt si: Alle innvendingene som er reist på dette punktet, må vike for en grundig undersøkelse av den hellige teksten.

Gersjonittene skulle altså ta vare på «boligen», «teltet» og teppene til forgården. Merarittene fikk under sin høvding Suriel, «Min klippe er Gud», oppsynet med «plankene i tabernaklet» med tilbehør og stolpene til forgården – kort sagt alt som hørte til det ytre bindingsverket i tabernaklet og forgården. Den viktigste oppgaven, å ta vare på helligdommens kar og redskaper, ble lagt i hendene på kahatittene under deres høvding Elisafan, «Min Gud holder vakt».

Sett under ett dannet Israels leir en tredobbelt firkant. Dette symbolet ble utfoldet videre og fyldigere i Salomos tempel og enda fyldigere i Esekiels profetiske syn, og til sist vist helt og fullt i den byen som «ligger i en firkant».[34]

Den innerste firkanten var ennå avlang og altså ikke fullt utbygd i bredden, og den hadde heller ikke terningens fullkomne form – bortsett fra selve Det aller helligste, som var en terning. Her sto «boligen», som ble «dekket av teltet» og omgitt av «forgården». Rundt denne innerste firkanten lå en annen, der tabernaklets tjenere holdt til. Mot *øst*, ved inngangen, lå Moses, Aron og Arons sønner, mot *sør* kahatittene, som hadde den viktigste levittoppgaven, mot *vest* gersjonittene og mot *nord* merarittene.

Til sist kom en tredje og ytterste firkant, som var selve Israels leir (4 Mos 2,1–34). Den *østre* og viktigste siden ble her holdt av *Juda*, som bar banneret for denne avdelingen. På hver side av Juda lå Issakar og Sebulon, Leas sønner, og de tre stammene utgjorde til sammen en hær på 186 400 mann. På *sørsiden* sto *Ruben* som bannerfører for avdelingen, og med ham Simeon og Gad – sønner av Lea og av Leas tjenestekvinne Silpa. Denne avdelingen talte 151 450 mann.

Vestsiden ble dannet av *Efraim* som bannerfører sammen med Manasse og Benjamin, de tre etterkommerne av Rakel; de talte til sammen 108 100 mann. *Nordsiden* ble til sist holdt av Dan som bannerfører sammen med Asjer og Naftali, sønner av Bilha og Silpa, med en samlet styrke på 157 600 mann.

I samme orden gikk de også når de var på vandring. Juda og hans avdeling gikk i fortroppen, så fulgte Ruben med sin avdeling, deretter helligdommen og levittene i sin orden, og bakerst kom Efraims og Dans avdelinger (4 Mos 2,9–31).

[34] Åp 20,9; 21,16. Vi kan ikke her gå nærmere inn på symbolikken i den tredobbelte firkanten eller i Esekiels profetiske syn og åpenbaringer. Men den ettertenksomme leseren vil lett se hva den sier.

Den hellige teksten beskriver ikke uttrykkelig bannerne til de fire ledende stammene. Etter jødisk overlevering bar de som merke «bildet av de fire levende skapningene» som Esekiel så sammen med vognen i Esek 1,10 flg. *Fargen* skulle da være den samme som på de kostbare steinene i ypperstepresten brystduk, der navnene på de bannerførende stammene var inngravert (2 Mos 28,15–21).

I så fall hadde *Juda* en *løve* på blodrød grunn (sarderen) i banneret sitt, *Ruben* et menneskehode på *mørkerød* grunn (karfunkelen), *Efraim* et oksehode på hyasintfarget grunn og *Dan* en ørn på lysegul grunn (de gamles krysolitt, kanskje vår topas).

Alt dette bygger likevel på antakelsen at navnene ble inngravert i brystduken i samme rekkefølge som stammene hadde plassene sine i leiren. Men Josefus og noen av rabbinerne ordner navnene i brystduken på samme måte som på ypperstepresten skulderstykker (2 Mos 28,10), altså etter fødselsrekkefølgen. Da får Ruben sarderen, Juda karfunkelen, Dan safiren og Efraim onyksen, med de tilsvarende fargene i bannerne.[35] Hele leiren regnes å ha dekket omkring åtte kvadratkilometer.

Som vi har sett i et tidligere kapittel, ble befalingen om å bryte opp eller slå leir gitt ved skystøtten, der Herren var nærværende hos dem. Men selve signalet til oppbrudd ble gitt ved at Arons sønner blåste i to sølvtrompeter.

Når det ble blåst alarm i disse trompetene, var det tegn til at vandringen skulle begynne. Ved den første alarmen skulle den østre delen av leiren bryte opp, ved den andre den søndre. Så kom tabernaklet med vaktene sine, så den vestre delen av hæren og til sist den nordre, med Naftali bakerst. Skulle folket derimot kalles sammen, var signalet *ett støt* i trompetene med en skarp og kort tone.

Uansett når det ble blåst i disse sølvtrompetene – enten det gjaldt oppbrudd til krig eller høytid og glede – hadde det alltid denne åndelige betydningen: «Herren deres Gud skal komme dere i hu» (4 Mos 10,1–10). Israel var med andre ord en hær, og som hær ble de kalt sammen med disse trompetene. Men Israel var en hær som hadde Herren til fører og konge, og trompetene som kalte denne hæren sammen, var helligdommens sølvtrompeter – Herrens prester

[35] Vi foretrekker likevel den første antakelsen, at stammenes navn ble inngravert i ypperstepresten brystduk i den rekkefølgen de hadde i leiren.

skulle blåse i dem. Slik kom Herren sin hær, Israel, i hu når trompetstøtene lød over leiren.

Kapittel 16. Høvdingenes gaver og påsken

Stammehøvdingenes gaver. Levittene blir skilt ut, og påsken blir høytidelig holdt for andre gang.

(4 Mos 7–9)

Før Israels leir brøt opp fra Sinai-fjellet, forteller den hellige teksten om tre hendelser til. Av særlige grunner er de fortalt i en rekkefølge som ikke nødvendigvis er nøyaktig den de fant sted i. De tre hendelsene var: *gavene* som Israels *stammehøvdinger* bar fram (4 Mos 7), *utskillelsen og innvielsen av levittene* til den tjenesten de alt var bestemt til (4 Mos 8), og *en ny høytidelig feiring av påsken* (4 Mos 9,1–14).

Stammehøvdingene begynte å bære fram gavene sine straks etter at tabernaklet var innviet (3 Mos 8,10–9,1; *jf.* 4 Mos 7,1). Likevel står beretningen om dem først i 4 Mos 7, og det har to grunner. For det første ville man ikke bryte den naturlige rekken av forskrifter i 3. Mosebok, som fulgte etter beretningen om innvielsen av tabernaklet fra 3 Mos 9 til slutten av boken. For det andre hadde en av høvdingenes gaver særlig med ørkenvandringen å gjøre, og den skulle nettopp da tas opp igjen.

Trolig ble gavene båret fram på noen av de dagene da en del av forskriftene i 3. Mosebok også ble gitt. Vi vet at høvdingene i alt brukte tolv eller rettere tretten morgener etter hverandre på gavene sine.[36]

Den første dagen bar de i fellesskap fram «seks vogner med dekke over og tolv okser» til å frakte tabernaklet når Israels barn var på vandring (4 Mos 7,1–9). Fire av vognene med åtte okser ble gitt til *merarittene*, som skulle ta vare på det tunge bjelkeverket og stolpene. De to andre vognene med fire okser ble gitt til *gersjonittene*, som hadde oppsyn med teppene og dekkene. *Kahatittene* skulle derimot bære helligdommens kar og redskaper på skuldrene.

De tolv neste dagene bar høvdingene så fram hver sin gave etter tur, alle like, for at det skulle «bli likhet». Også i dette ble et prinsipp fra Det nye testamente varslet på forhånd (2 Kor 8,14).

[36] Om man ville dele 3. Mosebok inn i paragrafer, ville det være lett å ordne forskriftene fra 3 Mos 9 av i tolv eller tretten avsnitt, svarende til like mange dager.

Hver gave besto av «et sølvfat» som veide omkring 4½ pund, og «en sølvskål» på 2¼ pund, «begge fulle av fint mel blandet med olje, til matoffer», og «en skål av gull» på en tredjedels pund, «full av røkelse». Med gavene fulgte brennoffer, syndoffer og fredsoffer, som utvilsomt ble båret fram hver dag etter hvert som gavene ble brakt til helligdommen. Da de bar fram de kostbare gavene sine med ydmyk syndsbekjennelse, med takk og bønn, viste Herren at han tok imot dem: Han talte til Moses «fra nådestolen» «mellom de to kjerubene» (4 Mos 7,89).

Den andre hendelsen var den *høytidelige utskillelsen* av levittene[37]. Forut for den gikk et viktig påbud til Aron om den sjuarmede lysestaken og lampene på den. For at meningen i bildet skulle stå klart for dem, ble det lagt til: «Alle sju lampene skal kaste lyset rett fram for lysestaken.» (4 Mos 8,2)

Hver av de sju lampene skulle altså settes slik at den kastet lyset *ut i mørket foran seg*. Hver lampe for seg skulle lyse ut i mørket foran lysestaken i Det hellige, men likevel som en del av den samme lysestaken og brennende av den samme hellige oljen. For lyset på lysestaken var et bilde på Israels kall som Guds folk, og levittene var bare Israels representanter, tatt ut av Gud til hans tjeneste i stedet for de førstefødte (4 Mos 3,11–13).

Derfor ble levittene heller ikke «helliget» slik prestene var blitt før dem, men bare «renset» til tjenesten sin og så stilt fram for Herren.[38]

Den symbolske handlingen begynte med at de fikk «renselsesvann» stenket på seg; slik ble det bekjent at de var syndere, men også at synden skulle tas bort fra dem. Deretter skulle de la rakekniven gå over hele kroppen og vaske alle klærne sine. Da var de personlig «renset» (8,21). Så fulgte innvielsen til gjerningen. De ble ført «fram foran sammenkomstens telt» (8,9) – trolig vil det si inn i den ytre forgården – og hadde med seg to unge okser, den ene til brennoffer og den andre til syndoffer, og til hver okse hørte et matoffer.

Folket la så hendene på dem gjennom høvdingene, sine talsmenn, og innsatte dem slik som sine stedfortredere og representanter. Der-

[37] 4 Mos 8,5 flg.

[38] I 2 Mos 29,1 leser vi om Aron og sønnene hans: «… for å hellige dem til å tjene meg som prester». Men når levittene blir innsatt, er det verken tale om helligelse eller om noen prestetjeneste; de skal tvert imot «renses» til tjenesten sin. Det aronittiske presteskapet er naturligvis et forbilde på Kristus, den store ypperstepresten.

etter lot Aron dem tre fram «for Herrens åsyn» (8,10), det vil si inn i helligdommen, og innviet dem «for Herrens åsyn som et svingeoffer fra Israels barn». Trolig gikk det for seg slik at Aron førte dem bort til alteret og tilbake igjen.

Så la levittene hendene på offerdyrene som Aron nå ofret, og slik «gjorde han soning for dem» (8,21). Betydningen av alle disse symbolske handlingene er klar nok. «Så kom levittene og utførte sin tjeneste ved sammenkomstens telt» (8,22).

Den tredje hendelsen som blir nevnt, var den høytidelige nye feiringen av påsken på årsdagen for Israels befrielse fra Egypt, «etter alle lover og forskrifter som gjelder om den» (4 Mos 9,3). Vi legger særlig merke til at det er Herren selv som her påbyr alt. Befalingen om å «holde påske» ble uttrykkelig gjentatt, trolig for at ingen skulle misforstå det slik at påsken ikke skulle holdes år etter år.

Noen menn som var blitt urene ved et lik, kom fram for Moses og klaget over at de på den måten var stengt ute fra høytiden (4 Mos 9,6–12). Moses ville ikke avgjøre saken for dem selv, men bar den fram for Gud. Svaret han fikk, var at de under slike og lignende omstendigheter skulle holde påske nøyaktig en måned senere. For å hindre at noen forsømte høytiden av egenvilje eller uten nød, ble det samtidig lagt til at den som lot være å holde den uten en slik gyldig grunn, skulle «utryddes av sitt folk» (4 Mos 9,13).

De symbolske skikkene og seremoniene hadde nemlig bare sin betydning når de ble holdt i sin helhet; var det minste oversett eller forsømt, ble det hele ugyldig. På samme måte måtte forskriftene oppfylles helt ned i de minste enkelthetene om Israel skulle få del i de velsignelsene som var lovt den lydige troen og tilliten.

Men å gå glipp av disse velsignelsene var det samme som å bli satt utenfor pakten eller å bli overgitt til Guds straffedom. Ja, mer enn det: Selv en troløshet eller ulydighet som så ut til å være liten, krevde samme straff som åpent opprør mot Gud og hans ord.

Kapittel 17. Oppbruddet fra Sinai

Oppbruddet fra Sinai. Vandringen inn i Paran-ørkenen. Ved Tabera og Kibrot-Hattaava.

(4 Mos 10,29–11,35)

Endelig, på den tjuende dagen i den andre måneden, ble signalet gitt til at Israel skulle bryte opp fra Sinai (4 Mos 10,11–12). Skyen, som til da hadde hvilt over tabernaklet, begynte å bevege seg. Prestenes sølvtrompeter lød over Israels leirer og kalte dem til oppbrudd.

Og da arken ble båret fram, uttalte Moses i glad og frimodig tro disse ordene, som ånder av bønn og lovsang. Den gangen var de tegnet på at Israel brøt opp og dro fram mot det lovede landet; siden har de stått som en innskrift over hver framgang for Kristi kirke på jorden:[39]

«Reis deg, Herre, så dine fiender spres,
og de som hater deg, flyr for ditt åsyn!»[40]

Israels ørkenvandring foregikk i hovedsak i «ørkenen Paran», et navn vi kjenner fra langt tidligere (1 Mos 14,6; 21,21). Dette området strakte seg over hele den nordlige delen av Sinaihalvøya, mellom Araba i øst og ørkenen Sur i vest, som skiller filistrenes land fra Egypt (1 Mos 16,7; 2 Mos 15,22). Her var Israel så å si omringet av fiendtlige folk: på den ene siden edomittene, som hadde landet sitt øst for Araba, og på den andre siden amalekittene, mens amorittene bodde rett foran dem.[41]

Hele distriktet bærer fremdeles navnet Badiet et-Tih, «vandringens ørken». Den sørlige delen ligner en kile drevet inn i selve Sinaihalvøya og er skilt fra den ved et sandbelte. Fra det såkalte Tor, der Israel hadde vært det første året av pilegrimsvandringen og fått loven ved Sinai, gikk veien opp til Tih gjennom et av de mange fjellpassene som danner sørgrensen.

Selve et-Tih «er et kalksteinsplatå med ujevn overflate». Det kan i det store og hele beskrives som «åpne sand- og grussletter», her og der «brutt av noen få daler». Nå til dags er området «nesten uten vann, bortsett fra noen få kilder i de større dalene», og de gir snarere en blanding av sand og vann enn rent drikkevann. «Grunnen er for det meste hard og ubøyelig og dekket av små flintsteiner, så glatte og blankslitte at de ligner sorte glassbiter.»

Om våren er det likevel litt grønt også her, og i de større wadiene finnes det nok til føde for kameler; ja, «enkelte flekker egner seg til og

[39] Det er måneden etter påsken, trolig omkring midten av mai.

[40] 4 Mos 10,35; Sal 68,2. «For å væpne kirken med tillit og styrke den med frimodighet mot fiendenes voldsomme angrep.» Calvin.

[41] Araba er den dype dalen som går fra Dødehavet til Akababukten.

med for dyrking og fast bosetning».[42]

Slik var «den store og forferdelige ørkenen», der det i tillegg fantes giftige slanger og skorpioner, og der den sterkeste tørke rådet i det vannløse landet (5 Mos 8,15). Gjennom den førte Herren sitt folk Israel med mektig hånd![43]

Da Moses på den andre siden av Jordan så tilbake på Israels vandring, skildret han dette landet i et enkelt og svært anskuelig språk og minnet Israel om det med disse ordene: «Så brøt vi opp fra Horeb og dro gjennom hele den store og forferdelige ørkenen som dere har sett, på vei til amorittfjellene, slik som Herren vår Gud befalte oss. Og vi kom til Kadesj-Barnea» (5 Mos 1,19).

Disse «amorittfjellene» er det mest interessante stedet i hele et-Tih, «vandringens ørken». Da de kom dit, så det ut for dem som om de allerede sto i begrep med å ta det hellige land i eie. Derfra ble speiderne sendt ut for å se på landet. Men det var også her dommen ble felt over den vantro slekten: De skulle dø i ørkenen. Og hit skulle Israel vende tilbake ved slutten av de førti årene i ørkenen, for så å si å dra ut på nytt og ta landet i eie.

«Amorittfjellene» er et fjellplatå i den nordøstlige delen av et-Tih. Det er omkring 110 kilometer langt og 65–80 kilometer bredt og strekker seg nordover mot Beer-Sjeba. Her finnes mange steder vi kjenner både fra patriarkenes historie og fra senere tid.

Etter de reisendes beretninger er vi her bokstavelig talt i et land fullt av ruiner, med mengder av minnesmerker som går tilbake til tiden for Israels ørkenvandring, om ikke lenger. Spor av selve amorittenes eldste navn, «Amir» og «Amori», finner man nesten overalt. Det gjør et underlig inntrykk på oss når vi her ikke bare finner de gamle navnene fra Skriften bevart gjennom tusener av år, men bokstavelig talt hører navnene på brønnene som Abraham og Isak gravde på disse stedene!

Omtrent halvveis mot Beer-Sjeba skifter landskapet fullstendig. I stedet for ørken har vi nå brede daler med stadig tydeligere spor av at de en gang har vært bebodd over alt. Nå er vi nemlig i *Negev*, eller «sydlandet», som strekker seg fra omkring Kadesj til Beer-Sjeba.

[42] Når ikke annet er sagt, er sitatene her hentet fra Palmers *Desert of the Exodus*.

[43] Desert of the Exodus, s. 310: «I løpet av dagen fanget vi et stort eksemplar av *cerastes*, eller hornslange, og la det på sprit. Det er en svært giftig art, og det finnes mange av dem i ørkenen.»

Rundt omkring på Sinaihalvøya finnes såkalte «eldgamle merkesteiner». Nyere reisende i Israels land har sett dem som merker etter Israels vandringer, eller rettere etter de leirplassene der de ble lenger i ørkenen. Én art av dem fanger her særlig oppmerksomheten, nemlig de såkalte «*haserot*», «inngjerdede innhegninger». De består av «en lav steinmur der det er bygd inn tykke bunter av tornet akasie, hvis kvistete greiner og lange, skarpe torner egnet seg godt til å danne et helt ugjennomtrengelig gjerde omkring leiren», med teltene og buskapen. Slike haserot, som Skriften ofte hentyder til, finnes i mengder i disse traktene.

Slik var målet og veien som lå foran Israel den tidlige sommerdagen da arken og den store folkemengden langsomt bølget bort fra foten av Sinai-fjellet. Etter at Moses flere ganger hadde bedt ham, gikk svogeren hans, Hobab, med på å følge Israel som veiviser gjennom ørkenen, i tillit til at han senere skulle få del i det gode Herren ville gi sitt folk.[44]

Herrens skystøtte var riktignok Israels egentlige veiviser under vandringen. Likevel ville Hobab, som kjente stedene så godt, være til den største nytte når det gjaldt å finne beite for buskapen og vannkilder for hæren. Og slik må det alltid være: Skystøttens bevegelser må være vår eneste veiviser, men under dens ledelse skal vi med takk ta i bruk alle de midler som menneskelig dyktighet og kunnskap kan by på.

I tre dager vandret Israel nå uten å finne noe «hvilested» (4 Mos 10,33). På den tiden må de sikkert ha kommet inn i «den store og forferdelige ørkenen».

Den trykkende heten fra den varme maisolen og den sterke varmen som slo opp fra sandgrunnen, den slitsomme marsjen og mangelen på vann og beite for buskapen – alt dette la seg nå tungt over hjertet hos alle som ikke var båret av troen på Herren og glødet av lengsel etter hvilens land. Bak dem og rundt dem på alle kanter åpnet den store ørkenen seg, og så langt øyet rakk, fantes det ingen «hvileplass»!

Før Israel kunne ta det lovede landet i eie, måtte de nå i sannhet gjennom de samme troens prøver som Herren tidligere hadde lagt på Abrahams vei. For ham ble hver seier lønnet med stadig nye og større

[44] 4 Mos 10,32. Jf. Dom 1,16; 1 Sam 15,6; 27,10; 30,29.

oppmuntringer. For dem ble hvert nederlag i troen fulgt av stadig tydeligere advarsler, til straffedommen til sist kom og tok fra dem all del i den lovede gleden.

Etter tre dagers strev «knurret folket og klaget for Herren» (4 Mos 11,1). Fordi knurringen gjaldt hans ledelse, mishaget den ham, og han sendte en ild som «slo ned mellom dem og fortærte noen i utkanten av leiren». Moses grep inn med sin forbønn, og «ilden ble slokket». Men folket la ikke merke til lærdommen Herren ville gi dem, eller til advarselen som lå i at ilden fortærte noen i *utkanten* av leiren.

Selv navnet *Tabera*, «brann», som Moses ga stedet for at minnet om hendelsen skulle leve, gjorde ikke større inntrykk på dem.

Trolig var det nettopp det at ilden ble slokket, som sløvet den åndelige følsomheten deres – slik det tidligere hadde forherdet hjertene til farao og folket hans hver gang plagene i Egypt ble tatt bort. Og så ble Tabera snart til *Kibrot-Hattaava*, og vredens ild, som hadde slått ned i *utkanten av leiren*, raste kort etter *midt* i *leiren*.[45]

Israels synd i Kibrot-Hattaava var kjødelig begjær. Den viste seg i forakt for maten Herren hadde gitt dem i ørkenen, og i lengsel etter kjøttgrytene i Egypt. «Hopen av fremmede» som hadde dratt ut sammen med Israel, var de første som slapp lysten løs, og fra dem bredte synden seg til Israel (4 Mos 11,4–6). Nøden de hadde kjent i Egypt, ja, selv det grusomme slaveriet, så ut til å være helt glemt i øyeblikket. I hjertene deres levde bare de laveste kjødelige lystene etter den rikelige maten de hadde kunnet mette seg med der.

Den skuffede lysten fikk utløp i dette avskyelige, utålmodige spørsmålet: «Hvem skal gi oss kjøtt å ete!» Det gikk fra munn til munn i leiren og endte til sist i høylytt gråt fra de mange teltene. En slik oppførsel kan bare forklares med at de kjødelige lystene hersket uten tøyler blant dem.

Under slike forhold var det naturlig at også mannaen, som Herren sendte dem ovenfra, ble foraktet. For å vise synden deres enda skarpere gjentar den hellige teksten her beskrivelsen av mannaen og den underfulle måten den kom til dem på (4 Mos 11,7–9).

[45] De to navnene betegner åpenbart det samme stedet. Det ser vi også av at Tabera ikke er med i 4 Mos 33,16, der leirplassene i ørkenen regnes opp.

Moses så nå at gråten i leiren ikke var begrenset til en enkelt gruppe eller noen få, men at han sto midt i et gråtende folk (11,10), og at «Herren ble mektig harm». Da sank motet i ham. Men han gikk til Herren med sitt tunge hjerte i en inderlig bønn som ikke åndet av vantro, men bare av den dypeste motløshet.

Ordene han rettet til Gud – «Har jeg unnfanget hele dette folket, har jeg født det?» (4 Mos 11,12) – betyr at ikke *han*, men *Gud* var folkets far og forsørger (*2 Mos 4,22; Jes 63,16*), og derfor måtte Gud også ta hele omsorgen for folket på seg. Moses slapp ikke Herren i sitt hjerte et eneste øyeblikk. Likevel var denne troens prøve en alvorlig fristelse for ham; men Gud lot den få en slik utgang at han «kunne tåle den» (1 Kor 10,13).

To ting ville Herren gjøre som svar på Moses' bønn. For det første ville han i sin farskjærlige nåde hjelpe og oppmuntre sin tjener, og for det andre ville han hevde sin makt og hellighet. Med dette dobbelte målet for øye skulle Moses stille opp sytti av Israels eldste omkring inngangen til tabernaklet – trolig i en halvsirkel (4 Mos 11,16–17).

De eldste skulle fra nå av hjelpe Moses med å bære byrden av folket. Han hadde bedt om hjelp, og nå skulle han få den – selv om han snart skulle erfare at menneskers hjelp er forgjeves, og at Gud alene er den sanne hjelperen.

Alle skulle se at det var Herren som hadde gitt Moses disse hjelperne og pekt dem ut for ham, men at de *bare skulle* være *til hjelp for Moses*. Derfor «steg Herren ned i skyen» og talte med Moses, og han tok av den Ånd som var over ham, og la den på disse «eldste» (4 Mos 11,25).

Som tegn på den nye gaven de nå fikk, «talte de profetiske ord». Med det må vi ikke tenke på forutsigelser om framtidige ting og hendelser, men bare på at de, drevet av Den Hellige Ånd, talte om Herren og hans store gjerninger – noe som også i Det nye testamente kalles å profetere (*1 Kor 12*).

For at folket ikke skulle tro at det som skjedde, var knyttet til en underkraft som hang uløselig sammen med Moses, kom den samme Ånden med samme virkning også over to andre, Eldad og Medad. De var skrevet opp blant de eldste og bestemt til denne hjelpetjenesten, men av en eller annen grunn hadde de ikke kunnet møte fram ved døren til tabernaklet (4 Mos 11,26).

Og det viste seg at folket trengte denne lærdommen, for selv Josva hadde misforstått det som skjedde. Da han fikk høre at Eldad og Medad «talte profetisk i leiren», så han det som en krenkelse av sin herre Moses' myndighet og ville «forby dem det» siden de ikke hadde fått gaven gjennom Moses (4 Mos 11,27–29).

Vi blir her minnet om en lignende hendelse i Det nye testamente. Johannes ville en gang «forby» en som «drev ut onde ånder» i Jesu navn uten å følge med de andre disiplene, og Herren avviste da en slik uforstandig nidkjærhet (*Mark* 9,38; *Luk* 9,49). En slik nidkjærhet «uten den rette forstand» (Rom 10,2) gjentar seg altfor ofte i den kristne kirke, og Herrens tilrettevisning blir altfor lite tatt til hjerte.

Moses tenkte derimot helt annerledes. Som en trofast tjener i Guds hus avviste han høytidelig og bestemt all ære for seg selv og uttalte bare dette ene brennende ønsket: at denne åndelige gaven måtte bli hele Guds folk til del.

Men en ting sto ennå tilbake. Gud ville vise sin makt som den som er i stand til å bøte på all nød hos sitt folk; og på den andre siden måtte han vise seg som den Hellige ved å straffe deres kjødelige begjær. Og lærdommen trengtes, for selv Moses hadde latt en tvil slippe ut da Herren lovte å gi folket kjøtt en hel måned (4 Mos 11,22). Men nå viste Herren hvor lett han kan ta naturlige midler i bruk i det overnaturliges tjeneste.

Som nevnt i et tidligere kapittel trekker vaktlene om våren nordover fra det indre av Afrika i enorme flokker. En østavind som blåste nordover fra Den arabiske bukt, førte dem nå i veldige mengder inn over Israels leir. Her falt de ned, utmattet av den anstrengende flukten, og dekket marken «omkring en dagsreise på den ene kanten av leiren og omkring en dagsreise på den andre kanten rundt om leiren», og «omkring to alen over jordens overflate» (4 Mos 11,31).

Det er den samme lærdommen som vi så ofte kan se i Guds rikes historie. «Stormen» som førte vaktlene fram, kom «fra Herren», og denne gangen senket den ned over leiren en langt større mengde enn man vanligvis ser. At en slik fugleflokk faller ned av utmattelse på et sted, er nemlig ikke noe under i seg selv. Slik kan Gud med midler man minst tenker på, sende en *uventet* utfrielse – selv til en «Guds mann» som Moses.

Israel fikk mer enn det de ønsket. Kjøttet de nå fikk, var ikke bare nok for øyeblikket; det meste ble gjemt til senere bruk (11,32). Slik viste Gud dem hvor grunnløs og syndig knurringen deres var når den gjaldt hans makt og vilje til å gi dem det de trengte.

Likevel sto det igjen å straffe folkets syndige ferd. «Men ennå mens de hadde kjøttet mellom tennene, før det var slutt på det, ble Herrens vrede opptent mot folket. Og Herren slo folket med en svær sott. Og de kalte dette stedet Kibrot-Hattaava» – «begjærets graver» – «fordi der begravde de disse som hadde vært så lystne» (4 Mos 11,33–34).

Hvor dypt inntrykk denne hendelsen gjorde på de gudfryktige i Israel, ser vi av steder som Sal 78,26–31, og lærdommen den ga, er foreviget i disse ordene: «Da ga han dem det de ba om, men sendte tærende sykdom over deres liv» (*Sal 106,15*).

Kapittel 18. Speiderne og opprøret i Kadesj

Mirjam og Aron knurrer. Speiderne blir sendt til Kanaan. Det onde ryktet de kom tilbake med. Folket gjør opprør. Straffedommen blir uttalt over dem. Israels nederlag ved Horma.

(4 Mos 12–14)

Til nå hadde opprørsånden i folket alltid vendt seg mot Herren selv. Moses hadde nettopp måttet klage over alle trengslene han hadde å bære fra et folk som han verken hadde «unnfanget» eller «født» (4 Mos 11,12). Nå skulle han få kjenne den fulle bitterheten i at «en manns husfolk skal bli hans fiender» (*Matt 10,36*). Fra Kibrot-Hattaava hadde Israel vandret til Haserot, en leirplass som er desto vanskeligere å peke ut nøyaktig fordi slike «inngjerdede innhegninger» (*haserot*) er vanlige i dette distriktet.

Det var her «Mirjam og Aron» – Aron trolig egget opp av henne – «talte ille om Moses på grunn av den etiopiske kvinnen som han hadde tatt til kone» (4 Mos 12,1). Ordene gjelder sikkert et nytt ekteskap Moses hadde inngått etter Sipporas død.

For første gang møter vi her den kjødelige stoltheten i Israel, som så ned på alle andre folk. Den trer skarpt fram gjennom hele historien deres, i samme grad som de misforsto den åndelige betydningen av kallet sitt. Som Calvin sier, var Aron og Mirjam stolte av den profetiske gaven, som tvert imot burde ha vakt og holdt ved like en dyp ydmykhet hos dem.

Men Moses var ikke som de andre i leiren som hadde fått profetisk gave, selv om han i sin ydmykhet ikke ville hevde sin framskutte stilling (12,3). Han var «tro mot den som innsatte ham» (*Hebr* 3,2.5), ikke bare i én *enkelt* sak, men i «hele Guds hus», det vil si i *alt* som gjaldt Guds rike.

Derfor lot Herren nå dette komme klart fram, både ved en offentlig erklæring og ved å straffe Mirjam med spedalskhet (4 Mos 12,4–15). Da Aron inntrengende ba og bekjente sin og søsterens synd, og Moses gikk i forbønn, ble straffen riktignok tatt bort. Men at Mirjam ble holdt utestengt fra Israels leir, ga alle en lærdom: Den som gjorde seg stor av sine fortrinn framfor andre, kunne miste selv det vanlige fellesskapet i Israels leir.

De sju dagene Mirjam var utestengt fra leiren, var over. Israel hadde tatt opp igjen vandringen mot det lovede landet og var kommet nesten helt fram til grensen. Da skjedde den hendelsen som ikke bare ble vendepunktet i hele denne slektens historie, men også mer enn noen annen skulle stå som et forbilde på Israels framtidige liv.

Denne slekten nektet i sin vantro å gå inn i det lovede landet da det lå åpent for dem; de gjorde opprør mot Gud og forkastet Moses' myndighet og ledelse. På samme måte forkastet barna deres oppfyllelsen av løftene i Herren Jesus og fornektet ham som Gud hadde opphøyet til høvding og frelser, med ropet: «Bort, bort med ham!» (Joh 19,15) Og som opprørsmennenes døde kropper falt i ørkenen, har åndelige straffedommer fulgt etter det forblindede folkets forferdelige skrik: «Hans blod komme over oss og over våre barn!» (Matt 27,25)

Men lovet være Gud! På samme måte som nåden til sist ventet på barna til den opprørske slekten, skal også Israel, når Guds time kommer, vende om til Herren og få del i de herlige løftene som ble gitt til fedrene deres.

Skueplassen for denne minneverdige hendelsen var ørkenen Paran, eller nærmere bestemt *Kadesj-Barnea* (*4 Mos 13,26; 5 Mos 1,19*). Stedet ble først gjenfunnet av dr. Rowlands og kannik Williams, og senere beskrev professor Palmer det så utførlig at vi kan følge hendelsene i den hellige historien her skritt for skritt. Kadesj er det nåværende *Ain Gadis*, «Kadesj-kilden», og ligger på det nordøstlige platået i ørkenen Paran, der amorittene hadde sitt faste og befestede

tilhold.[46]

Litt nord for det begynner Negev, «Sydlandet» i Kanaan. Som vi har nevnt, strekker det seg opp til omkring Beer-Sjeba, der det lovede landet egentlig begynner. Distriktet egner seg godt til beite, og her finnes mange merker etter at det har vært bebodd før. Lenger nord ser man til og med spor av vindyrking. Det er her, og ikke i nærheten av Hebron, som man vanligvis har ment, at vi må lete etter *Esjkol-dalen*, der speiderne hentet druene de tok med tilbake som tegn på hvor fruktbart landet var.

Selve Kadesj er sletten ved foten av klippen der Ain Gadis springer ut. Mot øst reiser en rekke fjell seg, mot vest brer en vid slette seg ut, og her var det kanaaneerne hadde samlet seg for å vente på at Israel skulle rykke fram. Da speiderne skulle dra opp til sydlandet (Negev), måtte de derfor «stige opp på fjellene» for å unngå kanaaneernes hær. De gikk altså en omvei: først sør for Ain Gadis gjennom ørkenen Sin (13,21), og derfra opp i fjellene. Slik må vi etter tekstens vink forstå stedsforholdene i beretningen.

Av 5 Mos 1,22 ser vi at forslaget om å sende menn for å «utspeide landet» opprinnelig kom fra folket selv. Etter at Herren hadde sagt ja til det, godkjente Moses forslaget deres (4 Mos 13,1). Men han la til en formaning (13,20) om å «være ved godt mot», så de ikke skulle gå til oppdraget med en lammende frykt for landets innbyggere.

Tolv menn ble valgt ut, alle «overhoder for Israels barn», og alle så ut til å være godt skikket til oppdraget, både åndelig og ellers. Av dem kjenner vi bare *Kaleb* og *Josva*. Josva var «Moses' tjener», og Moses hadde forandret navnet hans fra *Hosea*, som betyr «hjelp», til *Josva*, «Herren er hjelp» (4 Mos 13,16).[47]

Da de hadde fått nøye beskjed om alt, forlot de Israels leir «på den tiden da de første druene ble modne», det vil si omkring slutten av juli. Og det gikk dem vel. De slapp unna kanaaneerne, kom inn i Kanaan og utspeidet landet helt til nordgrensen, «til Rehob, bortimot Hamat», det vil si opp til sletten i Coele-Syria (4 Mos 13,20–21).

På tilbakeveien fra nord passet de naturligvis på at kanaaneerne ikke fattet mistanke til dem. De gikk derfor ned til Hebron og fikk der vite hvor veien gikk til «sydlandet». I en av de vide dalene her, kanskje

[46] Williams, Holy City, bd. I, s. 464.

[47] Ikke «høvdinger». Det ser vi når vi sammenligner navnene i 4 Mos 13,4–15 med 1,5 flg. og 7,12 flg.

i *Wadi Hanein*, der milevide vinberg fremdeles møter øyet, skar de av en kjempestor drueklase og tok med seg noen granatepler og fikener (4 Mos 13,22–24). Slik ville de vise folket i leiren hvor fruktbart det landet var som Herren hadde lovt dem til arv.[48]

Etter førti dager kom speiderne tilbake til leiren. Det de fortalte Israels barn om landets fruktbarhet, var mer enn nok til å bekrefte at Herrens løfter var sanne (2 Mos 3,8).

Men de hadde også et annet budskap (4 Mos 13,28): «Folket som bor i landet, er sterkt. Byene er som festninger og meget store. Der så vi også Anaks barn.» I sin frykt holdt de trolig Anaks barn for å være de samme som *nefilim*, kjempene i verden før vannflommen (1 Mos 6,4).[49]

Denne meldingen vakte straks skrekk og redsel. Kaleb prøvde forgjeves å avverge den; motstanden hans egget bare de andre speiderne til enda sterkere ord om de forferdelige innbyggerne i landet. De påsto til og med at «det landet vi dro igjennom for å utspeide, er et land som fortærer innbyggerne sine» (4 Mos 13,30–32), det vil si et land omgitt og bebodd av ville stammer som stadig ligger i grusom krig med hverandre.

Slik erklærte nå de mest pålitelige og tappreste av stammenes representanter at Israel slett ikke var i stand til å erobre landet og siden forsvare det. Det eneste unntaket var Kaleb – Josvas vitnesbyrd ble nemlig helt skjøvet til side, fordi han som Moses' tjener ikke kunne opptre som upartisk dommer i en sak som denne. Og for dette landets skyld hadde de forlatt Egypts herligheter og tålt de store og forferdelige farene og strabasene i «den store og forferdelige ørkenen»!

Natten etter brøt den verste oppløsning ut i leiren. Den endte i åpent opprør både mot Moses og Aron og i den mest påtrengende gjenstridighet og fornektelse av alle Herrens bud og løfter: De foreslo å velge seg en annen fører og vende tilbake til Egypt (4 Mos 14,1–4)!

Forgjeves «falt Moses og Aron ned på sitt ansikt» for Gud foran hele forsamlingen. Forgjeves «flerret Josva og Kaleb klærne sine» som tegn på sorg og prøvde å få folket til å huske at seieren var sikker når Herren gikk med dem. Det opprørte folket snakket bare om å steine

[48] Palmer, *Desert of the Exodus*, bd. 2, s. 512.

[49] «Anaks barn» var trolig en stamme i landet, kanskje en rest av den opprinnelige befolkningen som kanaaneerne hadde drevet bort da de vandret inn. Ordet betyr etter all sannsynlighet «langhalset».

dem. Men da «åpenbarte Herrens herlighet seg i sammenkomstens telt for alle Israels barn» (4 Mos 14,10).

Herren var nær ved å slå hele folket ned på stedet. Men Moses trådte igjen fram mellom Herren og folket – og det som et forbilde på den store føreren og mellommannen, Kristus Jesus.

Med bønner og innstendige påkallelser kjempet han med Herren hardere og mer pågående enn noen gang før (4 Mos 14,13–19). Ordene hans er korte og inntrengende bønner, den ene hektet til den andre som leddene i en kjede; men alle hviler på én stor grunn: at Herren må bli æret.

Derfor viser han til det Herren hadde gjort med Israel i Egypt. Særlig peker han på hvor stor Guds nåde er, og for å understreke det gjentar han nettopp de ordene Herren en gang hadde nedlatt seg til å bruke om sitt innerste vesen da han «ropte ut sitt navn» for Moses (2 Mos 34,5–7).

En slik forbønn kunne ikke bli uten svar; den var jo et forbilde på den store forbønnen og den store Forbederen. Men det gikk som lenge etter, da Israel kalte Jesu blod ned over seg og barna sine: Gjenstridigheten og opprøret mot Gud måtte straffes med lange og tunge straffedommer, selv om hele Israel til sist skal bli frelst.

Slik også i Kadesj. Etter tallet på de *dagene* speiderne hadde brukt til å utspeide landet, skulle de nå tilbringe like mange *år* i ørkenen (4 Mos 14,29–34). Av hele den slekten som hadde dratt ut av Egypt, fra tjueårsalderen og oppover, skulle ikke én komme inn i det lovede landet; deres døde kropper skulle falle i ørkenen. Bare Kaleb og Josva var unntatt. De ti andre speiderne ble rammet av straffen med én gang: De ble «slått ned for Herrens åsyn og døde» (4 Mos 14,36–38).

Denne veldige straffedommen fra Herren ble fulgt av åpenbare bevis på at den gikk i oppfyllelse – særlig ved at de ti speiderne ble slått ned straks, mens Kaleb og Josva ble i live. Virkningen var så overveldende og uventet at vi knapt kan sette oss inn i den. Nå ble det klart for Israel at de kunne ha tatt landet om de bare hadde gått fram i tro.

Den ene dagen lå det lovede landet med all sin skjønnhet og rikdom så rett foran dem at de så å si hadde det innen synsvidde og kunne glede seg over det som sin nære, framtidige arv. Den neste dagen var alt tapt for dem! Ikke én av dem skulle engang få se det. Ja, mer enn

det: Deres døde kropper skulle falle i ørkenen. Og alt dette bare fordi de ikke ville gå fram!

Derfor ville de nå dagen etter gjøre det godt igjen ved å rykke fram (4 Mos 14,40). Hadde de gjort urett i går, ville de i dag rette det opp og gjøre det som var rett. Gud hadde i sitt ord lovt Israel landet, og det var jo Israel han ville føre inn i det. Og de var fremdeles Israel; derfor ville de nå rykke fram og kreve Israels del.

Men slik var det ikke, og slik er det heller aldri under lignende forhold. Det onde og syndige i å gjøre opprør mot Gud blir aldri forvandlet til rett og sannhet ved at vi etterpå vil gjøre det stikk motsatte. Det er snarere den samme ånden som kommer fram i begge disse tilsynelatende helt motsatte handlingene.

En lydighet som ikke springer ut av enfoldig tro, har sin rot i selvtillit og er bare den andre siden av vantro og egenrettferdighet. Det er ikke denne eller hin ytre gjerning, og heller ikke det ytre slektskapet med Israel, som sikrer seieren over fienden og det lovede landet til eie. Det er derimot at «Herren er blant oss» (4 Mos 14,42). Og seieren er alltid troens seier.

Det var ikke et dødt løfte til Jakobs etterkommere etter kjødet som sikret dem paktens velsignelser, men den levende Guds nærvær blant hans troende Israel. Da Israel bestemte seg for å dra opp «i morgen» og slik gjøre det onde godt igjen, viste de like mye uvitenhet og åndelig uskikkethet og hadde like mye av opprørsånden mot Gud i seg som den tidligere motløsheten og vantroen deres, med gjenstridigheten og opprøret som fulgte da speiderne kom med meldingen sin.

Forgjeves holdt Moses disse og lignende tanker fram for folket. Likevel «dro de opp til fjellhøyden i overmodig tross», enda Moses og Herrens paktsark ble igjen nede i leiren. Fra Kadesj er det bare omkring 32 kilometer til *Horma*. Dit jaget fiendene deres – amalekittene og kanaaneerne – dem på flukt og «slo dem sønder og sammen» (4 Mos 14,44–45).

Av de reisendes skildringer vet vi at hæren må ha møtt stadig mer fruktbarhet, dyrking og sivilisasjon etter hvert som den trengte fram i «sydlandet». Israel nærmet seg så å si hjemlig grunn, som var hellig for dem ved minnene om Abraham og Isak. For litt nord for Horma ligger brønnene Rehobot, Sitna og Beer-Sjeba, som Abraham og Isak

hadde gravd; den dag i dag finner vi dem igjen i de nåværende navnene Ruheibeh, Shutneh og Bir Seba.

Abraham hadde jo dratt gjennom «sydlandet» og slått seg til «mellom Kadesj og Sur» (1 Mos 20,1), og Isak hadde så å si gått i hans fotspor[50]. Og minner om amorittene, som siden tok dette distriktet i eie, finner vi nesten overalt, men ingen steder tydeligere enn i nærheten av Horma.

Av Dom 1,17 vet vi at denne byen – eller rettere festningen som behersket byen – opprinnelig het Sefat, som rett og slett betyr «vakttårn». Navnet Horma, «bann», fikk stedet trolig ved en senere anledning, da Israel etter angrepet fra kongen i Arad «ga et løfte» om å slå kanaaneernes byer med bann (4 Mos 21,1–3). Navnet Sefat er derimot, som dr. Rowlands og kannik Williams har vist, bevart i ruinene av Sebaita. Like i nærheten har professor Palmer oppdaget det gamle «vakttårnet», en sterk festning som fra en høyde behersket Sebaita.

Det er interessant å støte på disse gamle levningene blant ruinene av senere festningsverk. De viser oss ikke bare hvor Sefat lå; de kan godt være nettopp den festningen der amorittene og kanaaneerne forskanset seg mot Israel, og som de dro ut fra til denne krigen. Og som for å gjøre det umulig å ta feil av «amorittfjellene», bærer dalen nord for Sebaita den dag i dag navnet Dheigat el-Amerin, «amorittenes hulvei», og fjellkjeden sørvest for festningen heter Ras Amir, det vil si «amorittenes hode» eller fjelltopp.[51]

Israel hadde i sitt overmot steget opp på denne fjelltoppen uten at Herren var med dem, uten paktens ark og uten Moses. Dagen før hadde de fått den lærdommen at deres tilsynelatende svakhet skulle bli til styrke om Herren var med dem. Dagen etter fikk de i bitterhet erfare en annen og like smertelig sannhet: at deres tilsynelatende styrke var den rene svakhet. Slått og knust av fiendene flyktet de «like til Horma».

Kapittel 19. De trettiåtte årene i ørkenen

De trettiåtte årene i ørkenen. Sabbatsbryteren. Opprøret til Korah og flokken hans. Folket knurrer. Plagen, og hvordan den ble stanset. Arons stav skyter knopper, blomstrer og bærer frukt.

[50] 1 Mos 26,17 flg.

[51] Desert of the Exodus, bd. II, s. 380.

(4 Mos 15; 33,19–37; 5 Mos 1,46–2,15; 4 Mos 16–17)

Nå lå det mer enn trettisju år med flakking i Paran-ørkenen foran Israel, inntil den nye slekten som skulle få det lovede landet i eie, var vokst opp. Fra denne lange tiden har Skriften knapt bevart mer enn én eneste fortelling. En tysk utlegger sier det slik: Med den dommen som var gått ut over Israels hær, sluttet hæren å være gjenstand for den hellige historien; og om den nye slekten, som bar Israels liv og håp i seg som en spire, var det ennå ingenting å fortelle.

Derfor er hele denne tiden mer preget av den gamle slektens død enn av den nye slektens liv. Det som først og fremst kjennetegner Israels flakking i ørkenen, er de mange gravene de etterlot seg der – hvilesteder for alle de døde.

Likevel må vi, så godt vi kan, samle de spredte trekkene vi finner her og der i Skriften. For det første får vi vite at Israel ble i Kadesj «i lang tid», og at de så dro «på veien til Rødehavet». Den leirplassen som lå lengst fra Kadesj, ser ut til å ha vært *Esjon-Geber*, ved den såkalte elanittiske bukten i Rødehavet. Derfra vendte de ved slutten av de førti årene tilbake til «ørkenen Sin, i Kadesj». (5 Mos 1,46; 2,1; 4 Mos 33,36.)

Leirplassene deres på vandringen fra Kadesj til Esjon-Geber står oppregnet i 4 Mos 33,18–35. Regner vi fra oppbruddet i *Ritma*, er de nøyaktig sytten. Navnet Ritma kommer av *retem*, gyvel, og betegner altså dalen som bevokst med gyvelbusker. Så langt vi kan forstå, var dette den opprinnelige plassen for Israels leir ved Kadesj; i nærheten av Ain Gadis, eller Kadesj, ligger det ennå i dag en slette som heter Abu-Retemet.

Selve navnet Kadesj betyr «det hellige sted» eller «helliggjørelsens sted». Opprinnelig het stedet En-Misjpat, «dommens kilde», og vi antar at det fikk sitt nye navn etter det som hendte der. Tilføyelsen Barnea – Kadesj-Barnea – er enten et eldre navn på stedet, eller den betyr snarere «landet der en vandret fram og tilbake». (1 Mos 14,7.)

Vi antar at de valgte denne «gyveldalen» til leirplass fordi det var frisk vegetasjon der, utvilsomt takket være bekkeleiene på stedet.

Ser vi nærmere på navnene på de sytten leirplassene Israel valgte på disse vandringene, viser det seg at alle lå der det fantes vann og frisk vegetasjon. Slik har vi *Rimmon-Peres*, «granateple-brudd» – kanskje stedet der Korahs flokk dro en så forferdelig straffedom over

seg; *Libna*, «hvithet», trolig etter de hvite poplene som vokste der; *Rissa*, «dugg»; *Sefer-fjellet*, «det vakre» eller «det gode fjellet»; *Mitka*, «sødme», som utvilsomt viser til vannet på stedet; og *Hasmona*, «fedme, fruktbarhet», der det ennå i dag finnes en dam med friskt, godt vann og rik vegetasjon rundt.

Videre har vi *Bene-Ja'akan*, eller etter 5 Mos 10,6 *Beerot-Bene-Ja'akan*, «brønnene til Ja'akans barn» – trolig brønnene ja'akanittene hadde gravd før edomittene drev dem bort fra hjemmet deres; *Jotbata*, «godhet»; og *Abrona*, trolig «vadesteder».

De andre navnene kommer enten av særtrekk ved landskapet eller av særlige hendelser, som *Kehelata*, «forsamling», *Makhelot*, «sammenkomster», *Harada*, «redselens sted», osv.[52]

Det nevnes bare sytten leirplasser, og alle ser ut til å ha ligget slik de gjorde. Det gir oss først og fremst inntrykk av at Israel ble lenge på hver av dem. Ja, enkelte uttrykk i grunnteksten synes å vise at folket var spredt omkring i disse trettiåtte årene. Midtpunktet var likevel tabernaklet med levittene, og rundt det beveget de seg uten noen større orden eller regelmessighet.

Det er heller ingen tvil om at strøket der disse vandringene foregikk, den gangen kunne fø et så tallrikt nomadefolk med buskapen deres. Vannstedene her er slik at den fruktbare jorden kan dyrkes opp til de herligste hager. Her måtte det Israel hadde lært om kunstig vanning hos egypterne, komme dem godt med.

Israel var heller ikke helt isolert her. Folket var ikke bare i nærheten av det vi kan kalle hovedveien mellom Østen og Egypt; de sto også i direkte forbindelse med andre stammer, for eksempel Bene-Ja'akan. 5 Mos 2,26–29 synes å antyde at de til tider hadde vanskelig for å få kjøpt mat og vann.

[52] I 5 Mos 10,6–7 nevnes fire av disse leirplassene, men i en annen rekkefølge enn i 4 Mos 33. I 4 Mos 33 har vi tydeligvis leirplassene på vandringen fra Kadesj til Esjon-Geber i de trettisju årene, mens 5 Mos 10,6–7 gjelder vandringen fra Kadesj til Hor-fjellet i det førtiende året – etter det andre oppholdet i Kadesj – da Israel dro opp for å ta landet i eie. Men det merkelige avbruddet i 5 Mos 10,6–7, der noe helt nytt blir ført inn, trenger en forklaring. I vers 1–5 minner Moses folket om hvordan Gud, som svar på hans bønn, hadde fornyet og gjenopprettet sin pakt. Vers 6 og 7 føyes så til for å vise at ikke bare pakten, men også ypperstepresterens mellommannsembete var blitt fornyet. Gud hadde ikke bare gitt det tilbake til Aron; da Aron døde i Mosera, ble Eleasar innsatt som ypperstepresten, og under hans tjeneste hadde stammene fortsatt vandringen framover. I stedet for å fortelle dette i enkeltheter minner Moses i vers 6 og 7 bare Israel om disse historiske kjensgjerningene. De trenger ingen videre forklaring, for de taler for seg selv. – 1 Mos 36,27; 1 Krøn 1,42. – Mange av disse leirplassene er funnet igjen, i det minste med stor sannsynlighet. Men det ville føre oss altfor langt inn i enkeltspørsmål å gå nærmere inn på det her.

Men av 5 Mos 2,7 går det også fram at Israel i «disse førti årene» ikke bare «ikke hadde manglet noe», men til og med hadde vokst sterkt i velstand og makt. Steder som 5 Mos 8,14 flg.; 29,5 og Neh 9,21 viser hvor underfullt Gud hadde sørget for alt folket hans trengte i denne lange tiden.

Og det er ingen tvil om at profetenes bilder av framtiden, særlig hos Jesaja, ofte viser tilbake til Guds nådefulle ferd med Israel i ørkenen.[53]

Så kort beretningen om de trettiåtte årene i ørkenen er, forteller den likevel om to hendelser som begge har med opprør mot Gud å gjøre. Den ene er en kort melding om en mann som åpent brøt Guds lov ved å sanke ved på sabbatsdagen. For en slik «formastelig synd» var det satt dødsstraff.

Likevel ble mannen først «satt fast». Det skjedde dels for å få svar fra Herren – dødsstraffen var kunngjort, men ikke hvordan den skulle fullbyrdes – og dels kanskje for at hele Israel skulle ta dette enda mer til hjertet mens de ventet på Herrens svar og den kommende straffen. Fra hvilken side en enn så det, var det av den største betydning for Israel at Herrens dag ble holdt i lydighet. Forbryteren ble derfor etter Guds befaling ført «utenfor leiren» og «steinet så han døde».[54]

Vi får ikke vite når under vandringen i ørkenen dette skjedde. Beretningen er tydeligvis tatt med som et eksempel som kaster lys over advarslene like foran mot de «formastelige synder» – eller ordrett: synder gjort «med oppløftet hånd», nemlig mot Herren (4 Mos 15,30–31). Slike synder sprang ut av åpen forakt for Guds ord, og straffen var at synderen skulle «utryddes» av Guds folk.

Heller ikke om den andre og enda alvorligere hendelsen – Korahs opprør – får vi vite nærmere når den fant sted. Det er likevel grunn til å tro at den hørte til en tidlig del av vandringen og trolig, som nevnt, skjedde i Rimmon-Peres. Lederne for opprøret var levitten Korah – en etterkommer av Jishar, Amrams bror, og dermed en nær slektning av Aron – og tre rubenitter: Datan, Abiram og On. Den siste nevnes ikke

[53] Se «Speaker's Commentary», bd. II, s. 720. Det klareste stedet som viser til dette, er Jes 43,16–21. Derimot tror jeg det er feil å finne en hentydning i Sal 74,14 til at Gud forsynte dem med fisk fra den elanittiske bukten i Rødehavet, selv om flere av Israels leirplasser sikkert lå helt nede ved bredden av dette havet.

[54] 4 Mos 15,32–36; 2 Mos 31,14 flg.; 35,2.

videre, så det er grunn til å tro at han tidlig trakk seg fra sammensvergelsen. (4 Mos 16; 2 Mos 6,18.)

Disse mennene fikk ikke færre enn to hundre og femti høvdinger fra de andre stammene over på sin side. Alle var medlemmer av folkets rådsforsamling, «aktede menn» – velkjente, ledende menn. Bevegelsen grep altså vidt om seg, og den viste at misnøyen og uviljen i folket var vidt utbredt.[55]

Grunnen til sammensvergelsen synes klar nok: Det var rett og slett misunnelse og skuffet ærgjerrighet, selv om opprørerne forsto å gi det hele et skinn av høyere åndelighet. Som Arons fetter likte Korah ikke det han så som Arons overordnede stilling; han fant ingen rettmessig grunn til den, og kanskje begjærte han den selv.

Dessuten hadde han for egen del enda en grunn til å klage. Riktignok hørte han til de kahatittiske ættene, som den viktigste levittiske tjenesten i helligdommen var betrodd. Men kahatittene var fire ætter, og ledelsen av hele tjenesten var ikke gitt til noen av de eldre grenene, men til den yngste, ussielittene (4 Mos 3,30)! Var ikke dette åpenbar urett – en urett som trolig rammet Korah personlig? (4 Mos 3,27.)

Det taler til levittenes ære at Korah ikke fikk noen av dem med i sammensvergelsen, enda han hadde alle disse klagemålene. Men like ved teltene til kahatittene og Korah lå Rubens stamme, som hadde ledelsen av avdelingen på sørsiden av leiren.

Kanskje sto til og med teltene til Korah og de rubenittiske høvdingene Datan, Abiram og On side om side; beretningen om straffedommen synes å antyde noe slikt.

Også Ruben hadde noe å klage over. Var ikke han Jakobs førstefødte, som derfor burde ha ledelsen blant stammene? Det var ikke vanskelig å tenne misunnelsens brann i et østerlandsk bryst. Hvilken rett hadde Moses – og hvilken rett hadde Levis stamme, som han jo representerte – til den øverste ledelsen over alle de andre stammene? For Ruben og de andre stammene sto dette som en sørgelig urett og en utålelig tilranelse av makt.

En slik tankegang forklarer både at så mange stammehøvdinger var med i sammensvergelsen, og at Moses talte så sterkt til Korah (4 Mos 16,8–11) og vendte seg så harmfullt til Gud da rubenittene kom

[55] Opplysningen i 4 Mos 27,3 om at manassitten Selofhad ikke hadde vært med i Korahs flokk, synes å antyde at Korahs medsammensvorne hørte til forskjellige stammer.

med klagene sine (16,15). De sammensvorne la fram sitt syn med disse ordene (16,3): Nå får det være nok! – det vil si: du, Moses, og du, Aron, har lenge nok stått i spissen for prestedømmet og styringen. «Hele menigheten er hellig, alle sammen, og Herren er midt iblant dem. Hvorfor skal da dere opphøye dere over Herrens menighet?»

Legg merke til påskuddet de brukte for å skjule sine egennyttige og ærgjerrige motiver: en høyere åndelighet. De ville ikke anerkjenne noe annet prestedømme enn det åndelige prestedømmet Israel selv utgjorde. Men som vi straks skal se, bygde de ikke dette kravet på yppersteprestens forbilledlige mellommannsstilling, men på deres egen stilling som Israel etter kjødet.

Hele denne historien er så alvorlig, dommen som fulgte, så forferdelig – den har ikke sitt sidestykke, unntatt den som i den nye pakt rammet Ananias og Saffira (Apg 5,1–11) – og selve opprøret blir så ofte nevnt i Skriften, at det krever en grundigere behandling. Korahs opprør, som det vanligvis kalles etter den egentlige anstifteren, var naturligvis et utslag av den mest åpenbare motstand mot at Gud selv innsatte sine tjenere.

Men det var ikke alt. Grunntankene i det de sa til Moses (16,3), gikk stikk imot hele Det gamle testamentes plan og oppgave. Hadde de fått gjennomslag, ville de fullstendig ha opphevet og tilintetgjort dets forbilledlige karakter.

Det var riktignok sant at hele Israel var hellig, et folk av prester. Men det var de ikke i kraft av fødsel eller nasjonal stilling; det var de på grunn av Arons forbilledlige prestedømme, som «lot dem komme nær» og sto som mellommann mellom dem og Herren.

Arons prestedømme hvilte i sin tur helt og holdent på at *Gud selv hadde innsatt ham til det*. Det samme gjaldt alle ordningene som hørte med – for eksempel hvor og når Gud skulle tilbes, hva røkelsen skulle lages av, og budene om slaktofrene. Alle hadde de sin betydning og sin virkning i kraft av at de kom fra Herren, selv om det kunne finnes andre, underordnede hensyn bak bruken av dem i gudstjenesten. «Den som han utvelger, vil han la komme nær til seg» (16,5); «den mann som Herren utvelger, han skal være den hellige» (16,7).

Enhver annen tjeneste, ild eller sted enn det Gud hadde valgt, var en «fremmed» tjeneste, en «fremmed» ild og et «fremmed» sted, hvor alvorlig det enn var ment. Dette var helt grunnleggende for den

forbilledlige betydningen av alle ordningene. Det som teller her, er at Gud har innsatt, ikke at en person eller ting av naturen er dyktig eller skikket. Hadde det vært annerledes, ville alt sammen ha vært *naturlige* ordninger og ikke *forbilledlige* – uttrykk for en fornuftig og naturlig gudstjeneste snarere enn for en guddommelig.

I forbildet var det Gud som ville velge det jordiske middelet og så knytte den åndelige gaven til det. I det øyeblikket Israel fjernet seg aldri så lite fra det Gud hadde gitt, gjorde de ikke bare opprør mot de ordningene han hadde fastsatt og innstiftet. De tilintetgjorde også hele den betydningen Gud selv hadde lagt i dem fordi de satte det menneskelige og naturlige i stedet for det guddommelige.

Forbildene var så å si speilbilder av Guds egne ordninger; i dem ble framtidige åndelige virkeligheter med alle sine velsignelser budt fram som om de allerede var til stede. Med Kristus har alle disse forbildene opphørt fordi den virkeligheten de alle pekte fram mot, er kommet med ham.

Dette lille sidesporet var nødvendig, både for å forstå beretningen om Korah riktig og for å forstå de forbilledlige ordningene i Det gamle testamente. Men nå tilbake til fortellingen.

Morgenen etter at opprøret brøt ut, stilte Korah og hans to hundre og femti forbundsfeller seg ved inngangen til tabernaklet, slik Moses hadde befalt (4 Mos 16,16–19). Her tok de «hver sitt ildkar og hadde ild i dem og la røkelse på dem». Korah hadde fått slik anseelse at han hadde klart å samle «hele menigheten» der mot Moses og Aron. Da Guds nærvær åpenbarte seg synlig for alle, ville hans vrede nesten i et øyeblikk ha gjort ende på denne menigheten – hadde ikke Moses og Aron gått i forbønn og avverget faren.

Moses trådte fram for Herren med disse ordene: «Gud, du Gud som råder over livsens ånde i alt kjød! Blir du vred på hele menigheten fordi om én mann synder?» (4 Mos 16,22) Som Calvin sier, påkalte han «Guds allmenne nåde mot skapningen: Han som er verdens Skaper og Herre, måtte ikke tilintetgjøre menneskene han hadde skapt, men heller ha medlidenhet med sine henders verk». Slik finnes det en forbønn om nåde; og i den kjensgjerningen at vi er skapninger, utgått fra en slik Guds hånd, ligger uutsigelige rettigheter for bønnen!

Moses forlot nå opprørerne med ildkarene deres ved inngangen til tabernaklet – trolig slått av skrekk – og gikk til teltene til Datan og Abiram, sammen med de eldste og fulgt av menigheten.

Dagen før hadde de to rubenittene nektet å komme til Moses og sendt ham et hånlig svar: De mente han bare ville blinde folket. Nå kom Datan og Abiram ut med konene og barna sine og stilte seg i teltdørene, som for å utfordre Moses til å gjøre hva han kunne. Da fikk folket først høytidelig befaling om å trekke seg bort fra dem (4 Mos 16,25–27).

Så kunngjorde Moses en ny straffedom som ingen hadde hørt maken til, og den ble fullbyrdet straks (4 Mos 16,28–33). Jorden åpnet seg og slukte opprørerne med familiene deres og alt de eide – det vil si alt som hadde hatt del i forbrytelsen.[56]

Den samme skjebnen ser også ut til å ha rammet Korah. Men Korahs barn tok ikke del i farens opprør og døde derfor heller ikke med ham. Det er et sterkt vitnesbyrd både om at Guds ord er sant når han sier at han ikke straffer mennesket for fedrenes synder, og om levittenes gudsfrykt.

Ikke nok med det: Fra Korah stammet til og med menn som Samuel og Heman, og blant hans etterkommere var noen av Israels yndige sangere, som har gitt oss salmer innblåst av Gud til nytte for kirken til alle tider.

Alle salmene av Korahs barn har det samme kjennetegnet: De er fulle av lov og takk til den guddommelige Kongen som troner på Sion, og av lengsel etter å tjene Gud i hans helligdom. Grunntonen i disse salmene er som et ekko av den alvorlige lærdommen fra straffedommen som rammet huset deres.[57]

Om de «to hundre og femti menn som hadde båret fram røkelsen», heter det: «det for ild ut fra Herren og fortærte» dem, slik det tidligere hadde skjedd med Nadab og Abihu. Ildkarene deres var «hellige», for de var båret fram for Herrens åsyn. Derfor ble de hamret ut til plater som brennofferalteret ble kledd med; slik skulle de være et varig

[56] Ut fra 4 Mos 16 og hentydningene i 26,10–11 antar jeg at også Korah selv gikk etter, trolig for å se hva som ville skje, og lot de to hundre og femti høvdingene bli igjen ved inngangen til tabernaklet. Sto Korahs telt side om side med teltene til Datan og Abiram, får vi et enda klarere bilde av hele scenen. – 4 Mos 16,14.

[57] Jer 31,30; Esek 18,19–20. – 4 Mos 26,11. – 1 Sam 1,1; 1 Krøn 6,33–38. – Disse salmene er merket som skrevet av Korahs barn: 42; 44–49; 84; 85; 87; 88. Om Korahs sønners historie for øvrig, se 1 Krøn 9,19; 12,6; 26,1–19; 2 Krøn 20,19; Neh 11,19.

minne for Israels barn om denne hendelsen og den lærdommen de skulle ta av den. (3 Mos 10,2; 4 Mos 16,37.)

Denne åpenbare og høytidelige straffedommen fra Gud over opprørerne hadde nok slått folket som så på, med en plutselig ærefrykt. Men den førte ikke til den angeren som springer ut av et forandret hjerte. Inntrykket bleknet, og morgenen etter var det ikke annet igjen av det enn tanken på at så mange stammehøvdinger var gått til grunne for Moses' skyld – menn som hadde prøvd å hevde stammenes uavhengighet! Folket så på disse mennene som martyrer for den felles sak.

Høvdingenes telt var fulle av sorg, og der Korah, Datan og Abiram hadde bodd dagen før, sto stedet tomt. Det skjerpet bare følelsen av at dette hadde lagt et trelleåk over folket for alltid. Guds hensikt forsto de ikke; til det trengtes åndelig innsikt. De så bare at om straffedommen var kommet fra Herren, så var det skjedd, om ikke på Moses' oppfordring, så i alle fall for å hevde hans og Arons makt.

I sin utakknemlighet glemte de til og med at hele menigheten ville ha gått til grunne sammen med Korah om ikke disse to hadde gått imellom. Her ble det tydelig hvor rettferdig og sann Herrens dom var da den stengte hver eneste en av denne slekten ute fra Kanaans land: Som Esau en gang hadde de ved sin ferd vist at de var helt uskikket til å arve løftene. (Sal 4,5.)

Vi får vite at menigheten igjen samlet seg mot Moses og Aron, med denne formastelige og urettferdige anklagen på leppene: «Det er dere som har slått Herrens folk i hjel!» (4 Mos 16,41) Da vendte de to nesten av instinkt blikket mot sammenkomstens telt, det stedet der de hadde fått hjelp før, og dit vendte de seg nå igjen med sin bønn.

Og de skulle ikke be forgjeves. Mørkere og tettere enn noen gang før dekket skystøtten tabernaklet, og Herrens herlighet strålte synlig ut fra den. Da Moses og Aron gikk fram foran tabernaklet, talte Herren til Moses og sa: «Gå bort fra denne menigheten, så vil jeg gjøre ende på den i et øyeblikk. Da falt de ned på sitt ansikt.» (4 Mos 16,42–45)

Men hva skulle Moses nå føre fram for Herren i bønnen? Han visste at «vreden er gått ut fra Herrens åsyn, straffedommen er begynt». Under opprøret ved Horeb, senere i Kadesj og bare dagen før under Korahs opprør hadde han brukt opp alle grunner; det fantes ingen igjen som han kunne føre fram i forbønnen.

Da – i nødens dypeste stund, da hver grunn som selv troen kunne finne, var tatt bort, og Israel så å si var *fortapt* – trådte Guds omsorg fram med sin makt over alle vansker. Den ga seg uttrykk i en handling som både gikk imellom og var et forbilde, og enda den bare var et forbilde, viste den seg mektig nok i den vanskelige stillingen.[58]

På Moses' befaling tok Aron glør fra brennofferalteret, der det nettopp var ofret slaktoffer, la dem i ildkaret og røkelse oppå. Denne offerhandlingen var et forbilde på mellommannsgjerningen til vår store yppersteprest. Og da det ikke fantes noen annen grunn å føre fram i bønnen, viste nettopp dette forbildet på den store yppersteprestens fullkomne rettferdighet og forbønn seg å strekke til.

Aldri, verken før eller senere i Det gamle testamente, ble evangeliet forkynt slik som da Aron på Moses' befaling tok ildkaret, fylte det med glør fra alteret og «løp midt inn i flokken» og la røkelse på og gjorde soning for folket (4 Mos 16,47). Og mens han «sto der mellom de døde og de levende», stanset plagen; da hadde den allerede tatt livet av fjorten tusen sju hundre mennesker.

Korah hadde urettmessig grepet etter presteskapet og slik ført ulykken over dem; nå var det det rettmessige og forbilledlige prestedømmet som tok plagen bort.[59]

Men sannheten Gud nå ville lære folket, skulle ikke bare legges fram i form av straffedom.

Etter stormen og jordskjelvet kom «den stille susen» (jf. 1 Kong 19,12), og den forbilledlige betydningen av det aronittiske prestedømmet ble stilt fram for dem i et vakkert sinnbilde. På Guds befaling ble det for hver av de tolv stammene lagt en stav med navnet på stammehøvdingen inn i Det aller helligste, foran paktkisten.

Da Moses dagen etter kom inn i helligdommen, så han at «Arons stav, den som var for Levis hus, hadde spirt. Den hadde både skutt spirer og satt blomster og fått modne mandler.» (4 Mos 17,1–8)[60]

[58] 2 Mos 32,31; 4 Mos 14,13 flg.

[59] Det eneste eksemplet som svarer til dette, er kobberslangen som ble reist opp; den var et forbilde på en annen side ved vår Frelsers gjerning. Ikke engang Jesajas profetier var tydeligere enn disse to prekenene i handling, som vi kan kalle dem. Den ene vitnet om hvilken forbilledlig betydning det aronittiske prestedømmet hadde, og om kraften i den virkeligheten det pekte fram mot; den andre vitnet om hvor fullt og helt Gud hadde sørget for at skylden ble tatt bort.

[60] Etter den vanligste oppfatningen ble tolv staver lagt inn i Det aller helligste, fordi Efraim og Manasse ble regnet som én stamme, Josefs. Etter andre ble det båret inn tolv staver foruten Levis stav, som Arons navn var skrevet på.

Lærdommen i dette sinnbildet var tydelig. Hver av disse stavene var en høvdingstav, tegnet på en stamme og dens styre; de betegnet Israels stammehøvdinger slik de var av naturen. Både Arons stav og de andre høvdingenes staver var *hogd av* stammen de vokste på, og derfor ute av stand til å skyte knopper, blomstre og bære frukt i Guds helligdom. Av naturen var det slett ingen forskjell mellom Aron og de andre høvdingene; alle var like ute av stand til det nye, fruktbare livet.

Det eneste som skilte Arons stav ut, var at Gud hadde utvalgt den og gitt den en undergave. Derfor kunne den – i forbilde i den gamle pakt og i virkeligheten i den nye – på samme tid skyte knopper, blomstre og til og med bære frukt, slik at alle tre underne kom sammen og viste seg samtidig.

Så tok høvdingene hver sin stav. Men Arons stav ble igjen i helligdommen og ble lagt tilbake foran paktkisten; slik ble den oppbevart som et tegn (4 Mos 17,9–10).

Det er heller ikke uten dyp betydning at det nettopp var mandler. Mandeltreet, som skyter knopper før alle andre trær, kalles på hebraisk *sjaked*, «det våkne treet» (jf. Jer 1,11–12). Som dette tidlige, våkne treet skulle det aronittiske prestedømmet med sine knopper, blomster og frukt være et forbilde på det bedre prestedømmet, da «rettferdighetens sol» gikk opp «med legedom under sine vinger» (Mal 4,2).[61]

Kapittel 20. Igjen i Kadesj

Israel samles for andre gang i Kadesj. Moses' og Arons synd. Sendebudene til Edom. Arons død. Israel trekker seg tilbake fra Edoms grenser. Den kanaaneiske kongen i Arad angriper dem.

(4 Mos 20; 21,1–3)

Det var i sannhet betegnende at Israels barn ved slutten av de trettisju årene i ørkenen igjen samlet seg i Kadesj. Det var der de var blitt spredt, da det «onde ryktet» speiderne kom tilbake med, førte til vantro og egenrådig opprør. Derfra hadde den gamle slekten så å si tatt dødsdommen med seg ut i ørkenen, og nå, etter disse lange og tunge årene, var den fullbyrdet: Den gamle slekten hadde utåndet, og den nye sto igjen ved Kadesj.

[61] Både krukken med manna og Arons stav gikk tapt da arken ble ført tilbake fra filistrenes byer; se 1 Kong 8,9. Dette tapet hadde en dyp og talende betydning: Her uttalte Gud så å si uten ord sin dom over tilstanden i Israel.

Nettopp der den gamle slektens vandring ble brutt av, skulle den nye begynne. Gud er trofast og fører sine planer helt igjennom; *han* bryter aldri av. Det var menneskers vantro og opprør som brøt den gamle slektens vandring av – ikke at Gud svek det han hadde begynt. Og da han nå tok opp igjen sitt verk, var det nettopp der det var blitt brutt av.

Slik må også hvert menneske vende tilbake til det punktet der det gikk bort fra Gud og dommen ble uttalt over det, før det kan begynne den nye vandringen mot det lovede landet. Hvilke høytidelige tanker kunne vi ikke vente hos den nye slekten da de igjen sto ferdige til å ta opp den vandringen som fedrene var blitt stanset i! Herren hadde helliget sitt navn i Kadesj ved den store straffedommen; ville de nå hellige stedet ved å overgi seg til ham i tro og villig lydighet?

Av den gamle slekten var det bare tre igjen: Mirjam, Moses og Aron – foruten Josva og Kaleb, som hadde fått Herrens særlige løfte om å komme inn i det hellige landet (jf. 4 Mos 14,30). Men nå, da de nettopp sto ferdige til å begynne den nye vandringen, ble Mirjam tatt bort fra dem – hun som hadde ledet takke- og seierssangen da de første gang kom ut i ørkenen (4 Mos 20,1). Det var som en høytidelig påminnelse om det som var forbi.

Bare Moses og Aron var nå tilbake. Der sto de som trette, slitne pilegrimer for å begynne en ny reise sammen med nye pilegrimer, som på nytt skulle lære Herrens veier å kjenne. Dette kan hjelpe oss å forstå det som hendte helt i begynnelsen av pilegrimsvandringen deres. (2 Mos 15,21.)

Israel var i *Kadesj*, eller snarere i ørkenen Sin; navnet Kadesj gjelder trolig både hele strøket og et bestemt sted. En så stor menneskemengde samlet på ett sted måtte naturlig nok snart komme til å mangle vann (4 Mos 20,2).

Vi må også huske at denne slekten for det meste bare kjente Herrens under fra det de hadde hørt fortalt. Hans straffedommer derimot kjente de fra det de hadde sett med egne øyne: De hadde vært vitne til hvordan døden feide den gamle slekten bort i ørkenen. I sine harde hjerter syntes de nå at veien foran dem var håpløs, og at de var bestemt til å møte den samme skjebnen som fedrene.

Noe av denne vantro fortvilelsen kommer fram i ropet deres: «Å, om vi var omkommet den gang brødrene våre omkom for Herrens

åsyn!» – det vil si ved en av Guds straffedommer under ørkenvandringen. Minnet om fortiden og alle skuffelsene synes å komme til uttrykk i klagene deres (20,5).

Det er som om de sammenlignet fedrenes opphold i Egypt og forhåpningene som våknet da de dro ut derfra, med den store skuffelsen: å se det gode landet nesten innen rekkevidde og så måtte vende tilbake til ørkenen for å dø der! Og så gjorde folket åpent opprør mot Moses og Aron. (4 Mos 20,3.)

Selv hos Moses og Aron synes lignende følelser å ha gjort seg gjeldende, bare i en annen retning. Folket hadde ikke lenger håp om at ferden skulle ende godt, og gjorde opprør mot Moses og Aron: Med dem som førere ville de aldri få det lovede landet i eie! Moses og Aron på sin side mistet også håpet og gjorde så å si opprør mot folket: Et så vantro folk, som gjorde opprør allerede helt i begynnelsen, kunne aldri få det lovede landet i eie!

Folket syntes veien foran dem var håpløs, og det samme syntes Moses og Aron – men av stikk motsatt grunn. Folket gjorde opprør mot Moses og Aron, og Moses og Aron i sin tur mot folket.

Men dypest sett var grunnen til fortvilelsen og opprøret den samme hos begge parter: I begge tilfeller var det vantro mot Gud. Folket hadde sett hen til Moses og ikke til Gud som den som skulle føre dem til det hellige landet; derfor fortvilte de.

Moses så på folket slik de var i seg selv, i stedet for å tenke på Gud, som nå sendte dem videre, og som helt sikkert ville oppfylle det løftet han hadde gitt dem. Det kom snart fram i det Moses sa og gjorde.

Han hadde fått Guds befaling om å stå «foran klippen midt for deres øyne» med «staven som lå foran Herrens åsyn», i hånden (4 Mos 20,8–9). Det var utvilsomt den samme staven som han hadde gjort under med i Egypt; med den hadde han også fått vannet til å springe fram av klippen i Refidim. (2 Mos 17,6.)

Det er vanlig å mene at Moses' synd, som også Aron hadde del i, besto i at han *slo* på klippen – og det to ganger – i stedet for bare å *tale* til den, så skulle «den gi vann fra seg»; og dessuten i de forhastede og upassende ordene han brukte ved samme anledning: «Nå, dere opprørere! Mon vi kan la vann strømme fram for dere av denne klippen?» (4 Mos 20,10–11) Men denne oppfatningen synes vanskelig å godta.

For det første kan vi knapt tenke oss at det var vantro som fikk Moses til å slå på klippen i stedet for å tale til den, som om slaget skulle virke sterkere enn ordet. For det andre virker det underlig at Moses skulle få befaling om å «ta staven» om han ikke skulle bruke den – så meget mer som Gud nettopp hadde fastsatt den som redskapet for et lignende under i Refidim. Og til sist: Hvordan kunne Aron i så fall ha fått del i Moses' synd?

Når han slo på klippen to *ganger*, var det bevis nok på at folket hadde «vakt vrede» hos Moses, så han følte seg utfordret – slik vi leser i Sal 106,32–33. Det viste seg også i ordene hans, som Skriften beskriver slik: «han talte tankeløst med sine lepper».

Legg også merke til at Moses *ikke noe sted i Skriften blir klandret* for å ha slått på klippen i stedet for å tale til den. Derimot blir det uttrykkelig sagt at folket «vakte vrede ved Meribas vann, det gikk Moses ille for deres skyld».[62]

Den andre siden ved Moses' synd ble senere uttrykkelig uttalt av Herren selv. Han kunngjorde for Moses og Aron at de ikke skulle «føre dette folk inn i det landet» han hadde gitt dem, og ga denne grunnen: «Fordi dere ikke trodde på meg og ikke helliget meg for Israels barns øyne» (20,12).

Folket hadde i sitt opprør mot Moses og Aron ikke trodd at Herren ville føre dem inn i det landet han hadde lovet dem. På samme måte hadde Moses og Aron i sin vrede mot folket ikke trodd på Gud og helliget ham i hans makt og nåde for Israels barns øyne. Israel syndet som Guds folk, Moses som folkets mellommann.

Hittil hadde Moses vært tro i sin oppgave, hvor ofte han enn var blitt utfordret og fristet; han hadde gått i forbønn hos Gud og seiret i troen.

Nå tapte han for første gang kampen, slik vi alle gjør, på grunn av vantro. Han så på folkets synd og sluttet av den at det var umulig for dem å få det som var lovet. I stedet skulle han ha sett hen til Guds nåde

[62] Den store rabbinske utleggeren Rashi forklarer at Moses slo to ganger, med at han gikk til feil klippe: Ved første slag kom det bare noen få dråper, ved det andre rikelig med vann. Han mener at Moses' synd besto i at han slo på klippen i stedet for å tale til den, og utdyper det slik: Folket ville da helt naturlig ha tenkt: Når klippen, som verken hører eller taler og ikke trenger noe, adlyder Guds røst, hvor mye mer er ikke da vi skyldige å lyde ham? Jerusalem-targumet sier at det kom blod av klippen ved første slag. – Oversetterens merknad: I den norske bibeloversettelsen er det Gud som er den folket vakte vrede hos.

og makt, som gjør alle ting mulige, og til at løftene som var gitt, ikke kan svikte.

Han «tvilte på løftet» – ulikt Abraham under lignende omstendigheter (jf. Rom 4,20). Og da han ved vantro hadde gjort seg selv uskikket til å være folkets mellommann, måtte tjenesten hans ta slutt, og oppgaven med å føre Israel inn i det hellige landet måtte gis til en annen.

Bare i den forstand vi nå har vist, kan vi godta det vanlige utsagnet at Moses' synd mer var en synd i *embetet* enn en *personlig* synd. For embetet og personen kan ikke skilles, verken når det gjelder ansvar eller plikt.

Vi vil heller se på Moses og Aron som gamle pilegrimer, trette av den lange veien gjennom ørkenen og såre på føttene av de skarpe steinene der. Da de igjen skulle ta fatt på den tunge vandringen, sviktet kreftene et øyeblikk, og i trettheten snublet de på anstøtsteinen. Få hendelser rører hjertet så dypt som denne ved Meribas vann, og i hele Det gamle testamente finnes det ikke maken.

Riktignok fortvilte også Elia under lignende omstendigheter over Israel (1 Kong 19,4–8). Han fikk befaling om å gå til «Guds fjell» for å lære den samme lekse som Moses der, før han som Moses ble tatt ut av sitt embete.

Men det fulle motstykket til denne prøvelsen i Moses' liv finner vi i historien om døperen Johannes. Han tvilte på hvordan Messias gikk fram – på hans person tvilte han ikke – og fortvilte over det han så og hørte om hvordan løftet ble oppfylt. Da sendte han disiplene sine til Messias med det kjente spørsmålet (Matt 11,2–3), og det like før han også ble tatt ut av sitt embete.

Her er ikke stedet til å dvele lenger ved dette. La oss bare peke på at Moses, Elia og døperen Johannes på den ene siden, og Josva, Elisa og vår høylovede Frelser på den andre, står fram i Skriften som forbilder og motbilder.

Før de forlot Kadesj, sendte Moses bud til Edoms konge – og etter det vi får vite i Dom 11,17, også til Moabs konge, som hadde landet sitt nord for Edom – og ba om at Israel måtte få dra gjennom landene deres.

Det ville ha vært den korteste veien når de tok sikte på å gå inn i Kanaans land fra den andre siden av Jordan, ved Jeriko. Det var også

den letteste veien, for slik ville de slippe å komme i berøring med folkene i Negev, «sørlandet», som trettisju år tidligere hadde møtt Israel med våpen og grundig slått dem.[63]

Men Moses minnet forgjeves Edom om slektskapet med Israel, om Israels store lidelser i Egypt og om den underfulle befrielsen ved Herrens engel. Like forgjeves ba han bare om å få dra fram langs den vanlige karavaneveien, «etter kongeveien», uten å bøye av verken til høyre eller til venstre, og tilbød dessuten å betale for vannet de brukte. Esaus barn sa ikke bare blankt nei; de samlet også en hær for å vokte grensene sine. (4 Mos 20,14–21.)

Mens Moses' sendebud var hos Edom med ærendet sitt, hadde Israels leir rykket fram til det Skriften kaller Edoms «ytterste grense». En dagsreise østover fra Kadesj, gjennom den vide Wadi Murreh, reiser det seg brått et merkverdig fjell som står helt for seg selv og rager mektig opp. Canon Williams sier at det har en høyst særpreget form, og professor Robinson sammenligner det med en høy borg.

Det nåværende navnet, Moderah, er det samme som det gamle bibelske Mosera. Og sammenligner vi 4 Mos 20,22–29 med 5 Mos 10,6, får vi vite at Mosera bare er et annet navn på Hor. Ja, Hor, eller *Hor-ha-Hor* (egentlig «fjellets fjell»), betyr nettopp «det merkverdige fjellet».

Dette var den naturligste veien for Israel om de fikk dra gjennom Edoms land langs kongeveien – den nåværende Wadi Ghuweir. Slik ville de komme rett gjennom Moab til den andre siden av Jordan. Her var det naturlig for dem å stanse og vente på svaret fra Edoms konge.

Moderah ligger like ved grensen, men utenfor Edoms område, og her åpner det seg innganger til forskjellige wadier eller veier både mot øst, sør og sørvest. Herfra kunne Israels barn altså ta den veien omstendighetene førte dem til. Dessuten kunne de fra toppen av Moderah holde øye med enhver fiendtlig bevegelse mot dem, enten den kom fra Edom i øst eller fra amalekittene og kanaaneerne i nord og vest. Ut fra dette anser vi det som sikkert at dette er Hor-fjellet, der Aron døde.[64]

[63] Svaret fra Moabs konge er ikke skrevet ned i Skriften. Selv om han hadde gitt Israel lov til å dra gjennom landet sitt, kunne de ikke ha gjort bruk av det etter at Edom hadde sagt nei, for veien til Moab gikk gjennom Edom. – 4 Mos 14,44 flg.

[64] Den vanlige oppfatningen er at Hor-fjellet er Jebel Harun like ved Petra, Edoms hovedstad. Vi må her avvise den oppfatningen at Israel skulle ha bedt om lov til å dra gjennom Edom og så, uten å vente på svar, ha marsjert midt inn i Edom og slått leir i tretti dager like ved hovedstaden. Det er for øvrig vanskelig å forstå hva som skulle ha fått Israel til å gå så langt sørover, når de håpet – og det

Bare én dagsreise fra stedet der Aron hadde begått sin synd, ble altså Guds dødsdom over ham fullbyrdet. Det hviler en høytidelig storhet over denne fortellingen, og den svarer både til den alvorlige hendelsen og til de merkverdige omgivelsene den fant sted i.

For hele menighetens øyne gikk de tre – Moses, Aron og Eleasar – opp på fjellet (4 Mos 20,25–28). I sin fulle presteskrud gikk Aron til sin grav. Han visste det selv, og det gjorde alle i leiren. I den siste tiden hadde blikkene deres hvilt i ærefryktig stillhet på den ærverdige skikkelsen som i disse førti årene hadde forvaltet det hellige embetet blant dem.[65]

Det ble ingen rørt eller larmende avskjed. I dette forbilledlige prestedømmet hvilte alt på at embetet varte uten avbrudd, ikke på personen. Derfor ble Aron der oppe på fjelltoppen først tatt av presteklærne sine, og så ble de høytidelig tatt på Eleasar, sønnen hans. Slik ble prestedømmet ikke et øyeblikk avbrutt ved Arons død. Deretter ble han «samlet til sitt folk» – ikke som prest, men rett og slett som en av Guds Israel.

Over det som gikk for seg mellom de tre på fjellet, har Guds hånd trukket et slør av taushet. Så kom den nye presten, Eleasar, ned fra det som hadde skjedd på Hor-fjellet, for å gjøre tjeneste blant menigheten, som ventet i dyp ærbødighet. «Da hele menigheten så at Aron var død, gråt hele Israels hus over Aron i tretti dager.» (4 Mos 20,29)

Nå ventet alvorlige tidender Israel. Sendebudene kom tilbake fra Edom med blankt avslag på Moses' bønn om å få dra gjennom landet. Og ikke nok med det: Hele Edoms hær var i ferd med å samle seg like

---

gjorde de den gangen – å slå seg gjennom den nærmeste farbare wadien, veien som førte nordover gjennom Edom og Moab til grensen av Kanaan. I så fall ville Jebel Harun ha ligget langt utenfor veien deres. Endelig er det umulig å få noen orden i den tidsmessige rekkefølgen av hendelsene Bibelen forteller om, om en ikke antar at Moderah er det samme som Hor-fjellet. Hadde Israels leir ligget ved Petra, ville kongen i Arad ikke hatt noen grunn til å frykte at Israel tenkte å trenge fram gjennom hans område (4 Mos 21,1); og det er høyst usannsynlig at han skulle ha rykket så langt mot sørøst som til Petra for å slå Israel. De utleggerne som holder Jebel Harun for Hor-fjellet, blir derfor nødt til å anta at angrepet fra kongen i Arad fant sted tidligere, nemlig på det tidspunktet som er nevnt i 4 Mos 20,22. Men da blir det igjen vanskelig å forstå hvordan kongen kunne ha hørt at Israel kom «på speidernes vei», når han så at de tok stikk motsatt retning og hadde bedt om lov til å dra gjennom Edom. Mot disse tunge grunnene står bare tradisjonens autoritet, som taler for Harun. Ser vi derimot Moderah og Hor-fjellet som det samme, blir alt tydelig og lett å forstå, og hele beretningen i sin tidsmessige rekkefølge stemmer med det vi på forhånd kunne vente. Mer om dette finner en i det beundringsverdige verket av nylig avdøde pastor E. Wilton, «The Negeb or South Country of Scripture», s. 126–134, og i det utmerkede kartet der.

[65] Etter 4 Mos 33,37 flg. døde Aron på den første dagen i den femte måneden i det førtiende året etter utgangen fra Egypt, hundre og tjuetre år gammel.

foran dem, tett ved stedet der Israel hadde slått leir. Siden de etter Guds befaling ikke skulle angripe Edom, måtte de altså trekke seg raskt tilbake (jf. 5 Mos 2,4–5).

Skulle de «dra utenom Edoms land» (4 Mos 21,4) ved å rykke nordover langs vestsiden av Edom, ville den vanlige veien fra Hor-fjellet ha ført Israel rett ned gjennom Wadi el-Jeib og videre gjennom den nordlige delen av Araba. Men den veien ville ha brakt dem i berøring med Edoms vestgrense.

Det ble derfor nødvendig først å trekke seg tilbake fra Wadi Murreh og så slå inn på en vei mot sørøst gjennom det som nå kalles Azazimeh-fjellene, det gamle Teman eller Paran-fjellet. Ved denne omveien ville Israel komme ned i Araba langt sør for stedet der Edoms hær lå og ventet på dem; de gikk da gjennom de nåværende wadiene Ghudhaghidh og 'Adbeh. Av 5 Mos 10,7 får vi også vite at Gudgoda og Jotbata var de to første leirplassene de kom til etter at de hadde trukket seg tilbake fra Hor-fjellet.

Men nettopp der Israels hær måtte bøye sørover fra Wadi Murreh, sto de nesten i rett linje mot området til kongen i Arad. Han hadde naturligvis fått vite at Israel ikke hadde fått lov til å dra gjennom Edom.

Da han nå så dem rykke fram like ved landet sitt, lå det nær for ham å tro at de hadde tenkt å trenge inn i det. «Da den kanaaneiske kongen i Arad, som bodde i sydlandet, hørte at Israel kom på speidernes vei» – eller kanskje snarere kjøpmennenes vei, karavaneveien – «ga han seg i strid med Israel og førte noen av dem bort som fanger.» (4 Mos 21,1) Trolig hadde han kastet seg over baktroppen deres.[66]

Denne hendelsen er fortalt av to grunner. For det første skal den vise kanaaneerfolkenes fiendskap mot Israel, uten at Israel hadde utfordret dem.

For det andre skal den vise Guds trofasthet. For Israel ga den gangen «et løfte» om å slå disse byene med bann dersom Gud ga dem i Israels hånd (4 Mos 21,2–3). Og Gud hørte Israels bønn. Mange år senere ga han dem den seieren de hadde bedt om, og da ble navnet

[66]Oversetterens merknad: I den norske bibeloversettelsen: «på veien til Atarim». – Slik oversetter Mr. Wilton det, og ikke «speidernes vei», som måtte forstås som veien de tolv speiderne hadde gått opp til Kanaans land trettiåtte år tidligere.

Horma, «bann», til virkelighet (Dom 1,17). Det navnet hadde Gud her på forhånd gitt dem som pant på sin trofasthet.[67]

Kapittel 21. Fram til Moabs sletter

Israels barn drar utenom Edoms land. De giftige slangene og kobberslangen. Israel kommer inn i amorittenes land. Seierne over amorittkongen Sihon og Og, kongen i Basan. Israels leir på «Moabs sletter» like ved Jordan.

(4 Mos 21,3–35; 33,35–49; 5 Mos 2,1–3,11)

Edoms motstand og det grunnløse overfallet fra den kanaaneiske kongen i Arad må ha gitt folket det nedslående inntrykket at vandringen nå for alvor møtte de største vanskelighetene. Det var helt naturlig at de mektige naboene hadde latt Israel være i fred i de trettiåtte årene da folket streifet spredt omkring på Sinaihalvøya, slik beduinene ennå gjør i dag.

Men så snart Israel samlet seg igjen og rykket fram som en hær, måtte fortellingene om de underfulle ting Gud hadde gjort med dem, vekke skrekk hos nabofolkene. Slike fortellinger ble på østerlandsk vis spredt raskt og fortalt i det vide og brede, og de kalte folkenes hærer til våpen mot denne underlige hæren som rykket fram.[68]

Trolig samlet nabofolkene seg først under fanene sine, ivrige etter å slå denne eventyrlige skaren av menn, kvinner og barn med de store buskapene. Men så snart de skjønte at all motstand var forgjeves fordi Israels Gud viste seg sterkere enn alle andre folks guder, måtte de oppgi kampen i skrekk. Slik ville avgudsdyrkerne i Østen naturlig nok tenke; og når vi ser saken slik, blir det lettere å forstå Skriftens beretninger.

For å «dra utenom» Edoms land måtte Israel først ta retning mot den elanittiske bukten i Rødehavet, Akababukten. Noen få timer nord for Esjon-Geber («kjempens ryggrad») måtte de så gå inn i fjellene og deretter dra nordover mot Moab «langs veien som går mellom Edom og kalksteinsplatået i den store østlige ørkenen» (jf. 5 Mos 2,8). De var trolig forberedt på å måtte kjempe for så å si hvert skritt nordover.

[67] Enkelte utleggere mener at Israel allerede ved denne anledningen vant en stor seier over kanaaneerne, men den antakelsen lar seg ikke forene verken med beretningen her eller med andre steder i Skriften.

[68] Jf. Palmer, «The Desert of the Exodus», del II, s. 517 flg.

Men først skulle de gjennom andre prøvelser på denne ferden. Den dype senkningen i Araba som de måtte vandre gjennom, var uutholdelig het, uten vegetasjon, øde og vill og ofte rammet av fryktelige sandstormer. Den kan med rette kalles «den store og forferdelige ørkenen», slik Moses senere minnet folket om den.[69]

Folket var utslitt av veien, led under vannmangel og hadde ingen annen mat enn mannaen Gud ga dem. Da ble de grepet av den største motløshet og «talte mot Gud og mot Moses» (4 Mos 21,4–6). Det var her Herren straffet folkets vantro knurring ved å sende serafslanger – «brennende» slanger – inn blant dem, og mange døde av de giftige bittene. Herren handlet med dem nå som før: Heller ikke denne gangen skapte han noe nytt som redskap for straffedommen, men brukte i sin allmakt det som fantes fra før.

De reisende gir merkelige og opplysende bekreftelser på hvor mange giftige slanger det finnes i dette strøket. En av dem beskriver omgivelsene ved bukten slik: «Sanden på stranden var full av slangespor. De hadde krøpet omkring i alle retninger, og enkelte av sporene tydet på slanger med en diameter på ikke mindre enn omkring fem centimeter. Veiviseren min fortalte at slanger var svært vanlige i disse traktene.»

En annen reisende, som fulgte Israels vei nøye, forteller: «Om ettermiddagen ble det brakt til oss en stor, spettet slange med *brennende* flekker og spiralformede linjer. Ut fra tennene å dømme hørte den tydeligvis til en av de giftigste artene … Beduinene sier at disse slangene, som de er svært redde for, er usedvanlig tallrike i dette området.» Siden også kobberslangen kalles «brennende» (*saraf*), slutter vi at ordet heller sikter til hvordan disse «ildslangene» så ut, enn til det «brennende», giftige bittet.[70]

To ting trer skarpest fram i denne fortellingen. Den ene er at Israel så raskt angret synden sin og bekjente den med usedvanlig ydmyke ord. Den andre er den underfulle, sinnbildlige undervisningen som lot dem som var dødelig bitt, bli frelst og friske igjen.

Moses fikk befaling om å lage en serafslange, en «brennende slange» av kobber, og sette den på en stang. Hver den som så på den, skulle straks bli helbredet (4 Mos 21,8–9). Av Frelserens ord i Joh 3,14–

[69] Palmer, «The Desert of the Exodus», bd. II, s. 523. – 5 Mos 1,19.
[70] Jf. Mr. Wilton, «The Negeb», s. 47. – Kurtz, «History of the Old Covenant».

15 vet vi at dette var et direkte forbilde på at Menneskesønnen skulle bli «opphøyet», «for at hver den som tror på ham, skal ha evig liv». (4 Mos 21,7.)

Det *enkle* ved dette middelet – de skulle bare se opp til slangen i tro – den *umiddelbare og fullkomne* helbredelsen, og at dette var det *eneste* middelet til frelse fra det dødelige bittet, men også et middel som *virket fullt og helt*: Alt dette har sitt motbilde og sin forklaring i evangeliet.

Men for å forstå både forbildet og Frelserens ord klarere må vi spørre hvordan Israel så på og forsto denne opphøyde kobberslangen og helbredelsen som kom fra den. Utvilsomt måtte Israel straks knytte de giftige slangenes dødelige bitt til slangen i paradiset og den døden som kom fra den. Men nå ble det reist opp en kobberslange, laget i den brennende slangens *lignelse*, men uten *dens giftige bitt*, og den skulle være middelet til Israels helbredelse. Da måtte altså den brennende slangens dødelige gift tydeligvis bli opphevet ved den kobberslangen som var reist opp!

Dette måtte igjen lede tankene tilbake til løftet som ble gitt da det giftige slangebittet første gang ble kjent. Det måtte minne dem om ordet om at kvinnens ætt skal knuse slangens hode, men at kvinneættens hæl samtidig skal bli knust (jf. 1 Mos 3,15).

I denne forstand kaller også den apokryfe Visdommens bok (Visd 16,6) kobberslangen et «frelsens tegn». Allerede her ser vi slik tydelig læren om at Gud sendte «sin egen Sønn i *syndig kjøds lignelse*, for syndens skyld, og *fordømte synden* i *kjødet*», og at Gud har gjort «*ham* som ikke visste av synd», «til synd for oss». Det samme gjelder ordet i 1 Pet 2,24: «han som bar våre synder på sitt legeme opp på treet». (*Rom* 8,3; 2 *Kor* 5,21.)

Luther utdyper den dyrebare betydningen av dette forbildet ut fra de tre særtrekkene som gjør det til et «frelsens tegn»: «For det første skulle slangen som Moses på Guds befaling måtte lage, være av kobber, det vil si rød og lik de brennende slangene, som var røde, og som det brant av når de bet med giften sin; men *den* skulle være uten gift. For det andre skulle kobberslangen reises opp på en stang som et tegn (jf. Kol 2,14 flg.). For det tredje måtte de som skulle bli legt for bittene av de brennende slangene, se opp til kobberslangen som var løftet opp på stangen; uten det kunne de ikke bli frelst eller holdt i live.»

På lignende måte sier en nyere tysk utlegger om Joh 3,14: «Kristus er motbildet til kobberslangen, for så vidt som han tok på seg synden og bar den seirende – synden, den mest ødeleggende av alle ødeleggende makter.»

Det er av den største interesse å følge Israels barn på vandringen deres, nå som hver dag førte dem nærmere målet, det lovede landet. Den gangen var det ikke, som nå, bare et land med ruiner og minner, men et land fullt av skjønnhet og forhåpninger. Med sin rikdom, sin fruktbarhet og sin skiftende ynde måtte landet gjøre et så overveldende inntrykk på et folk som aldri i hele sitt liv hadde sett eller kjent annet enn «ørkenen», at vi vanskelig kan sette oss inn i det.

Hvert skritt framover var så å si ledet direkte av Gud og i en viss forstand et under. Samtidig måtte det for dem være et pant på noe enda større og herligere som de skulle få oppleve.

Senere reisendes undersøkelser setter oss i stand til å følge Israel på denne vandringen. Som allerede nevnt er de gamle navnene i Østen bevart med merkverdig troskap helt til vår tid, og det hjelper oss å påvise nøyaktig hvor de hendelsene vi her hører om, fant sted.

Dette er så meget mer betydningsfullt som Bibelens egne beskrivelser av steder og omgivelser kaster et levende lys over fortellingene og er det beste vitnesbyrd om at de er troverdige.[71]

Veien som nå lå foran Israel, var delvis den samme som de store karavanene fra Damaskus til Mekka ennå følger. La oss se litt nærmere på de områdene de etter hvert dro gjennom eller forbi.

Først vandret Israel langs Edoms *østlige* grense, med landet på venstre side. Da Israel brøt opp fra Kadesj, hadde de prøvd å komme gjennom Edoms *vestlige* grense. Den var lett å vokte mot fiendtlig innfall fordi den fulgte fjellene, og det gikk bare få pass gjennom dem.

Annerledes var det med den østlige grensen, som nå lå foran dem. Den lå åpen og uvoktet for Israel og kunne lett ha vært krysset om de ikke hadde fått Guds forbud mot å angripe Edom. Dette forklarer for øvrig den vennlige holdningen edomittene fant det klokt å innta overfor Israel langs den østlige grensen, enda de kort tid før hadde gjort seg klare til kamp på vestsiden. (4 Mos 20,18; 5 Mos 2,4–6; 2,29.)

[71] Vi kan ikke her gi oss i kast med noen skildring av disse traktene, hvor fristende det enn kunne være. Vi nøyer oss med å vise den som ønsker mer om dette, til verkene av professor Robinson, Canon Williams og professor Palmer, og dessuten til Canon Tristrams «Land of Moab», som særlig gir opplysninger om denne delen av Israels historie.

Ved *Ije-Ha'abarim* – «ruinene», eller «overgangenes» eller «sidenes høyder» – nærmet Israel seg ørkenen øst for Moab (4 Mos 21,11–13). Sered-bekken (Wadi Sared) danner her grensen mellom Edom og Moab. Men Israel hadde også fått forbud mot å kjempe mot Moab. Derfor gikk de forbi landet uten å komme i berøring med det: De fortsatte rett nordover gjennom Moabs ørken til de nådde Arnon-bekken, den nåværende Wadi Mojib, som var grensen mellom moabittene og amorittene.

Amorittenes land strakte seg fra Arnon til Jabbok. Opprinnelig hadde det tilhørt moabittene, men amorittene hadde drevet dem sørover og tatt landet deres. Gud hadde ikke forbudt Israel å føre krig mot amorittene. Da kongen deres, Sihon, nektet dem fri gjennomgang i landet sitt, fikk de Guds befaling om å angripe ham. Kong Sihon ble slått, og Israel tok landet hans (4 Mos 21,21–24).[72]

Ved Sered-bekken, på Moabs sørgrense, var israelittene allerede kommet på høyde med Dødehavet, som de hadde på venstre side, men langt borte. Arnon-bekken, grensen mellom Moab og amorittene, renner også ut i Dødehavet, nesten rett overfor Haseson-Tamar eller En-Gedi. Dette området, som nå heter el-Belka, er Det gamle testamentes *Gileads land* i Det nye testamente utgjorde det provinsen *Perea*. Endelig har vi strøket nord for Jabbok og øst for Jordan, det gamle *Basan*, nå Hauran.

Landet nord for Arnon hadde lenge vært i Moabs eie før amorittene erobret det. Det forklarer at «Moabs mark» (4 Mos 21,20) var den vanlige betegnelsen på Gileads høyder, på samme måte som lavlandet ved Jordan ble kalt «Moabs sletter», eller snarere «Moabs lavland». (4 Mos 22,1.)

Israels barn lå fremdeles i leir på sørsiden av Arnon da de sendte bud til Sihon og ba om å få dra gjennom landet hans. Canon Tristram har gitt en særdeles levende skildring av kløften som Arnon renner gjennom. Bredden fra fjellkam til fjellkam er anslått til omkring fem kilometer, og dybden til omkring 655 meter fra kammen på sørsiden og 595 meter fra kammen på nordsiden. Israels hær kunne naturligvis ikke gå over elven her, men lenger opp mot øst, «i ørkenen». Trolig ventet de til sendebudene kom tilbake fra Sihon.

[72] Det er grunn til å tro at Abarim, «overgangene», var fellesnavnet på fjellene som grenset opp mot Moabs område. – 4 Mos 21,12. – 5 Mos 2,9. – 4 Mos 21,26.

De små sangene som er skrevet ned i denne delen av Fjerde Mosebok, viser også hvor høyt motet og tilliten til Gud hadde steget da meldingen nådde dem om at Sihon rykket mot dem med hele hæren sin. Vi kan nesten se på dem som strofer av krigssanger sunget ved leirbålet (4 Mos 21,14–15.17–18.27–30).

Fra Arnons bredder gikk Israels vei uten tvil nordover til de nådde *Bamot* eller *Bamot-Baal*, «Baals høyder», dit Balak senere førte Bileam opp. «Fra Bamot» dro de så «til den dalen som ligger på Moabs mark, tett ved toppen av Pisga, der en skuer ut over ørkenen» – det vil si over landet som strekker seg mot nordøstsiden av Dødehavet.[73]

Fra dette fjellplatået på Abarim, der Pisgas og Nebos tinder reiser seg, kunne Israel for første gang se ut over det lovede landet, og særlig ut over det hemmelighetsfulle Salthavet. Den glitrende flaten og de døde omgivelsene måtte vekke høytidelige minner og alvorlige advarsler i dem. Nå hadde de endelig målet i sikte!

Det avgjørende slaget mellom Israel og Sihon ble utkjempet nesten innenfor synsvidde av Dødehavet. Seieren ved Jahas, der Sihon ble slått «med sverdets egg» – det vil si uten nåde og skånsel – ga Israel hele landet til og med Hesjbon «og alle byene som hørte under det», fra Arnon til øvre Jabbok, den nåværende Nahr Amman.

Jabbok var grensen mellom amorittene og ammonittene. Over den hadde ikke amorittene klart å trenge fordi «Ammons barns grense var befestet» (4 Mos 21,24). Heller ikke Israels barn gikk lenger, men ikke av samme grunn: De holdt seg tilbake på grunn av en uttrykkelig befaling fra Gud (5 Mos 2,19).

De lot derfor Ammons land være uten å angripe det og rykket nordover. Der slo de Og, kongen i Basan, og tok landet hans i eie sammen med Gileads fjell (4 Mos 21,33–35; 5 Mos 3,1–11). Hele landet øst for Jordan var nå i Israels hånd, og overgangen over elven var trygt i deres makt.[74]

Men før de endelig skulle ta det lovede landet i eie, var det fremdeles noen viktige lærdommer de måtte gjøre til sine. Én hendelse skulle

[73] 4 Mos 21,13. – Ikke mindre enn tre slike strofer er sitert i 4 Mos 21. Vi kan ikke her gå nærmere inn på disse høyst interessante sangene. Vi kan heller ikke gå videre inn på geografiske enkeltheter eller sammenligne oppregningene av leirplassene i 4 Mos 21 med 4 Mos 33 og 5 Mos 2. Vi vil bare nevne at de stemmer fullt overens. – 4 Mos 21,19; 22,41; 21,20.

[74] Disse traktene og hvordan de lå i gammel tid, er besøkt og beskrevet av reisende som Canon Tristram, professor Palmer og andre.

ennå finne sted, og den skulle for alltid vise forholdet mellom Guds rike og denne verden. Gudsmannen Moses' gjerning skulle også nå avsluttes, og de nødvendige forholdsreglene måtte tas for å vinne og holde fast på Kanaan. Men alt dette hører strengt tatt til en annen tid i Israels historie.

Da leiren ble slått opp i *Sjittim*, «på denne siden av Jordan ved Jeriko» (4 Mos 22,1; 33,48–49), for å vente på Herrens tegn til å gå over elven, var *Israels vandring i ørkenen* i virkeligheten slutt.

Om Alfred Edersheim

1825–1889

Alfred Edersheim (1825–1889) ble født i Wien av jødiske foreldre og fikk en grundig jødisk oppdragelse. Under studietiden i Pest kom han i kontakt med skotske misjonærer blant jødene og ble kristen i 1846. Han studerte teologi i Edinburgh og Berlin og ble prest i Den frie skotske kirke, først i Aberdeen og senere i Torquay i England. Til slutt gikk han over til Den engelske kirke og underviste ved universitetet i Oxford. Han døde i Menton i Frankrike i 1889.

Med sin store kunnskap om jødisk liv, skikk og skriftforståelse ble Edersheim en av de mest leste bibelforklarerne på 1800-tallet. Hovedverket er *The Life and Times of Jesus the Messiah* (1883). Han skrev også *The Temple, its Ministry and Services* og en bibelhistorie for Det gamle testamente i sju bind.

Bibelhistorien følger Det gamle testamente bok for bok, forklarer bakgrunn, ord og skikker, og peker fram mot Kristus. Den ble oversatt til dansk-norsk av pastor Ragnvald Gjerløw og utgitt i Christiania 1887–92.

Ordforklaringer

Jehova – Jehova er en gjengivelse av Guds eget navn i Det gamle testamente, som på hebraisk skrives med de fire konsonantene JHVH (יהוה). Navnet betyr «Han som er», slik Gud selv forklarte det for Moses: «Jeg er den jeg er» (2 Mos 3,14). Som Edersheim viser, sier navnet ikke bare at Gud er til, men også hvem han er for sitt folk: den uforanderlige, som er trofast mot sine løfter. Det vanlige ordet for Gud, Elohim (אֱלֹהִים), peker på ham som Skaperen og den Allmektige, og patriarkene kjente ham som El Sjaddai, den Allmektige. Men under paktsnavnet Jehova ble han kjent da han oppfylte løftene og førte Israel ut av Egypt (2 Mos 6,2–3). Dette navnet klinger også med i ordene om «han som er og som var og som kommer» (Åp 1,4; 1,8). Av ærefrykt sluttet jødene å uttale gudsnavnet og leste i stedet Adonai, «Herre». Derfor gjengir norske bibler JHVH med «Herren». Formen «Jehova» er en blanding av konsonantene i JHVH og vokaltegnene fra Adonai. Vokalene i Adonai er a–o–a (i-en til slutt er konsonanten j, ikke en vokal). Vokaltegnene ble satt under bokstavene JHVH for å minne leseren om å si Adonai. Den første vokalen i Adonai er en svært kort a, fordi den står under en strupelyd (alef). Under J, som ikke er en strupelyd, blir den samme halvvokalen til en enda kortere e: J-e-H-o-V-a-H. Senere ble dette lest rett fram som ett ord, og siden den siste H-en er stum, ble det «Jehovah», på norsk «Jehova».

Josefus – Flavius Josefus (ca. 37–100 e.Kr.) var en jødisk historieskriver av prestelig slekt i Jerusalem. Under opprøret mot Roma (66–70 e.Kr.) ledet han de jødiske styrkene i Galilea, men ble tatt til fange. Han kom senere i tjeneste hos keiser Vespasian og skrev resten av livet i Roma. To av verkene hans er særlig viktige: «Den jødiske krig», om opprøret og Jerusalems ødeleggelse i år 70, og «Jødiske oldtidshistorier», om jødenes historie fra skapelsen til hans egen tid. Fortolkerne viser til dem med de latinske forkortelsene «Bell.» (Bellum Judaicum) og «Ant.» (Antiquitates). Josefus er den viktigste kilden utenom Bibelen til jødisk historie på Jesu og apostlenes tid. Han nevner blant andre Herodes-slekten, Pilatus, Johannes døperen og Jakob, «bror av Jesus, som ble kalt Kristus». Han skrev som jøde for et romersk publikum, og det han forteller, må derfor leses med et visst forbehold.

Sjekina – Sjekina (hebraisk «det som bor», av shakan, «å bo») er det jødiske navnet på Guds synlige nærvær og herlighet midt i folket, særlig skyen i helligdommen: «Da dekket skyen sammenkomstens telt, og Herrens herlighet fylte tabernaklet» (2 Mos 40,34; jf. 1 Kong 8,11). Ordet står ikke selv i Bibelen, men brukes i jødiske skrifter.

Wadi – Arabisk ord for en dal med et elveleie som er tørt det meste av året og bare fører vann i regntiden. I Israels land og på Sinaihalvøya er wadiene ofte trange, bratte og klippefulle, og mange veier gikk gjennom dem. I Bibelen svarer det gjerne til hebraisk naḥal (נַחַל), som i norske bibler blir gjengitt med «bekk» eller «dal», for eksempel Kedron-bekken.